edeb yâ hû

ibrahim refik

Duzenleyen:bilginDK
2018-07-11

ALBATROS
KİTAPLARI

11. BASKI

EDEP YA HU

■

Albatros Yayınları-5

■

Dizgi :
N. Atay

■

Tashih:
N. Atay

■

Kapak Tasarım:
Martı Ajans

■

Baskı:
Erkam Matbaası-İstanbul

■

Genel Dağıtım:
Gökkuşağı A. Ş.- İstanbul
Tel: 0 - 212 - 519 39 11 / Faks: 519 39 01

■

Copyright :
Kitabın her türlü yayın hakkı
Albatros Yayıncılık Ltd.'ye aittir.
Kaynak gösterilmeden iktibas edilemez.

■

Yazışma Adresi:
İbrahimrefik@yahoo.com

■

ISBN-975-8540-02-5

■

11. Baskı : 2004

■

Albatros Yayıncılık
Emniyet Mh. Nurbaba cad. No: 18/1
Üsküdar/İstanbul

İbrahim**Refik**
İbrahimrefik@yahoo.com

İbrahim Refik

1961 yılında Manisa'nın Gördes ilçesinde doğan İbrahim Refik, ilk ve orta öğrenimini Gördes ve Manisa'da tamamladı. 1982 yılında İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi'ni bitiren yazar, iş hayatına özel bir eğitim kuruluşunda yöneticilik yaparak başladı. 1985-2001 yılları arasında Sızıntı Dergisi Yazı İşleri Müdürlüğü yapan yazar, bununla birlikte bir müddet radyo ve televizyon programcılığı ve reklam metin yazarlığı yaptı.

Muhtelif dergi ve gazetelerde yayınlanmış birçok deneme ve araştırmaları bulunan yazar, şu anda yayın danışmanlığı yapmaktadır.

Yazarın Osmanlı tarihi, yakın tarih, kültür tarihi, biyografi, hâtırat, medya, reklamcılık ve kişisel gelişim sahalarında yayınlanmış kitapları sırasıyla şunlardır:

Efsane Soluklar, Tarih Şuuruna Doğru (üç cilt), Destansı Hüzün, Kültürde Dirilmek, Geçmişten Geleceğe Işıklar, Köklerden Göklere, Düşünce Atlası, Çanakkale'nin Ruh Portresi, Başarı Üzerine Söz Cevherleri, Edeb Yâ Hû, Başarı Haritası, Hadiselerin İbret Dili, Ramazan Medeniyeti, Boğaziçi Notları ve Hayatın Renkleri

İÇİNDEKİLER 1

- *İçindekiler/5*
- *Önsöz/9*

1. BÖLÜM - Erdemin Çağrısı

- ***Edeb Ya Hû/13***

BİR HAYAT FELSEFESİ...13
TASAVVUF TERBİYESİNDE EDEB...14
E (ELİNE) - D (DİLİNE)- B (BELİNE)...14
HAYATIN İÇİNDE EDEB...16
KİTAP VE SÜNNET ENDEKSLİ EDEB ANLAYIŞI...18
YABANCILARIN DİLİNDEN EDEB TARİHİMİZ...21
EDEBE MAZHARİYET PAYESİ...22
BU ÇAĞIN ALPERENLERİNE DÜŞEN...22

- ***Kaba, Haşin ve Maddeci Bir Asrın Bağrında İncelikleriyle İncelmek/25***

BÜTÜN GÖNÜL GÜMRÜKLERİ İÇİN GEÇERLİ PASAPORT...25
PEYGAMBER TORUNLARINDAN İNCELİKLER...26
MESELELERE SAHABE YAKLAŞIMI...26
HZ. ÖMER HASSASİYETİ...27
VAHİY MEDENİYETİNDEN...28
ŞARK İSLAM MEDENİYETİNİN İNCELİK MOTİFLERİ...29
NE MÜTHİŞ BİR HASSASİYET...30
HACI CEMAL VE SATILAMAYAN YOĞURT...32
BİR MEDENİYET FELSEFESİNİN İPUÇLARI...33

İÇİNDEKİLER (2)

● ***Cömertlik Ağacı/35***

CÖMERTLİK DİSİPLİNİ İLE ANLAM KAZANAN HAYAT...35
İNSANLIĞIN İFTİHAR TABLOSU'NUN DİLİNDEN CÖMERTLİK...37
ASR-I SAADETTE GÖZ KAMAŞTIRAN TABLOLAR...37
HZ. ALİ'NİN GÖZYAŞLARI...39
DOSTLARDAN EDEN ZENGİNLİK...39
KEBAP VE HELVA YİYEN DİLENCİLER...39
RÜYA TABİRİNİN BÖYLESİ...40
DOSTUN GÖZYAŞLARI...41
AHÇININ ELİNDEKİ KEPÇE...42
ALLAH İNDİNDEKİ KIYMET...42
ALLAH'IN "CEVAD" İSMİYLE REZONANSA GEÇME...43

● ***Kem Söze Karşı Sabrın Acı İksiri/45***

● ***Sevgiyi İktidara Getirebilmek/51***

● ***"Nur Kulesinden Huzur Çağrısı" Ezan Düşünceleri/57***

EZANIN DİRİLİŞ ÇAĞRISI...57
ABDULLAH BİN ZEYD'İN RÜYASINDAKİ EZAN MUŞTUSU...58
EZAN ÇAĞRISININ MANA BUUDU...59
İSTANBUL MEDENİYETİNİN ESTETİĞİ...62
SES ÜSTADLARI...63
YABANCILARIN ÜZERİNDEKİ EZAN TESİRİ...65
ŞİİRLEŞEN EZAN...67
ALLAHÜ EKBER...70
DEVLETİN MANEVİ TEMELLERİNDEN EZAN...71
ERİHNA YA BİLAL...72

İÇİNDEKİLER 3

● ***Namazda Dirilmek/73***

RUHU GERÇEK ÖZGÜRLÜĞÜNE KAVUŞTURAN BİR İNKILAP...73

NİÇİN NAMAZ?...74

NAMAZ HAREKETLERİNİN MANA BOYUTU...75

TABİATTAKİ VARLIKLARIN NAMAZI...79

HZ. MEVLANA'NIN ENFES DEĞERLENDİRMELERİ...80

NAMAZIN HAKKINI VERMEK...81

NAMAZIN TESİR GÜCÜ VE KAFİRLERİN KORKUSU...83

NAMAZIN HİDAYETE KAPI AÇIŞI...84

NAMAZ KAHRAMANLARI...85

2. BÖLÜM - *Düşüncenin Renkleri*

● ***Pazartesi Düşünceleri***
"Bir Günlük Tefekkür"/89

● ***Tohumun Duası/105***

TOHUM TOPRAĞA DÜŞTÜ...105

GÖRÜNMEZ FABRİKALAR...107

NİMETTEN MÜN'İM-İ HAKİKİ'YE...108

● ***Eski Bir Günlükten Satıraraları***
"Ağustos Tedalleri"/111

20 AĞUSTOS 1994, CUMARTESİ...111

22 AĞUSTOS 1994, PAZARTESİ...114

23 AĞUSTOS 1994, SALI...116

İÇİNDEKİLER 4

3. BÖLÜM - İtici Güç Olarak Geçmiş

● ***Kahramanlarımızı Yaşadığımız Çağa Taşıyabilmek/123***

● ***Tarih Laboratuvarından Bir Makam ve Liyakat Dersi/131***

BİR LABORATUVAR OLARAK TARİH...131
ŞEREFÜL-MEKÂN Bİ'L-MEKİN...132
KANUNİ'DEN BALİ BEY'E LİYAKAT DERSİ...133
BİR HATT-I HÜMAYUN Kİ...134
HASSAS BİR MAKAM - LİYAKAT TERAZİSİ...138
TİRYAKİ HASAN PAŞA'NIN ÜZÜNTÜSÜ...139
GARPLILARIN ORİJİNAL DEĞERLENDİRMELERİ...141
MİRASCININ AĞIR SORUMLULUĞU...144

● ***Osmanlı'da Kitabın Anatomisi "Bir Kitap Asırlara Nasıl Meydan Okur?"/147***

BİZİM DÜNYAMIZIN DEĞERLER MANZUMESİ...147
KAĞIDIN ÇİLELİ SERÜVENİ...148
BİREYSEL DÜŞÜNCENİN YAYILMASINI
SAĞLAYAN ŞERHLER...149
NAKIŞ NAKIŞ İŞLENEN KİTAPLAR...150
YAPTIRANA BİN ŞÜKÜR...150

● ***Söğüd'ün Dört Yatağından Yeni Ufuk Coğrafyalarına/153***

ÖNSÖZ

Bu kitap, uzun bir zaman dilimi içinde Sızıntı, Yeni Ümit, Tarih ve Medeniyet, Yağmur dergileri ile Zaman gazetesi'nde yayınlanmış denemelerden oluşuyor.

Bir kalp ve zihin mesaisinin kalemden kağıda yansıması olan bu kitap, birbirinden bağımsız yazılardan oluşsa da hepsini bir araya getiren ortak bir payda mevcut. Bu paydanın adı da, kök olarak bağlı bulunduğumuz medeniyetin felsefesini, değerlerini öz olarak içinde barındıran, "Edeb Yâ Hû" kavramı..!

İlk yazıya da adını veren "Edeb Yâ Hû" kavramı, aynı zamanda kitabımızın da adını teşkil ediyor. Çünkü edeb, insan hayatının bir bölümünü kapsayan bir kavram olmanın çok ötesinde yaşadığımız müddetçe hayatın içinde hep var olan veya var olması gereken bir kavram. Beden dilinden konuşma diline, sosyal ilişkilerden yardımlaşmaya kadar kapsama alanı alabildiğine geniş...

Kitabın sayfaları arasında seyahata çıkıldığında görülecektir ki, edeb şuurunun sadece "Edeb Yâ Hû" yazısının içinde değil, diğer bütün yazıların içinde yansıması göze çarpacaktır.

Hatem-i Esamm'ın ibadet değerlendirmesinden Zübeyr Gündüzalp'in kendisine yapılan hakarete verdiği karşılığa, Yavuz Sultan Selim'in Peygamberimiz'e (sav) yakarışlarından Kanunî'nin Bali Bey'e yazdığı mektuba, Mehmet Selahaddin amcanın tevekkül telakkisinden Hz. Ali'nin gözyaşlarına, Ebu Talha'nın cömertlik ufkundan Ebu

Hanife'nin hiddetini gemleyişine, Şeyh Edebalı'nın Osman Gazi'ye nasihatinden Osmanlı sanatkârının şaheserinin altına ismini yazmayışına kadar edeb eksenli bir hayat felsefesi kitabın bütününde karşınıza çıkacaktır.

Belki birikimlerin paylaşımı, belki insanın kendinde olanının zekatını verme düşüncesi, belki de hayırla yâd edilme ümidinin bir ürünü olan bu kitap, düşünce ile duygunun birlikte yoğrulduğu yazılardan oluşuyor. Çünkü hayat sadece "düşünerek" değil, aynı zamanda "hissederek" yaşanıyor. Çünkü insan bu iki özellik arasında devamlı gidip gelen bir varlık.

İnsanın kusurdan münezzeh olmaması gerçeğinden hareketle, elinizdeki kitaptaki kusurlar, eksiklikler, çirkinlikler şahsıma aittir. Bununla birlikte ciddi bir emekle oluşturulan bu çalışmanın, içinde bir takım güzellikleri de barındırdığı ümidini taşımaktayım.

Bu güzellikleri sahiplenmenin bir çirkinlik olduğunun şuuruyla sayfalar arasında hakikat namına her ne varsa O'ndandır. Bundan dolayı, bizi hayırla iştigal ettiren ve böylesi imanî ve İslamî güzelliklerle tanıştıran Rabbime hamd, O'nun sevgili elçisine salât ve selamı bir borç bilirim.

Eğer okuyucu bu kitaptan elde ettiği kalp ve zihin birikimlerini eyleme dönüştürüp hayat serüveninin kalitesini artırarak davranış diliyle başkalarına model olabilirse bu satırların yazarı için en büyük bahtiyarlık olacaktır şüphesiz.

Gayret bizden, yardım Allah'tan...

İBRAHİM REFİK
İstanbul, Aralık 1999

BÖLÜM 1

Erdemin Çağrısı

"Gel, gel aramıza katıl; biz Hakk'a gönül vermiş aşk insanlarıyız! Gel, gel bize katıl da sevgi kapısından içeriye giriver, giriver ve evimizde bizimle bereber otur. Gel birbirimizle içten konuşalım.. (gönüllerimizle sarmaş-dolaş olalım da) kulaklardan gözlerden gizli konuşalım... Güller gibi dudaksız ve sessiz gülüşelim... Tıpkı düşünce gibi dudaksız-dilsiz görüşelim... Madem ki hepimiz biriz, birbirimize dildiz-dudaksız gönülden seslenelim...

Mademki ellerimiz kenetli, gel bu halden babisler açalım; el-ayak, gönül hareketlerini daha iyi anlar, öyle ise gel dilimizi tutalım, titreyen gönüllerimizle konuşalım."

Hz. Mevlâna

EDEB YÂ HÛ

"Edeb bir tâc imiş nûr-ı Hüda'dan,
Giy o tâcı emin ol her beladan...

BİR HAYAT FELSEFESİ

Birazcık eskimez yazı bilenlerimiz, ecdâd yadigârı hat şaheserlerimiz üzerinde şöyle bir göz gezdirdiklerinde mirasçısı olduğumuz medeniyetin ruh portresi hakkında fikir sahibi olabilirler.

Gerek sivil mimarî mekânların, gerek resmi dairelerin ve gerekse de mabetlerimizin duvarlarında bütün ihtişamıyla nazarlarımızı celbeden bu göz kamaştırıcı tezyinatlı levhaların mânâ boyutu araştırıldığında, cedlerimizin hangi ölçüleri, hangi değerleri içine alan bir hayat felsefesine sahip olduklarının ipuçlarını verirler.

İşte bu levhalarda sıklıkla gördüğümüz eskimez yazılı güzel sözlerden, bercestelerden birisi de "edeb yâ hû" ibaresidir. Çoklukla ta'lik veya celi sülüs hat ile yazılan bu kısa ve öz ibare, aslen tarikat âdabına uymayan nahoş bir

davranışta bulunan dervişe hitaben mürşidinin nazikâne ihtarının vecizeleşmiş ifadesidir.

TASAVVUF TERBİYESİNDE EDEB

Tasavvuf ehli edebi, "Mâ-fevkini (üstündekini) çok görmemek; mâ-dûnunu (aşağısındakini) tahkir etmemek, herkesi haliyle hoş görüp Hâlık'ın hatırı için mahlûka merhamet edip sevmektir" şeklinde tarif ederler.

Yine tasavvuf terbiyesinde zamana, mekâna, muhataba, hâle ve makama göre tâbi olunması gereken bir takım edebler (âdab) vardır. Tasavvufî toplantılarda bulunanların uymaları, tâbi olmaları gereken bu edeb ve usûle "âdab-ı sohbet", "âdab-ı işret ve sohbet", şeyhin dikkate alması gereken kaidelere "âdab-ı şeyh", müridin tâbi olması lazım gelenlere de "âdab-ı mürid" denilmiştir. Bu ince kaidelere riayet etmek de maksada ermeyi temin ettiğinden "usûle riayet etmeyen vusûlden mahrûm kalır" sözü vecizeleşmiş ve terk-i edeb edebsizlik sayılmıştır.

> Tasavvufun ince kaidelerine riayet etmek maksada ermeyi temin ettiğinden 'usule riayet etmeyen vusulden mahrum kalır' denilmiş ve terk-i edeb edebsizlik sayılmıştır.

İbn-i Atâ da, bu tasavvufî inceliklerle alâkalı olarak, salihlerin âdabını uygulayanların hürmet, evliyanın âdabını uygulayanların Allah'a (cc) yakınlık, sıddıkların âdabını uygulayanların da üns ve inbisat makamına yaraşır hale gelecekleri-ni ifade etmiştir.

E (ELİNE) - D (DİLİNE) - B (BELİNE)

Bir edeb düsturu olan "eline, diline, beline" sahip olma, hakikat yolcusunun kendine ait olmayan bir şeyi

almaması, uygunsuz söz söylememesi ve kimsenin namusuna halel getirmemesi mânâsına gelmektedir. Zaten edeb kelimesi de; "e"(eline), "de"(diline) ve "b"(beline) harflerinden müteşekkildir ki insanın hayat boyu uyması gereken düsturların remzini belirtir. Erenlerin "Elin tek, dilin pek, belin berk tut!" diye kafiyeleştirmesi de bunun dervişcesidir.

Evet, tasavvuf terbiyesinde edebin apayrı bir yeri vardır. Tarikat âdabının her kademesinde edeb ön plandadır. Mutasavvıf, her şeye ve herkese karşı edebini korumak zorundadır.

Kapının hızla çarpılmadan yavaşça örtülmesi bir edebdir. Bu edeb inceliğine göre "kapıyı kapat" denilemez (Allah kimsenin kapısını kapatmasın); belki "kapıyı ört, yahut sırla" denilebilir. Yine aynı şekilde "lambayı (mumu, ışığı) söndür" denilemez (Allah kimsenin ışığını söndürmesin); "lambayı dinlendir" denilir. Keza lamba yakılmaz ancak uyandırılabilir. Ayrıca kapıdan çıkarken kişinin arkasını dönmesi edebsizliktir. Kapı önündeki ayakkabılar dışarı doğru değil (zira bunun mânâsı 'git, bir daha gelme' demektir), içeriye doğru çevrilir.

Birisi konuşurken sözünü kesmek, gizli konuşmak, mecliste fısıltı ile lakırdı etmek, işaret ve işmar etmek vs. hep edebe aykırı davranışlar cümlesindendir.

66
Kapının hızla çarpılmadan yavaşça örtülmesi bir edebdir. Bu edeb inceliğine göre 'kapıyı kapat' denilemez (Allah kimsenin kapısını kapatmasın); belki 'kapıyı ört, yahut sırla' denilebilir.
99

Bunlar gibi günlük hayatın âdâb-u muaşeret kaideleri arasına girmiş yüzlerce güzel ritüel, çağdaş(!) dünyanın çatalı sol eline, bıçağı sağ eline aldıran ve önüne konulan

yemeğin hepsini bitirmeyi nezaketsizlik sayan "modern görgü kuralları"ndan çok farklıdır ve hepsi İslam medeniyetinin bir rengini ve kokusunu taşır. Çünkü İslam toplumunun edeb anlayışı, her halin bir murakabe altında gerçekleştiği şuuruna dayanır.

İslam edeb kültürünün en eski kaynaklarından biri olan İbn Kuteybe'nin Edebü'l - Kâtip adlı eserinde bir, "dilin edeplendirilmesi", bir de "nefsin edeplendirilmesi"nden söz edilerek kişinin dilini edeplendirmeden, yani edebiyat ve dil bilimlerinde eğitilmeden önce nefsini edeblendirmesi, ahlakını güzelleştirmesi gerektiği, nefsin edeblendirilmesinin de iffet, hilim, sabır, hakikate saygı, vakar ve merhamet gibi faziletlerle mümkün olduğu anlatılır.

> **Ehl-i irfan arasında aradım kıldım taleb. Her hüner makbul imiş illa edeb illa edeb.**

"Edeb yâ hû" istifli bir Mevlevî sikkesinin çevresinde yazan:

Ehl-i irfan arasında aradım kıldım taleb.
Her hüner makbûl imiş illâ edeb illâ edeb.

beyti, irfan meclislerinde kendine uygun bir hüner arayan kişinin hünerden daha çok edebi makbûl sayması, bir dönemin toplum vicdanında edeb kültürünün ne kadar mühim olduğunu gösteren nefis bir beyittir.

HAYATIN İÇİNDE EDEB

Edeb üzerine sarfeylediğimiz bütün bu kelamların gündelik hayatın realitelerine yansımasını görmek için, isterseniz tarih denilen ibret kovasına elimizi daldırıp zengin edeb mirasımızdan bir damlacık kıssayı gözler önüne serelim:

İslam terbiye teknesi içinde yoğurulup kemal sıfatına liyakat kesbeden engin ruhlu insanlar aldıkları terbiye gereği, hiçbir insanın hatta edebsiz vasfı taşıyanların dahi mahçubiyete sevkedilip kullar nazarında yüzünün kızatılmasını arzu etmezler (Rabbim öbür âlemde olanından korusun).

İstanbul'un İslambol olduğu yıllarda zât-ı muhteremin birisi, bir dükkan kiralayarak bal ticaretine başlamış. Adamın dostlarından Mevlevî dervişi Ahmed Efendi de tevafuken oradan geçerken bu yeri görmüş ve "Hayırlı, mübarek olsun!" diyerek nezaket icabı siftah olsun diye bir kilo bal istemiş. Balını alan Ahmed Efendi bereket dualarıyla ayrılmış.

Birkaç gün sonra dükkana başka birisi gelmiş ve "Ahmet Efendi'nin selamı var, bir kilo bal daha istiyor" demiş. Balcı da tabii olarak vermiş. Sonra iş devam etmiş ve üç dört günde bir "Ahmet Efendi'nin selamı var, iki kilo... Ahmet Efendi'nin selamı var, bir kilo..."

Adam böyle böyle, bu hatırlı referansı kullanarak epeyce bal götürmüş. Aradan bir ay kadar geçmiş, geçmemiş Ahmet Efendi yine oradan geçerken dostuna bir selam verip "Nasıl, işler epey açıldı mı?" diye hâlini hatırını sormuş. Balcı da: "Efendim! Teşekkür ederim; galiba bizim başlıca müşterimiz siz oluyorsunuz!?" deyince, Ahmet Efendi pek birşey anlayamamış. Bunun üzerine balcı da olan biteni teferruatıyla anlatınca mesele açıklığa kavuşmuş.

Dükkanın arka kısmında bunlar konuşulurken, tevafuka bakın ki o arsız ve edeb yoksulu adam yine gelip: "Ahmet Efendi'nin selamı var, iki kilo bal istiyor!.." diye

talepte bulunmuş. Dükkan sahibi de, adamı gizlice Ahmed Efendi'ye göstererek: "İşte yine geldi. Ne emredersiniz efendim, adama haddini bildireyim mi?" deyince, bir edeb âbidesi olan Mevlevî dervişi, karşısındaki bir edebsiz dahi olsa ayıbını ortaya döküp mahçup etmek istemeyerek Sünbülzâde Vehbî'nin:

"Setreder aybını insanın hep
Ne güzel câme(elbise) imiş sevb-i edeb"

beytinteki gibi şu karşılığı vermiş:

"Hayır, yaptığı çok edebsizce de olsa bu insanı utandırmak bize yakışmaz. Sen yine ne istiyorsa ver, hesabın tamamını da çıkar ben ödeyeyim. Ancak, bundan sonra tekrar geldiğinde: 'Ahmed Efendi'ye lâyık malımız maalesef kalmadı, kendisine hürmetimizi bildiriniz' diyerek ayağını buradan kesmeye çalış..."

"Bir insanın diğer insanlara karşı en büyük iyiliklerinden biri de, onların uygunsuz davranışlarını görmemezlikden gelip kusurlarına karşı göz yummak şeklinde olur. Halkın kusurlarını araştırmak bir edebsizlik, onları sağda-solda anlatıp durmak affedilmez bir nakise; onların işledikleri fenalıkları yüzlerine söylemek ise, fertleri birbirine bağlayıp vahdet içinde bulunduran kardeşlik zincirine indirilmiş bir darbedir."

M. Fethullah Gülen

KİTAP VE SÜNNET ENDEKSLİ EDEB ANLAYIŞI

Edeb, dinin İlahî prensipleri sayesinde ruhta kazanılan ikinci bir fıtrat veya daha geniş mânâsıyla ruhun

din ile bütünleşerek istikrar kazanmasıdır.

Evet, edeb insan için mutlak bir fazilet kaynağıdır ve belki insanlık onunla kaimdir. Zira "Sizin için Allah'ın Resûlü'nde güzel örnekler vardır" (Ahzab, 21) buyuran Kur'an-ı Mucizül Beyan, baştan başa edebdir. Mürebbisi Allah olan Peygamberimizin (sav) sireti ve sünneti serâpâ edebdir. İslam bir edeb dinidir ve edebi eksik olanın dini de eksik sayılır. Bizler de "Eddebeni Rabbi feahsene te'dibi" (Beni Rabbim terbiye etti de edebimi ne güzel eyledi) buyuran ve İslam âdabının bütününü sünnetiyle gösteren Efendiler Efendisi'nin (sav) talihli ümmetiyiz.

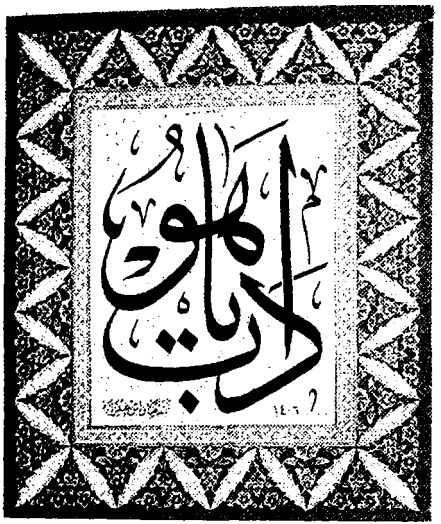
Üstad Bediüzzaman Hazretleri'nin sünnet-i seniyye eksenli edeb değerlendirmeleri de oldukça orijinaldir:

"Sünnet-i Seniyye, edebdir. Hiçbir meselesi yoktur ki, altında bir nur, bir edeb bulunmasın! Resul-i Ekrem ferman etmiş 'Rabbim bana edebi, güzel bir surette ihsan etmiş, edeblendirmiş'. Evet siyer-i Nebevîyeye dikkat eden ve sünnet-i seniyyeyi bilen, katiyyen anlar ki, edebin envaını, Cenab-ı Hak Habibi'nde cem'etmiştir. Onun sünnet-i seniyyesini terkeden, edebi terkeder."

> "Sünnet-i Seniyye, edebdir. **Hiçbir meselesi yoktur ki, altında bir nur, bir edeb bulunmasın!**
>
> *Bediüzaman Said Nursi*

Evet, herşeyin insanın dış buudu olan maddeye endekslendiği ve bütün değer manzumelerinin yüzergezer hale gelip "çıkar ahlakı" çerçevesinde gelişen ithal kavramların literatürümüze girmeye başladığı bu değişimler ve oluşumlar çağında, Efendimiz'in (sav) ufuk noktasını temsil ettiği sünnet eksenli edeb çizgisine âb-ı hayat kadar muhtacız. Ki, bu çizgi bizim hayat karşısında, sosyal fırtınalar karşısında şaşmaz bir pusulamız olacaktır.

"edeb yâ hû!"

Hat: Savaş Çevik

●

Edeb üzre olan fânî cihanda
Muzaffer oldı hem bunda hem anda.

Behiştî

●

Ütopik arayışlar içinde değiliz. Referansları çok sağlam ve değerli bir mâziden geliyoruz. Bu edeb çizgisinin izleri, kodları genetik yapımızda mevcut. Bırakın kendi kaynaklarımızı bakın yabancıların ciltler dolusu hâtıratı, gıpta ile sanki "edeb tarihi" denilebilecek o inceliklerimizden bahsediyor:

"...Biz ecnebileri en çok hayrette bırakan cihet, Türklerin sohbet ederken bir kaçının birden konuşmayıp yalnız birinin söz söylemesi; hakikatte hemen daima pek kısa olan sözünü bitirinceye kadar hayırhahâne bir dikkatle dinlenilmesi; her birinin diğerlerine karşı hürmetlerle fikrini müdafaa etmesi; söylenen sözler içinde fenalıktan, koğuculuktan, iftiradan ve edebe mugayir mefhumlardan hiç bir eser bulunmamasıdır."

* * *

"...Türk dilinin bünyevî hususiyetlerinden mütevellit Osmanlılarda ifadeler gayet nazikâne ve pek edibânedir. 'Cenabınız' yahut 'hazretiniz' gibi kelimeler hiç ağızdan düşmez. Hiç bir zaman 'ben' denilmez, hep 'bendeniz', 'kulunuz' ve 'duacınız' denilir."

“Osmanlılarda ifadeler gâyet nazikane ve pek edibanedir. (Cenabınız) yahut (hazretiniz) gibi kelimeler hiç ağızdan düşmez. Hiç bir zaman (ben) denilmez, hep (bendeniz), (kulunuz) ve (duacınız) denilir.”

* * *

"Türk insanı hem konuşma ve hem de yazı dilinde son derece nazik ve dikkatli. Kendisinden daha yukarı gördüğü insanlar karşısında, şahsından bahsederken emrinize âmede kişi anlamında, 'bendeniz' tâbirini kullanıyor.

Karşısındakine ise 'zât-ı âliniz' diye hitap ediyor. Bu

üslûp özellikle mektuplaşmalarda son derece yoğunlaşıyor. Nezaket kaidelerine uymama onlar açısından affedilmeyecek bir ayıp görülüyor."

* * *

"...Türkler son derece naziktirler. Âdeta bir harp halini andıran karışıklıklar içinde bile insan hiçbir hakarete uğramadan ve hatta hiçbir çirkin söz işitmeden gitmek istediği yere vardığını görünce hayretler içinde kalır."

> Yakın tarihimizin edebe mazhar nezih simalarının; galiz bir söze, muhatab olunca, 'Sizi küfür edecek kadar küçük bir mevkiye düşürdüğüm için özür dilerim' diye cevap vermeleri ne kadar muhteşemdir.

EDEBE MAZHARİYET PAYESİ

O kadar uzak zaman dilimine gitmeye bile gerek yok. Daha düne kadar kültür tarihimize "İstanbul'un beyefendisi, İstanbul hanımefendisi" sıfatıyla geçen yakın tarihimizin edebe mazhar nezih sîmalarının, galiz bir söz veya küfüre muhatab olunca, "Sizi küfür edecek kadar küçük bir mevkiye düşürdüğüm için özür dilerim" diye cevap vermeleri ne kadar muhteşemdir.

Yine aynı şekilde, mecbur kalıp da kendisinden söz etme gereği duyduğu zaman "benliğime lânet" diye söze başlama inceliğini göstermeleri vs. hep bizim altın soyumuzun ışık insanlarının dünden bugüne yansıttıkları, pırıltısı hiç bir zaman sönmeyecek ışık hüzmeleridir.

BU ÇAĞIN ALPERENLERİNE DÜŞEN

Evet, bendeniz bu edeb ehli iyi insanların iyi atlara binip gittiklerine inanmıyorum. Onlar bize, soy hafızamız-

dan kazınmayacak en güzel mirası bıraktılar.

Bugün belki satıhta bir küflenme olsa da "derin Türkiye"nin mayası çok sağlam. Yeter ki toplumun hazerfen bahçıvanları, ortaya çıkması muhtemel yeni gulyabani tiplere karşı insanımızı "yabancı hormon"lardan koruyup, çağa uygun terkiplerle hazırlanmış edeb yörüngeli eğitim suyunu ihmal etmesinler. Bakın görün o zaman tarihçilerin kaydetmeye yetişemeyeceği nice dâsitânî alperenler zuhur edecek ve nice kahramanlık, nice erdem destanları yazılacaktır.

"Edebdir tac-ı Rabbânî, komazlar her başa anı
Olagör Gaybî ruhanî, edeb gözle, edeb gözle,"

diyen Sun'ullah Gaybî gibi, her dem bir tâc-ı Rabbanî olan edeb gözlemek, geleceği kuşatmaya ve model olmaya azmetmiş ruh, mânâ, edeb ve aksiyon insanlarının şiarı olması niyazı ile...

Kaba, Haşin ve Maddeci Bir Asrın Bağrında

İNCELİKLERLE İNCELMEK

Bazıları için havadan nem kapıyor derler. Ona canım feda olsun. Ya yağmur altında ıslanmayanlara ne demeli.

M. Fethullah Gülen

BÜTÜN GÖNÜL GÜMRÜKLERİ İÇİN GEÇERLİ PASAPORT

İnce düşünme, hassasiyet, nezaket ve zarafet... İnsanî münasebetlerin kaba ve keskin hatlarla şekillendiği, ruhun yalnızlığa mahkûm edilerek maddenin, kelime dağarcığımızdan davranış kalıplarımıza kadar herşeye hâkim olduğu, hükümlerin önyargı destekli siyah-beyaz mantığıyla verilip nüansların kaybolduğu günümüz dünyasında bu kelimeler pek bir mânâ ifade etmeyip itibar görmese de, bunlar sağlıklı bir toplum yapısının ve toplum diyaloğunun "olmazsa olmaz"larıdır.

Bu mahzun kelimeler, bugün için davranış dağarcığımızda pek yer bulamayıp sözlük sayfaları arasında unutulmaya yüz tutsa da, bütün gönül gümrüklerini açabilecek evrensel pasaport olma özelliğini hiçbir zaman yitirmeyeceklerdir.

Şöyle bir düşünün; değer mefhûmunun sahip olunan eşya ve marka ile parelellik arzettiği, kelâmın cedel mantığı çerçevesinde kullanılıp argo ile yoğrulduğu, insanî ilişkilerin güç, kuvvet, statü ve menfaat anlayışı içinde oldukça sığ cereyan ettiği bir toplum hayatı nasıl korkunç bir kaostur.

“Değer mefhumunun sahip olunan eşya ve marka ile parelellik arzettiği, kelamın cedel mantığı çerçevesinde kullanılıp argo ile yoğrulduğu, insani ilişkilerin güç, kuvvet, statü ve menfaat anlayışı içinde oldukça sığ cereyan ettiği bir toplum hayatı nasıl korkunç bir kaostur.”

İncelik ve nezaket ise, toplum fertleri arasındaki insanî münasebetleri geliştiren, insanları birbirine sevdirip kaynaştıran ve özlenen dengeli bir "sevgi toplumu"nun oluşmasına basamak teşkil eden çok önemli bir iksirdir.

PEYGAMBER TORUNLARINDAN İNCELİKLER

İlâhî ahlâkla ahlâklanmış Efendimiz'in (sav) nurlu hâlesinde yoğrularak yetişen peygamber torunları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in, yalnış abdest alan yaşlı bir adama doğrusunu göstermek için: "Amcacığım, biz iki kardeş abdest alacağız. Acaba hangimiz abdesti doğru alıyor, bir kontrol eder misin?" tarzındaki yaklaşımları, "Hiç kimsenin hatasını yüzüne vurmayınız. O hatayı işleyene, hatasını, başka birini misal göstererek anlatınız" diyen babaları Hz. Ali'nin (kv) nasihatlerini hayata geçiren hayırlı evlatların ne lâtif bir inceliğidir.

MESELELERE SAHABE YAKLAŞIMI

İslam'ın Altın Çağ döneminde, mescidde sahabe topluluğunun içinde bulunan bir bedevinin, karnındaki gaz sancısından dolayı kendini tutamayıp abdestinin

bozulması üzerine, onun mahcup olmaması için sahabe efendilerimizden Cerir (ra)'in ortaya atılıp: "Arkadaşlar, hep beraber kalkıp abdest tazeleyelim. Çünkü abdest üstüne abdest almak, nur üstüne nurdur!" diyerek ârifane bir tarzda meseleye zarafetle çözüm getirmesi ne güzel bir incelik, ne güzel bir hassasiyettir.

HZ. ÖMER HASSASİYETİ

Yine, bir ömürlük zaman dilimine, ömürlere sığmayacak hayırlı işler sığdıran Hz. Ömer (ra) döneminde, o İslam halifesinin huzuruna bir sofra getirilip de herkesin oturup, Yemame Savaşı'nda sağ kolunu kaybeden Hz. Amir'in bütün ısrarlara rağmen uzak durması ve bunu gören Hz. Ömer'in şu sözleri, inceliğin harikûlâde incileri değil midir:

"Senin sofraya oturmayışının sebebini bildiğimi sanıyorum. Sağ elin olmadığı için, sol elinle yemek zorunda kalacaksın. Bu yüzden sofradan uzak duruyorsun!

Şunu iyi bil ki, içimizde (senden başka) bir uzvu kendisinden önce cennete gitmiş kimse yoktur. Senin oturmadığın sofraya oturmak bizim için çok acı olur. Oturduğun sofraya oturmak ise şereflerin en yücesidir. Gel aramıza katıl. Bizi, bir organı kendisinden önce cennete gitmiş bir büyük insanla yemek yeme şerefine kavuştur. Hiç olmazsa biz de böyle teselli olalım. Diyelim ki: 'Ey Rabbimiz! Biz, Senin yolunda bir organımızı feda edemedik ama, feda eden bir kardeşimizle bir sofrada oturduk. Onun hürmetine bizi affeyle!'"

> **"Ey Rabbimiz! Biz, Senin yolunda bir organımızı feda edemedik ama, feda eden bir kardeşimizle bir sofrada oturduk. Onun hürmetine bizi affeyle!"**
>
> ***Hz. Ömer (ra)***

İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sav) dilinden yudumladığı Kur'ân hakikatlarını akıllara durgunluk verecek kadar kısa bir zamanda Atlas Okyanusu'ndan Maverâünnehir'e kadar ulaştıran Sahabî efendilerimizin kurmuş olduğu vahiy medeniyeti, bu geniş coğrafya diliminde uzun yıllar hüküm sürmüş ve sesini duyurduğu topraklarda bir fazilet toplumu meydana getirmiştir.

Kur'an ahlakı ile ahlaklanmış, fazilete endeksli bu güzide insanlar o günden bugüne davranışlarıyla bizlere ışıktan kilometre taşları vazifesi görerek yol göstermişlerdir. Bize rehberlik eden bu ışık sağanağından bir misal de vezir Hasan Meymendî'ye ait:

Hayatı boyunca hiçbir zaman herhangi bir şeyi tek başına yemeyen, yanında bulunan bir hurmayı dahi bölüşen bu güzel insan bir gün dostları ile otururken, yanlarına bir bahçe sahibi adam gelip tarlasında yeni yetiştirmiş olduğu turfanda salatalıklardan takdim eder.

Hasan Meymendî, önüne konulmuş taze salatalıklardan birini soyup yemeye başlar. Sonra ikincisini ve üçüncüsünü derken yanında bulunanların şaşkın bakışları arasında tabaktaki salatalıkların hepsini bitirir. Ardından da bahçe sahibine lûtuf ve ihsanda bulunduktan sonra uğurlar. Döndüğünde, kendisine şaşkın şaşkın bakan dostlarına durumu şöyle açıklar:

"Tabii her zamankinin aksine salatalıkları tek başıma yiyip sizinle paylaşmadığıma oldukça şaştınız. Adam gittiği için sebebini açıklayabilirim. Salatalıklardan ilkini soyup yemeğe başladım, baktım son derece acı... Elbette bundan sizlere veremezdim. İkincisini ve arkasından üçüncüsünü

denedim. Onlar da birbirinden acı çıktı. O zaman şundan korktum. Bu salatalıklardan herhangi birinize ikram etseydim, olur ki, bunun gayet acı olduğunu söyler, bana iyi niyetle bunları getirmiş insanı mahçup ederdiniz. Bu yüzden ister istemez acısına tahammül ederek hepsini tek başıma yedim, ama netice olarak adamcağızın gönlünü hoş etmiş olduk."

ŞARK İSLAM MEDENİYETİNİN İNCELİK MOTİFLERİ

İslam, ayak bastığı her ülkede, öncelikle Hak merkezli medeniyetinin temellerini atmış ve bu merkezin incelik, nezaket, kerem vs. gibi ruhî değer manzumelerini, gelenekleri, kültürleri, fıtratları ve eğitim düzeyleri ne olursa olsun, o toprakların halkının dokusuna gergef gibi işlemiştir.

Şark İslam toprakları, bu incelik ve edeb motiflerinin yoğun olarak nakşedildiği coğrafyalardandır. İşte, kadim kaynaklardan bu güne kadar ulaşmış binlerce örnekden Cafer bin Süleyman örneği:

Güzel ahlakı ile tanınan ve dönemin sayılan, sevilen şahsiyetlerinden olan Cafer bin Süleyman'ın hizmetçilerinden biri, bir defasında içindeki şeytanın oyununa gelerek bu iyi huylu efendisinin çok değerli bir mücevherini çalmış ve çarşıda satmıştı. Aradan bir müddet geçtikten sonra Cafer ibni Süleyman'ın tanıdıklarından biri bu nâdide mücevheri bir tüccarın elinde gördü. Tüccara mücevheri nereden aldığını sorunca da, tüccar isim vererek, kimden ve kaç paraya aldığını açıkladı. Adam, tüccarı elindeki mücev-

“İslam, ayak bastığı her ülkede, öncelikle Hak merkezli medeniyetinin temellerini atmış ve bu merkezin ruhi değer manzumelerini, o toprakların halkının dokusuna gergef gibi işlemiştir.”

her ile birlikte Cafer'in huzuruna getirtti ve hadiseyi olduğu gibi anlattırdı. Bu konuşmalar sırasında odada bulunan hizmetçinin, utancından yüzünün rengi attı, terleyip titremeye başladı.

Durumu anlayan Cafer bin Süleyman, gayet yumuşak bir şekilde hizmetçiye döndü ve:

"Al!" dedi. "Bu mücevheri sana bağışladım. Satmışsın galiba; öyle anlaşılıyor ki büyük bir sıkıntı içinde kaldığın için böyle yapmak zorunda kalmışsın."

Sonra tüccara mücevherin bedelini ödeyip gönderdi. Ardından da yaptığından bin pişman olan hizmetçiye dönüp:

"Unutma, ilk sattığında onu değerinden çok ucuza satmışsın. Eğer bir defa daha satmak istersen dikkatli ol, seni aldatmasınlar!" diyerek ince bir lâtife yaptı.

Bununla da kalmayan Cafer bin Süleyman, hizmetçisine, bir daha birşeyler çalıp satmaya mecbur kalmayacağı kadar ikramlarda bulundu.

NE MÜTHİŞ BİR HASSASİYET

1800'lü yılların buram buram İslam kokan Osmanlı İstanbul'unda, şairin;

"Her köşesinde bir kubbe,
Her sokakta bir türbe,
Teselli dağıtır;
Dula, sakata, yetime."

diye tasvir ettiği Eyüp Sultan'ın dar sokaklı mahallelerinden birinde bir hadise cereyan eder; hergünkü gibi alelâde, sıradan... Her ne kadar biz, o günkü toplumda sıkça rastlanan hadiseler nev'inden olduğu için "alelâde,

sıradan" desek de, aslında toplum mühendisleri tarafından iyi analiz edildiğinde bir devleti altı asrı geçkin ayakta tutan dinamiklerin ipuçları yatar bu hadisenin derinliklerinde.

Hadisenin kahramanları, Osmanlı gündelik hayatındaki vazgeçilmez mekânlardan biri olan şirin bir mahallenin bakkalı, mahalle sakinlerinden Mehmed Selahaddin amca ve hanımı Hatice Sâtıa teyzedir.

Diğerlerinden farkı olmayan sıradan bir günün başlangıcıdır. Mehmed Selahaddin amca, hemen her gün tekrarlanan mutad sabah alışverişi için bakkala kadar çıkar. Alacağı birkaç çeşit kahvaltılık nevaledir. Bu arada Hatice Sâtıa teyze kahvaltı sofrasını hazırlamakla meşguldür.

Dakikalar birbirini kovalamış, süt fincanda soğumaya yüz tutmuş ama Mehmed amca bakkaldan henüz dönmemiştir. Sâtıa teyze meraklanmıştır; çünkü kadim bakkalları evlerinin hemen az ilerisindeki köşe başındadır. "Sohbete mi daldılar acaba?" diye düşünüp dururken Mehmed amca nihayet elindeki nevalelerle kapıda görünür.

Kapı açılır açılmaz malum soru sorulur; "Nerede kaldın bey, meraklandım..." Mehmed Selahaddin amca biraz soluklandıktan sonra; "Hanım" der, "duydum ki mahallenin taa uç tarafında yeni bir bakkal daha açılmış. Alışverişi oradan yapayım dedim; haliyle ondan biraz geçiktim."

Hatice Sâtıa teyze merakını yenemez ve sorar hemen; "Niye? Bizim bakkal efendiyle aranızda bir tatsızlık mı oldu? Yoksa yeni bakkal daha ucuza mı mal satıyormuş?"

> Mekke kaynaklı vahiy medeniyetinin değerlerini insanının ruhuna nüfuz ettirebilen Osmanlı Kerim Devleti, altı asrı aşan ömrüyle dünya devletler tarihinin zirvesine adını yazdırmasını bilmiştir.

"Hayır, hanım hayır! Zannettiğin gibi değil" diyen Mehmed Selahaddin amca. Yeni bakkaldan alışverişinin sebebini şöyle izah eder:

"Bir Allah'ın kulu kimseden vaad almadan, kimseye güvenmeden 'Tevekkeltü Alellah' demiş; Rezzak olan Mevla'sına güvenerek, gelmiş bizim mahallemize bir bakkal dükkanı açmış. Biz mahalle halkı olarak; 'yeri uzaktır, kimin nesidir, tanımıyoruz' diye ona alışverişe gitmezsek eğer, bu kulun belki *tevekkül inancı* zayıflayabilir. Bundan da 'indallah' bizler mesul oluruz!.."

Bu ne müthiş bir incelik! Bu ne müthiş bir zarafet! Bu ne müthiş bir hassasiyet! Evet, bir toplumu oluşturan fertler bu harikulade duyarlılık noktasını yakalayabiliyorlarsa o fertlerden teşekkül eden devletin de uzun ömürlü olacağı muhakkaktır. Ve öyle de olmuştur.

İslam medeniyetinin evrensel değerlerini insanının ruhuna nüfuz ettirebilen Osmanlı Kerim Devleti, altı asrı aşan ömrüyle dünya devletler tarihinin zirvesine adını yazdırmasını bilmiştir.

HACI CEMAL VE SATILAMAYAN YOĞURT

Yakın tarihimiz de ince düşünmenin incelikleriyle doludur. Son dönem İslam âlimlerinden Hacı Cemal Öğüt'ün şu hâtırası Mekke kaynaklı vahiy medeniyetinin yoğurup âbideleştirdiği insanlardaki aynı ruh hassasiyetinin, aynı zarafetin, aynı inceliğin uzantısından başka nedir ki!:

Kış ayazında şehr-i İstanbul'un hâlâ Osmanlı mührü taşıyan sokaklarının birinde bir yoğurtçunun nidasını işiten Hacı Cemal Öğüt'ün (kızına hitaben):

"Kızım yoğurt alalım" diye seslenip kızının da: "Baba yoğurdumuz var" cevabını vermesi üzerine yine Hacı Cemal'in:

"Olsun kızım alalım, sen bir şekilde kullanırsın. Sokaktan üçüncü geçişi adamın, satabilse bu adam kış kıyamet günde geçer mi buradan" demesi ne harikulâde bir rikkattir.

BİR MEDENİYET FELSEFESİNİN İPUÇLARI

Odun kesmeye giden köylünün baltasının ağzını çaput ile örterek ormana giriş inceliğinden, kurban edilecek koyunun gözlerini bağlama nezaketine ve ihtiyaç sahibi yoksul insanları mahçup etmemek için geliştirilen sadaka taşlarından, sokakta yürürken önündeki yaşlı birinden müsade isteyerek geçme hassasiyetine kadar bu millet, hayata aksettirdiği bu medeniyet felsefesiyle köklü ve sağlam bir cemiyet teşkil ederek asırlara sesini duyurmuştur.

Dün olduğu gibi bugün de, hatta dünden daha fazla olarak bizi asırlarca ayakta tutan bu zihniyete, bu kültüre, bu incelik ve edeb motiflerine ne kadar muhtacız!

Kabalığın, bencilliğin, argonun cirit atıp, nüansların kaybolduğu yozlaşmaya yüz tutmuş menfaat endeksli bir toplumda, edep insanı için bu beğenmediklerinden intikam almanın en kestirme çaresi, onlara benzememek olmalı sanırım.

"Odun kesmeye giden köylünün baltasının ağzını çaput ile örterek ormana giriş inceliğinden, kurban edilecek koyunun gözlerini bağlama nezaketine kadar bu millet, hayata aksettirdiği bu medeniyet felsefesiyle asırlara sesini duyurmuştur."

Cömertlik Ağacı

Cömert acın ölmez darda kalsa da
Cimri murat almaz felah bulsa da

Şikârî

CÖMERTLİK DİSİPLİNİ İLE ANLAM KAZANAN HAYAT

Farsça "cevanmerd" kelimesinden Türkçeleştirilmiş olan cömertlik kavramı, İslamî kaynaklarda "seha" (sehavet) ve "cûd" terimleriyle ifade edilmiştir.

Yaratılış ağacının en muhteşem meyvesi olan insanın kendini geliştirerek mükemmelliğe doğru olan yolculuğunda ona rehberlik eden İslam dini, bu yolda ona destek olacak birçok maddî vasıtayı önüne sermiştir. Beden ile ruh arasında âhenkli bir denge kurmak suretiyle insana mükemmel bir kişilik kazandırmayı hedefleyen Kur'ân-ı Kerîm, beşerî faaliyetlerin her birinin değer ve lüzumu üzerinde ayrı ayrı durmuş ve bu çerçevede insanı fedakârlık ve ferâgata alıştıracak namaz, oruç, zekat, sadaka vs. gibi mecburi disiplinler ortaya koymuştur.

Mü'minlerin kardeş olduğunu söyleyen Mukaddes

Kitabımız, onları gerçek kardeşliğe götürecek yolları göstererek teşvik yollarını açmıştır. Çünkü bir insanın hemcinsini kardeş kabul etmesi, kardeşliğin sözde kalmayıp, fiili olarak gösterilmesini gerektirir. Bu imtihan dünyasında fakirlik rolünü üstlenen kullarını gözetmeyi emreden Kur'ân, insanları cömertliğe davet ederek zenginlerin mallarında bu fakir insanların haklarının bulunduğunu ifade eder. (Zariyat/19)

Bir insanın sadece "kendisi için" yaşaması, hayatının lüzumlu olduğunu anlamasına kâfi gelmez. İnsan, iyilik yapıp, "yaşatmak için yaşamasını" öğrendikçe işe yaradığını hisseder ve var olmanın hazzını tadar. Dünyada, hayatın hakkıyla tadını çıkaranlar iyilik ehli olan cömert insanlardır. Onların ruh dünyaları bahar sabahları gibi pırıl pırıl ve rengarenktir.

"Dünyada, hayatın hakkıyla tadını çıkaranlar iyilik ehli olan cömert insanlardır. Onların ruh dünyaları bahar sabahları gibi pırıl pırıl ve rengarenktir."

Varlıklı bir insana kendi hayatının ve mevcudiyetinin değerini anlatmak, onun imkânlarını toplum menfaatleri yararına seferber etmekle mümkündür. Bu bakımdan İslam, zekat ve diğer yardımlarla yalnız fakirleri değil, bununla beraber asıl zenginleri düşünmüştür. Bu cömertlik disiplini, onlara hayatlarının değerini anlatmak ve kulluk şuuruyla yaşama sevincini tattırmak içindir.

Hazreti İsa (as) birgün bir zenginin oğluna, mallarını fakirlere dağıtmasını söylediğinde aynı zamanda bu mirasyedi çocuğu madde bataklığından ve bunalımından kurtarmak için böyle bir telkinde bulunmuştu. Çünkü iyilik, kendisine iyilik yapılanlardan daha çok, iyiliği yapanı sevindirir. Hayır ve iyilik, insanın hayatına doyumsuz mânâ kazandırır.

"İnsanların en cömerdi" Efendimiz'in (sav) "yaşatmak için yaşama" ideâli çerçevesinde, gerek şahsında gösterdiği cömertlik örnekleri ve gerekse dudaklarından dökülen şu mübarek beyanlar, değer ölçülerinin maddenin çeperleriyle sınırlı kaldığı bu çağda insanımız için ayrı bir kıymet, ayrı bir mânâ ifade etmektedir:

-"Cennet, cömertlerin yeridir."

-"Cömertlik, cennet ağaçlarından bir ağaçtır. Dalları dünyaya sarkıtılmıştır. Her kim bu ağacın bir dalına yapışsa, o dal onu çeker cennete götürür."

-"Veren el alan elden hayırlıdır."

-"Devenin boynuna dayanmış bıçağın kesmesinden daha süratli olan, yemek yedirenin rızkının ayağına gelmesidir. Allah Tealâ, yediren kimselerle meleklerine övünür."

-"Cömertliğin âfeti başa kakmaktır."

"Cömert, Allah'a yakın, insanlara yakın, Cennet'e yakın ve Cehennem'den uzaktır. Cimri, Allah'tan uzak, insanlardan uzak, Cennet'ten uzak ve Cehennem'e yakındır. Allah katında cömert bir cahil, cimri olan bir alimden daha sevimlidir. En ağır hastalık cimrilik hastalığıdır."

H. Şerif

ASR-I SAADETTE GÖZ KAMAŞTIRAN TABLOLAR

Siyer-i Nebî'nin sayfalarına dalıp, Asr-ı Saadet'in büyüleyici iklimine girdiğimizde karşılaştığımız çok nâdide tablo galerisi içinde sadece şu tablo bile maddî âlemin cidarlarına sıkışıp kalmış olan bizlerin gözlerini kamaştırmaya yeter de artar:

Efendimiz (sav), sahabe topluluğunun içinde, Ebu Hureyre (ra)'yi göstererek "bu kardeşinizin kim karnını doyurur?" buyurduğunda, hiç kimse ileri atılıp "ben ya

Rasûlullah" diyemez. Çünkü ashabın fakr u zaruretle imtihan olunduğu günlerdir ve evlerinde misafirlerine ikram edebilecekleri doğru düzgün birşeyleri yoktur. Kısa bir sessizlikten sonra Ebu Talha (ra) öne çıkar ve Ebu Hureyre'yi alarak evine götürür. Ama gelin görün ki, evde çocuklar için hazırlanmış ve sadece bir kişiye yetecek yemekten başka birşey yoktur. Evin hanımı Ümmü Süleym anamız, binbir zorlukla yemek bekleyen çocuklarını aç aç uyutur ve misafirin önüne sofra serilir. Ama nasıl? İşte orada, neticesi melekleri dahi gıptaya sevkedecek bir senaryo ortaya konulur. Misafirin rahatsızlık duymaması için ışıklar karartılır ve Ebu Hureyre yemeğe kaşık sallayıp karnını duyururken ev sahibi Ebu Talha da karanlıkta misafirin farkedemeyeceği şekilde kaşığını yemek tabağına boş getirip götürmektedir. Ve böylece hiçbir şey hissettirmeden misafirin karnını doyuran ev sahipleri açlıktan kıvrana kıvrana gecelerler.

Sabah olup da namazdan sonra Allah Rasulü'nün etrafında halkalandıklarında Allah Rasulü (bildiği halde) Ebu Talha'ya soracaktır:

"-Ne yaptınız ki, nasıl bir şey yaptınız ki hakkınızda Yerin ve Göklerin Sahibi'nden ayet nazil oldu?"

Evet, Peygamberimiz (sav) nübüvvet nurlarını mermere kazır gibi sahabe efendilerimizin kalplerine nakşetmiş, onlar da kazandıkları donanımlarla öyle bir insanlık örneği sergilemişlerdi ki haklarında şu ayet nazil olmuştu:

"...Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerinden önde tutarlar..."

(Haşr, 9)

İslâm tarihi bu gibi sehavetin, cömertliğin, gönül zenginliğinin, yaşatmak için yaşama arzusunun eşsiz örnekleriyle doludur.

> **Bir haftadır bana misafir gelmedi, acaba Rabbime karşı bir hata mı işledim ki misafir gelmedi, işte bunun için ağlıyorum.**
>
> *Hz. Ali (kv)*

HZ. ALİ'NİN GÖZYAŞLARI

Günlerden birgün Hz. Ali (kv)'nin gözleri ceyhun olup çağladığını gördüler. Bu Peygamber damadına niye ağladığını sorduklarında onun şu cevabı çağlar boyu unutulmayacak cinstendir:

"Bir haftadır bana misafir gelmedi, acaba Rabbime karşı bir hata mı işledim ki misafir gelmedi, işte bunun için ağlıyorum."

DOSTLARDAN EDEN ZENGİNLİK

Sa'd bin Kays'ın şu davranışı da apayrı bir güzellik buududur:

Sa'd bin Kays birgün hastalanır. Fakat dost ve ahbablarından kimse ziyaretine gelmez. Kays, bu anlam veremediği durumu merak edip de soruşturduğunda, "sana borçları olduğu için gelemiyorlar" cevabını alır. Bunu duyan Kays: "Allah kahretsin, dünya malı dostların ziyaretine de mâni oluyor" diye hayıflanarak hemen bir tellal çağırtıp, "kimde alacağım varsa hepsini bahşettim" diye ilân verdirir. Bundan sonra öyle bir ziyaretçi akını başlar ki, insanların ağırlığını kaldırmayan evin döşemeleri kırılır.

KEBAP VE HELVA YİYEN DİLENCİLER

Zühdüyle, takvasıyla ve cömertliği ile tanınan Abdullah bin Mübarek günün birinde çarşıda otururken bir dilenci gelip sadaka ister. Hz. Abdullah da cebinden

çıkarıp bir gümüş sikke verir. Yanında bulunanlardan biri, İbni Mübarek'in bu davranışını doğru bulmayarak, "Efendim, dilenci kısmına merhamet edilmez. Aldıkları parayı kebaba, helvaya verirler" der.

Bunun üzerine Abdullah şu karşılığı verir:

"Acayip! Ben ise bunların yalnız kuru ekmek ve bakla yediklerini sanırdım. Kebap ve helva yediklerini bilmiyordum" diyerek fukara dilenciyi çağırır ve on sikke daha verir.

RÜYA TABİRİNİN BÖYLESİ

Abbasi halifelerinden Mu'temid Billah zamanında, devrin kudretli idarecilerinden Emir İsa adında, cömertlik ve ihsanda eşi az bulunur bir zât vardı.

Bir gün Emir İsa, âlimlerle sohbet ederken garip bir şahıs çıkagelir. Adam, Emir Hazretlerini medh ve sena ettikten sonra şunları söyler:

"Ya Emir, ben seni rüyamda gördüm. Rüyamda bana menekşe gibi ipekten bir elbise giydirip borcunu ödedin. Anam, babam sana feda olsun, gözlerimin gördüğü lütfü bana geciktirme."

Bunları dinleyen faziletli Emir, "malını elinde tuttuğun müddetçe sen malınınsın, onu infak ettiğin zaman, o mal senin olur" darb-ı meselinin şuurundadır. Tebessüm ederek hazinedarını çağırıp ona sorar:

"- Hazinemde menekşe renginde ne gibi kumaşlar vardır?"

Hazinedar:

> **"Malını elinde tuttuğun müddetçe sen malınınsın, onu infak ettiğin zaman, o mal senin olur.**
> ***Darb-ı Mesel***

"- Menekşe renginde yetmiş top kumaş vardır. Bunlar atlas ve kemha olanlardan başkadır."

Ve Emir İsa şöyle emreder:

"- O halde var git, bütün o kumaşları bu adama teslim et. Ayrıca on bin dirhem de para verin, varsa öteki ihtiyaçları da karşılansın."

Emir daha sonra, mutluluğu gözlerinden okunan adama dönüp şöyle lâtifede bulunur:

"- Sakın bir daha böyle bir rüya görmeyesin; olabilir ki her zaman rüyanı aslına uygun bir şekilde tâbir edecek kimse bulamazsın."

“Cömertlik, çok vermekle değil, zamanında vermekle ölçülür.
La Bruyere
”

DOSTUN GÖZYAŞLARI

Yine kerem ehli büyük zâtlardan biri, evinde otururken birden kapısı çalınır. İnip kapı aralığından baktığında eski tanıdıklarından birini görür. Allah rızası için sadaka istemeye gelen bu eski dostunu mahçup etmek istemediği için kendisine görünmez.

Cömertliğin çok vermekle değil, zamanında vermekle ölçüldüğünün şuurunda olan bu kerem ehli, büyük bir üzüntü içinde hemen içeri koşup sandıkta eline ne geçerse hepsini getirip, kapı aralığından uzatır. Adamcağız büyük bir sevinç içinde hayır dualar edip gittikten sonra o zât hüngür hüngür ağlamaya başlar. Bunu gören hanımı:

"-Efendi, verdiklerin gözüne çok göründü, yaptığın cömertliğe pişman oldun da, onun için mi ağlıyorsun?" diye sorunca, kerem ehli adamın verdiği cevap oldukça düşündürücüdür:

"- Hayır!" der. "Aklına gelen düşünce çok yalnış. Ben

verdiğim şeyler için değil, uzun zamandan beri görmediğim bu dostumun hâlini, durumunu sorup araştırmadığım için, onu dilenmeye mecbur kalacak duruma getirişime ağlıyorum!.."

AHÇININ ELİNDEKİ KEPÇE

Molla Câmi'nin Baharistan'ında anlattığı şu hikaye, ferdin gönlünde herhangi bir rahatsızlık duymadan, sahip oldukları nimetlerden cömertlikte bulunmasının muhasebe buudunu ortaya koyması açısından oldukça önemlidir:

Bir cömerde sordular: "Yoksullara yardım ettiğin veya dilencilere para verdiğin zamanlarda içinde bir ağırlık veya fakirlere karşı bir minnet yükleme duygusu sezdin mi?"

Cömert adam şöyle cevap verdi: "Bu hal benden ne kadar uzaktır. Benim bu bağıştaki, bu yardımdaki rolüm, ahçının elindeki kepçenin rolüne benzer. Ahçı, kepçeye ne koyarsa kepçe de onu verir. Fakat hiçbir zaman verdiği şeylerin kendisinden olduğunu düşünmez."

> Benim bu bağıştaki rolüm, ahçının elindeki kepçenin rolüne benzer. Ahçı, kepçeye ne koyarsa kepçe de onu verir. Fakat hiçbir zaman verdiği şeylerin kendisinden olduğunu düşünmez.

ALLAH İNDİRDEKİ KIYMET

Allah dostlarından biri, devrin zenginlerinden biriyle yolda karşılaşır ve ondan ihtiyacı için para ister. Adam kesesini çıkarır ve bir sürü irili ufaklı para arasından bir tanesini seçmeye koyulur. Fakat işi uzattıkça uzatır... Bunun üzerine o Allah dostu, yanındaki arkadaşına dönerek oldukça düşündürücü şu tesbiti yapar:

"Bu adam kesesinde ne arıyor biliyor musun?

Allah indindeki değerini, miktarını... Zira, Allah rızası için verecek... Kesesini karıştırırken eline büyük bir para gelince 'Yoo, Allah'ın indinde benim bu kadar büyük yerim olamaz' diye onu tekrar keseye atıyor, daha küçüğünü, daha küçüğünü arıyor."

> "Sevdiğiniz şeylerden vermedikçe asla iyiliğe erişemezsiniz."
>
> *Âl-i İmran, 92*

ALLAH'IN "CEVAD" İSMİYLE REZONANSA GEÇME

Cömertlik bir mü'min vasfıdır. Allah'a yaklaşma adına atılan her adım, bu çerçevede yapılan her yardım ve verilen her kuruş, insanın "Allah indindeki" yerini, değerini belirleyecektir. Toplumun fakir tabakasını zengine yaklaştıran bu mümin davranışı, aynı zamanda zengini de Ganiy-yi Mutlak olan Allah'a yaklaştıracaktır. Dolayısıyla insan, yaptığı işlerde ne ölçüde Rab ile münasebet halinde ise, neticesinde de elde ettiği kazanımlar da o nisbette büyük olacaktır.

Evet, Cenab-ı Hak: "Sevdiğiniz şeylerden vermedikçe asla iyiliğe erişemezsiniz" (Âl-i İmran, 92) buyuruyor.

İnsanımızın cömertliği, sevdiklerinden vermeyi bir huy haline getirerek Rabbimizin "Cevad" ismiyle rezonansa geçip O'nun rahmet sağanağından alabildiğine istifade etmesi niyazı ile...

Kem Söze Karşı Sabrın Acı İksiri

"Gıybet, şeytan ile oyun oynamak gibidir;
bazen kazanırsınız, fakat çoğu kere
kendi oyununuzda tuzağa düşersiniz.

Kızılderili Atasözü

İnsan genellikle başkalarına
sürmek istediği çamura bulanır.

Cenap Şehabeddin

Bir Allah dostu, iftira ve gıybet gibi İslam ahlakında "âfâtü'l-lisân-sözlü kötülükler" diye vasfedilen kem sözleri harikulâde bir teşbihle "kedinin törpüyü yalayışına" benzetiyor. Kedi, törpüyü her yalayışında farkına varmadan kanayan dilinin kanını emer ve bu yalayışlardan büyük zevk alır. Fakat zavallı kedinin akıbeti kendini yiyip bitirmekten başka birşey değildir.

"Garaz, insanı kör, sağır ve kalpsiz eder" buyuruyor büyük gönül insanı Fethullah Gülen Hocaefendi. Yine aynı duru gönül, bu nevi insanların söyledikleri sözler ve ortaya koydukları davranışlar hakkında da: "Bazılarının ağız iplerinde kopukluk var. Bağı kopmuş kese gibi içlerinde ne varsa döküyorlar. Hafife alma, gıybet vs. gibi. Zavallılar, haberleri yok ki bununla kendi iflaslarını hazırlıyorlar" buyuruyor. Fakat gelin görün ki, dünya kuruldu

kurulalı, insanlık tarihi boyunca nebilerden velilere kadar her insan böyle söz ve davranışlarla, böyle musibetlerle karşı karşıya. İşte Hazreti Meryem, işte Hazreti Yusuf, işte İfk hadisesi ve daha niceleri...

Kazanma ve kaybetme kuşağı ile iç içe yaşandığı bir coğrafyada, maruz kalınan musibetlere karşı düdüklü tencere gibi patlayıncaya kadar dışarıya birşeyler sızdırmadan dayanabilmek, 'ya sabur' deyip 'ağulu aşı' yutabilme faziletini gösterebilmek hakikaten zor iş.

Böyle kazanma ve kaybetme kuşağı ile iç içe yaşandığı bir coğrafyada, maruz kalınan musibetlere karşı düdüklü tencere gibi patlayıncaya kadar dışarıya birşeyler sızdırmadan dayanabilmek, "ya sabur" deyip "ağulu aşı" yutabilme faziletini gösterebilmek hakikaten zor iş ve kendini aşabilme meselesi.

Bu noktada "herkes davranışlarıyla karekterini yansıtır" deyip büyüklerin büyüklüklerini rehber edinmek, hedefi geleceği ışıklandırmak olan yeryüzü mirasçılarının şiarı olmalı.

İşte size hayat yolumuza rehber olmuş, ışıktan kilometre taşları:

Birgün Hz. Hüseyin, çocuklarıyla birlikte yemek yerken evin kölesi sofraya getirmekte olduğu sıcak yemeği kazara Hz. Hüseyin'in başına döker. Hz. Peygamber'in (sav) manevî sofrasından derunî bir terbiye almış olan Hz. Hüseyin çok canı yanmasına rağmen büyük bir rûhî olgunluk göstererek sadece kölenin yüzüne sertçe bakmakla iktifa eder.

Bundan cesaret alan köle: "Allah öfkesini yenenleri sever."(Âl-i İmran, 134) ayetini okur. İşte o zaman hazret: "Öfkemi yendim ya köle!" diye sabırla karşılık verir. Bu cevaptan daha da cesaret alan köle bu sefer ayetin devamını okur: "Allah affedenleri sever."(Âl-i İmran, 134)

Bunun üzerine Hz. Hüseyin: "Seni affettim!" der. Köle bununla da kalmaz ve ayetin sonunu getirir: "Allah ihsan edenleri sever."(Âl-i İmran, 134) Peygamber torunu ihsanda zirveleşir ve: "Seni âzat ettim ey köle!" diyerek kölesini hürriyetine kavuşturur.

Ve sen, ey öfkesini yenmeye ahdetmiş sabır kahramanı! Sana karşı gösterilen yakışıksız, nahoş davranışlara karşı İlahî ahlakla ahlaklanıp öfkeni yenerek sabredebiliyorsan, onun da ötesinde onlara karşı af kapısını aralayabiliyorsan eğer, kendini aşma adına büyük bir zafer kazandın demektir.

* * *

Abbasiler devrinin Büyük İmamı Ebu Hanife Hazretleri, birgün yolda yürürken insanlardan birine istemeden kolu çarpar. O adam da Ebu Hanife Hazretleri'ni tanımadığından kör hiddetini gemleyemez ve Hazreti İmam'a şiddetli bir tokat vurur. İmam-ı Âzam, gerçekten "âzam" bir insandır ve mukabelesi büyüklüğüne yaraşır bir şekilde başlara tac yapılacak cinstendir. Yediği tokadın izi yüzünde olduğu halde şöyle buyurur Büyük İmam:

"Ben senden intikam almaya ve seni edeblendirmeye muktedirim. Fakat müsterih ol! Dünyada sana birşey yapmayacağım gibi ahirette de Cenab-ı Hak beni cennetine koyarsa, inşâallah sensiz girmeyeyim."

Ve sen, ey yaşadığı devri ve geleceği aydınlatmaya niyetli ışık süvarisi! "Ehl-i adavet ve haset ve inadın en çok kullandıkları alçak bir si-

"Ben senden intikam almaya ve seni edeblendirmeye muktedirim. Fakat müsterih ol! Dünyada sana birşey yapmayacağım gibi ahirette de Cenab-ı Hak beni cennetine koyarsa inşaallah sensiz girmeyeyim."

lah olan" gıybet ve iftira tokatlarına karşı İmam-ı Âzam'ın "âzam"lığını gösterebiliyorsan eğer, gerçek kahramanlığa namzetsin demektir.

* * *

Bediüzzaman Hazretleri'nin vefalı tilmizi Zübeyr Gündüzalp, bir defasında dava arkadaşının biriyle münakaşa ederken, muhatabı nefsinin azgın atını dizginleyemeyip hiddet ekip pişmanlık biçerek onun yüzüne tükürmesi karşısında, o büyük insanın mukabelesi melekleri dahi gıptaya sevkedecek cinstendir.

> **"Tıynetin na pak ise hayır umma sen germabeden Önce tathir-i kalp eyle sonra tathir-i beden. (Yaratılışın, huyun temiz değil, pis ise sen hamamdan birşey bekleme. Önce kalbini temizle, sonra bedenini...)"**

Suratına fırlatılan tükürüğü yüzüne gözüne süren bu kendini aşkın adam, büyük bir sabır kahramanlığı göstererek: "elhamdülillah, bir nur talebesinin tükrüğü misk-ü amberdir" deyip gönül bile koymamıştı.

Ve sen, inandığın değerler manzumesi ve gönüller kazanma adına sövene elsiz, dövene dilsizliği rehber edinen arkadaş! Arkandan sana atılan gıybet ve iftira tükürüklerine karşı eski bir hamam kitabesinde yazdığı gibi, biraz için burkularak da olsa:

"Tıynetin nā pak ise hayır umma sen
germabeden
Önce tathir-i kalp eyle sonra
tathir-i beden"

(Yaratılışın, huyun temiz değil, pis ise sen hamamdan birşey bekleme. Önce kalbini temizle, sonra bedenini...)

deyip misyonun adına, misyonunun geleceği adına o tükürükleri yutma becerisini gösterebili-

yorsan eğer, hem kendini, hem de önündeki akabeyi aştın demektir.

* * *

Kendini Hakk'a hizmete adamış büyük bir gönül insanının, bir zamanlar ziyaretine gittiği bir beldenin büyük abileri tarafından ağır hakaretlere maruz kaldığında, oradan sessiz sedasız ayrılıp, mahzun mükedder arkadaşlarının yanına döndüğünde cebinden çıkardığı bir kağıda birşeyler yazmaya başlaması üzerine arkadaşları: "Hocam ne yazıyorsunuz?" diye merakla sormuşlardı da, o benliğini aşmış gelecek adamı: "Bu, devamlı dua ettiğim insanların listesi. Bugün burada bana hakaret edenlere de dua etmek için defterime yazıyorum" deyivermişti.

> "Herkes yahşi ben yaman
> Herkes buğday ben saman"
>
> *Alvarlı Efe Hazretleri*

Ve sen ey yiğitler yiğidi akıncı! Hevalarıyla yemledikleri nefislerinin atına binerek, sana gıybet ve iftira okları fırlatıp kem davranışlarda bulunanlara karşı Pîrinin yaptığı gibi dua kalkanıyla cevap verebiliyorsan ötelerin akıncı beyisin gerçekten.

* * *

Evet, bu dünya bir mihnet âlemi, bir hizmet âlemi... Aynı hedefin, aynı gayenin yolcuları arasında da kendini aşamamış nefislerinin esiri, ham kimseler olabilir. Bunlar, yüz vecheli bir hadisenin bir vechesini hakikat zannederek nefislerini tezkiye adına kendilerine malzeme yapabilirler.

Sen hassasiyetten kıvrım kıvrım kıvranırken bunlar yağmur altında hiç ıslanmayabilirler.

Burada yapılacak şey, musibetlerin insanı terakki

ettiren Rabbin bir ihsanı olduğunu düşünüp "bu da geçer ya hû" diyebilmek ve nefsi adına bir savcı gibi davranıp Alvarlı Efe Hazretleri gibi:

"Herkes yahşi ben yaman
Herkes buğday ben saman"

beyitini şuuraltına yerleştirip yoluna devam etmek olmalı sanırım.

Sevgiyi İktidara Getirebilmek

Allah (cc) kıyamet gününde: "Benim rızam için birbirlerini sevenler nerededir? Onları, gölgemden başka gölge bulunmayan bir günde (Arş'ın gölgesinde) gölgelendireceğim" buyurur.

Hadis-i Şerif

"Eğer diğer gezegenlerde bizim gibi canlılar varsa, dünyamızı mutlaka tımarhâne şeklinde görüyorlardır" diyen Bernard Shaw'ın bu sözüne katılır mısınız bilemem ama ruhunu ve bu ruhunu varlık amacı ekseninde tutan değerler manzumesini yitiren ve yitiğinin farkında olmayan çağımız insanı, yeryüzünü âdeta gölgelerin kavgasının verildiği kanlı bir arenaya çevirmiş, mezardakilerin sonradan binlerce "keşke"ler içinde pişman olacakları şeyler için acımasızca birbirlerini kırıp geçirmektedir.

İnsanlığın değişmez değerlerini paraya tahvil eden; fazilete dayalı bir ahlakı yıkıp, yerine tahribe dayalı üretim ve tüketim anlayışını ikame eden; sevgi, hoşgörü, fedakarlık, dayanışma, samimiyet gibi erdemlerin yerine, güç, gösteriş, ikiyüzlülük ve çıkar ilişkilerine dayalı sığ bir yaşama biçimi yerleştiren hiçbir sistemin uzun ömürlü ola-

mayacağını, tarih bize çok acı örnekleriyle göstermekte ve insanoğlu nisyandan sıyrılıp kendine gelmezse göstermeye devam edeceğe benziyor.

"Hayat bir kavgadır, güç mücadelesidir" mantığıyla varlığa ve hadiselere bakan bir düşünce sistemini ve yaşama biçimini çeşitli "izm"ler adı altında insanlığa armağan eden (!) batı medeniyetinin, tarih sahnesine çıkışından bugüne adının vahşet, sömürü ve menfaat ile birlikte anılır oluşundan dolayı insanlık mirasına insanî birşeyler veremeyeceğini batılı düşünce adamları da biliyor artık.

"Batı toplumu, dünyayı bir yörüngeye sokabilir, aya ulaşabilir ama iki insan için birbirlerini boğazlama isteği duymadan bir hafta süreyle birbirleriyle uyum içinde yaşamanın yolunu bulamadı" diyen G. Leonard, "mim"ini yitirmiş kendi medeniyetini çok iyi tahlil etmiş ve el hak çok doğru söylüyor.

"Batı toplumu, dünyayı bir yörüngeye sokabilir, aya ulaşabilir ama iki insan için birbirlerini boğazlama isteği duymadan bir hafta süreyle birbirleriyle uyum içinde yaşamanın yolunu bulamadı."
G. Leonard

İlâhî orijini olmayan bir ahlakın elbette ki sabit değerleri olmayacaktır. Bundan dolayı "geleceğin inşası adına" bizim dünyamıza ve insanlık mirasına vereceği birşey kalmadı 20. yüzyılın değişken "izm" ve değerlerinin... Bu nefsine düşkün, hedonist ve bencil dünya, bünyesine bulaşmış nefret virüsünü kültürü, sanatı ve medyasıyla bizim insanımızın hücrelerine de bulaştırdı. İnsanlığın vazgeçilmez iksiri "sevgi"mizi katledip "nefret"i üzerimize sağanak halinde yağdırdı. Altın kâsede takdim ettiği zehiriyle bizi uyuşturdu, mankurtlaştırdı.

Birkaç asırlık bu uyuşmanın, bu bitkisel

hayatın tesiriyle aynı toplum içinde, aynı topraklarda yaşayan, aynı nimetleri ve aynı mazlumiyeti paylaşan insanlar olarak, birbirimizin kurdu olup birbirimizden kopuk, birbirimizden korkan, sevgisiz, hoşgörüsüz, diyalogsuz "yalnız kalabalıklar" haline geldik.

Kin, nefret ve menfaat yüklü bombalarını kültür coğrafyamızdan önce yürek coğrafyamıza atanlar, başımızı döndürüp bakışımızı bulandırmıştı. Ve bizler, en yakınlarımızı bile, aidiyetlerini öne çıkaran iğreti "...ci", "...cü" yakıştırmaları ile değerlendirip, "öne çıkarılacak birçok faziletlerine rağmen" önyargısız bakamaz olmuştuk.

Einstein "önyargıları parçalamak, atomu parçalamaktan daha zordur" derken çok önemli bir gerçeği vurguluyordu. Evet, herşeyin fiyatını bilen ama değerini bilemeyen, siyah-beyaz gözlüklerle hadise ve insanlara bakıp hüküm veren sevgisiz bir toplum olmuştuk.

Zaman makinesi çarklarını döndürüp gü.., bugünlere dayandığında musibetlerimiz nas - hatımız, acılarımız ilacımız, ıstıraplarımız ca panzehirimiz oldu. Ve bu ülke insanı, kendisine zerkedilen zehiri kustu ve uyuşan şuuru berraklaşarak hadiselere daha net ve sağduyulu bakar hale geldi.

Evet, Kur'anî tâbirle ateş çukurunun kenarından dönmüştük, daha doğrusu döndürülmüştük. "Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın ki, siz birbirinize düşman iken, o sizin kalplerinizi kaynaştırdı da, onun nimeti sayesinde kardeş oluverdiniz. SİZ ATEŞTEN BİR ÇUKURUNUN KENARIN-

> **"Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın ki, siz birbirinize düşman iken, o sizin kalplerinizi kaynaştırdı da, onun nimeti sayesinde kardeş oluverdiniz. Siz ateşten bir çukurun kenarındaydınız. Allah sizi oraya düşmekten kurtardı.**
>
> ***(Al-i İmran, 103)***

DAYDINIZ. Allah sizi oraya düşmekten kurtardı." (Âl-i İmran, 103)

Sevgisizliğin, düşmanlığın İlâhî Kelam'daki tasviri "ateş çukurunun kenarında olmak". Ve bizler az daha bu çukura düşüyorduk ki merhameti engin Rabbimiz imdadımıza yetişti.

> "Çağımızın delirmiş aklına sevginin neşterini vurmak gerek."
>
> *Muhammed İkbal*

Bundan ötesi ise artık bize düşmekte. Bize düşen nedir? Kenetlenmek, birlik olmak, topluca sarılmak ve Muhammed İkbal'in enfes tesbitiyle "çağımızın delirmiş aklına, sevginin neşterini vurmak..."

İnsanın harcadıkça çoğalan tek sermayesi olan sevgiyi paylaşmak, sevginin bu en güçlü tezahürünü "dövene elsiz, sövene dilsiz" felsefesini rehber edinerek yeryüzüne "yeryüzünün kutlu mirasçıları" olarak yaymak. Çünkü yakıtı, yani sevgisi tükenmiş bir yürekle bu zorlu, devâsa yokuşları tırmanabilmek pek mümkün değil. Ama zaaflarımızı aşıp, kültür coğrafyamızda muhabbeti zirveye taşıyabilirsek, hayat ve hadiseler okyanusunda daha dirençli olup geleceğe daha ümitle bakabiliriz.

Evet, bir asrı "asr-ı saadet" yapan "sevgi"yi iktidara getirebilirsek bizden sonraki kuşaklara bırakabileceğimiz en güzel, en bereketli miras bu olacaktır kuşkusuz. Bunun için de öncelikle eğitim ordusundan sivil toplum kuruluşlarına, siyasi partilerden medyaya kadar her ferdin, her kurumun tek tek (güçleri nisbetinde) bu kudsi işe gönül ve omuz vermesi gerekir sanırım.

"Duvarlar, geride bıraktığımız çağın mimarî simgesiydi; geleceğin mimarî simgesi ise köprüler olacaktır" diyen

Gianni de Michelis çok doğru söylüyor. Ama bunu kimin, hangi düşüncenin, hangi dünya görüşünün hangi ahlakî motifin gerçekleştirebileceğini söyleyemiyor. Çünkü Batı medeniyetinin menfaat ve tahribe endeksli bugünkü dünyasında, "yaratılanı Yaratan'dan ötürü sevip" insanlığı sevgiyle kucaklayabilecek değerler pek geçer akçe değil.

Her mevsimin meyvesi olan ve her elin uzanabileceği yerde duran bu sevgiyi iktidara taşımaya namzet olanlar, arkasına aldığı köklü tarihî mirasıyla sevgi eksenli bir medeniyetin bu asırdaki temsilcileri olacaktır kuşkusuz.

Bizi zamanın yıkımından koruyan yıkılmaz bir kale olan sevgi hakkında gelin son sözü hitam-ı misk olarak büyük sevgi ustası Hazreti Mevlâna'ya bırakalım:

"Gel, gel aramıza katıl;
biz Hakk'a gönül vermiş aşk insanlarıyız!
Gel, gel bize katıl da sevgi kapısından içeriye giriver,
giriver ve evimizde bizimle bereber otur...
Gel birbirimizle içten konuşalım..
(gönüllerimizle sarmaş-dolaş olalım da)
kulaklardan, gözlerden gizli konuşalım...
Güller gibi dudaksız ve sessiz gülüşelim...
Tıpkı düşünce gibi dudaksız-dilsiz görüşelim...
Madem ki hepimiz biriz,
birbirimize dildiz-dudaksız gönülden seslenelim...
Mademki ellerimiz kenetli,
gel bu halden bahisler açalım;
el-ayak, gönül hareketlerini daha iyi anlar,
öyle ise gel dilimizi tutalım,
titreyen gönüllerimizle konuşalım."

EZAN DÜŞÜNCELERİ

Biz kısık sesleriz minareleri
Sen ezansız bırakma Allah'ım!
Ya çağır şurda bal yapanlarını
Ya korunsuz bırakma Allah'ım!
Mahyasız minareler.. göğü de
Kehkeşansız bırakma Allah'ım!
Müslümanlıkla yoğrulan yurdu
Müslümansız bırakma Allah'ım!

Arif Nihat Asya

EZANIN DİRİLİŞ ÇAĞRISI

Bundan asırlar ve asırlar önce uzayın uçsuz bucaksız derinliklerindeki küçük bir gezegende âniden bir ses yankılanır:

"Allahu Ekber... Allahu Ekber..."

Gökler ve yer, bitkiler ve hayvanlar, melekler ve insanlar, kullara kölelikten Rabb'e köleliği tercih eden Hazreti Bilâl'in billûr sesinden ilk defa ezan çağrısını işitirler.

Kainatın Efendisi'ne (sav) beşiklik eden ve adına dünya dediğimiz küçük mavi gezegenden yankılanan bu lâhuti sada, Allah'ın tariflere sığmayacak kadar büyüklüğünü ve son hak dinin kutlu elçisinin (sav) risaletini haykırarak, insanlığa diriliş çağrısında bulunur.

Ve o günden bugüne dalga dalga yayılan ezan çağrısı, ondört asır boyunca her an, hiç fasılasız bütün enlemlerde, boylamlarda, iklimlerde, coğrafyalarda yankılanır.

> Camiler ve minareler göze seslenen ezanlardır.
>
> *Ersin Gürdoğan*

Evet, her gün, her saat, her dakika, her saniye dünya coğrafyasına, Yerin ve Göklerin Rabbi'nin birliği ve büyüklüğü haykırılır, Kainat Efendisi'nin (sav) risaleti ilân edilir. Güneşin rotasına parelel, yeryüzü coğrafyasında ezan çağrılarının biri bitmeden diğeri başlar. Lâhuti sadalar Asya steplerinden, Afrika çöllerine, Avrupa ovalarından kıta Amerikasına kadar devrolur durur.

Ersin Gürdoğan'ın, "Camiler ve minareler göze seslenen ezanlardır" dediği gibi, nur kuleleri olan minarelerden yankılanan bu ezan çağrıları, ulaşabildiği ses ufuklarına kadar hadis-i şerifin teyidiyle şeytanları kaçırtarak insanı melekleşmeye davet eder.

Beşer, o çağrı sesiyle her dem felaha, kurtuluşa, anılıp durulmaya, kullukta dirilmeye koşar. Renk renk, ırk ırk, dil dil, ülke ülke, kabile kabile insanlar Rablerinin huzurunda saf saf olurlar. Tekbirler tekbirleri, rükûlar rükûları izler ve alınlar her dem secdenin huzurına sığınarak kulluk şuuruyla gerçek hürriyetin sırrına ererler.

ABDULLAH BİN ZEYD'İN RÜYASINDAKİ EZAN MUŞTUSU

Lugat olarak, "bildirmek, duyurmak", ıstılah olarak ise "bilinen lâfızlarla insanları toplu namaza davet etmek, namaz vaktini ilân etmek" mânâlarına gelen ezan, mü'minlerin, diğer dinlerin ibadet çağrılarından farklı bir

arayış içinde oldukları bir zamanda Ensar'dan Abdullah bin Zeyd'in rüyası ile gün yüzüne çıkar. Daha sonra aynı rüyayı Hz. Ömer ve birçok sahabe de görünce ezan tasdiklenir. Allah Rasûlü de (sav) ezanın mi'racda kendisine bildirildiğini beyan eder. Yani ezanın bu lâfızları tevatürle bize ulaşmıştır. Vahye dayalıdır, Muhammedîdir, peygamberîdir.

Aynı zamanda ezan, şeâir-i İslamiyye'den (İslam dinini temsil özelliğine sahip sembol hükümlerinden)dir. Yani ezan, İslam'ın bütün itikadî ve amelî esaslarının özünü taşıdığından toplum planında ele alındığında, ferde yönelik bazı farz ve vaciplerden daha önemlidir.

EZAN ÇAĞRISININ MÂNÂ BUUDU

Ezan; insanoğlunu, sıfatını taşıdığı yaratılmışların en şereflisi olan "insan" seviyesine yükseltmek isteyen İlâhî, hak bir çağrının en son ve en mükemmel sadasıdır. Ezan, ism-i şerif-i Muhammedî üzre nev'i beşeri huzura çağıran bir nur dalgasıdır.

Allahu Ekber!
Allahu Ekber!
Allahu Ekber!
Allahu Ekber!

Ezan çağrısı "Allahu Ekber" ile başlar ve bu başlangıç hitabı dört defa arka arkaya kulaklarda yankılanır. Allah'ın en büyük olduğu dört ufka ilân edilir.

> **"Ezan, ism-i şerif-i Muhammedi üzre nev'i beşeri huzura çağıran bir nur dalgasıdır."**

Allah, büyük olan mutlak ve tek varlıktır. Herkes, her şey, her kıymet, her mahiyet küçüktür. Büyük olan yalnız O'dur. Bütün hacimler

bütün ağırlıklar, bütün kuvvetler, bütün kıymetler, bütün hadiseler ve durumlar, bütün mânâlar Celâl-i İlâhî'nin yanında silinir ve büyüklük yalnız Allah'a aittir.

"Allahu Ekber" demek olan bu tekbir, aynı zamanda, gerçek hürriyetin hem kaynağı, hem de ifadesi olarak insanın her türlü kölelik ve esaretten kurtuluş beyannâmesidir. İnsan, Allah'ın (en) büyüklüğünü kabul ederek, hem başka fânilerin hem de kendi ihtiraslarının esiri olmaktan kurtulur.

"Allahu Ekber" demek olan tekbir, aynı zamanda, gerçek hürriyetin hem kaynağı, hem de ifadesi olarak insanın her türlü kölelik ve esaretten kurtuluş beyannamesidir.

* * *

Eşhedu en lâ ilâhe illallah
Eşhedu en lâ ilâhe illallah

Düşündüm, anladım, kalbimle kabullendim ve dilimle ifade ediyorum ki; Allah'tan başka ilâh, güç, kanun koyucu ve kendisine kulluk edilecek bir başkası yoktur.

Şehadet ediyorum ki, O'ndan başka kainat sistemini elinde tutan yoktur. İçimde putlaştırdıklarımı "lâ" (hayır!) deyip inkar ederek, kalbimi, bedenimi, ruhumu ve düşüncelerimi "illallah" diyerek Rabbimin emrine veriyorum. O'ndan başkasını güç tanımaya vesile olacak her şeye "lâ" deyip kenara itiyor, O'nu tek ve biricik hakim tanıyarak, "illallah" diye bağlanıyorum.

Allah (cc), büyüklüğü ile hiç kimsenin ibadetine muhtaç olmadığı halde, ibadet olunmaya O'ndan başka kimsenin hakkı olmadığına ve lâyık da olmadığına şehadet ederim.

* * *

Eşhedu enne Muhammeden Resulullah
Eşhedu enne Muhammeden Resulullah

Yine düşündüm, anladım, kalbimle kabullendim ve dilimle ifade ediyorum ki: Hz. Muhammed (sav) Allah'ın mesajlarını bize ulaştıran en son Resulüdür. Yani inandığım Allah'ı bana tanıtan, öğreten, sevdiren ve O'nun emirlerini, kanunlarını bizzat yaşayarak gösteren insanlığın iftihar tablosu Hz. Muhammed'dir (sav).

Rabbe layık ibadeti, elçisi Hz. Muhammed'in (sav) getirdiğine şehadet ederim. Hz. Muhammed'in, O'nun gönderdiği peygamberi, elçisi olduğuna, Allah'a ancak O'nun bildirip gösterdiği ibadetlerin yaraşır olduğuna şehadet eder, inanırım.

* * *

Hayye'ala's-salâh
Hayye'ala's-salâh

Haydi namaza! Haydi ibadete! Haydi huzura! Haydi bütün beşerî "izm"lerden, sistemlerden, akımlardan, ekollerden sıyrılarak gerçek kulluğa.. kulluktadaki hürlüğe! Haydi secdeye! Kalbimizi, beynimizi beşerî bütün çirkinliklerden, fuzuliyatlardan arındırıp alnımızı tevazu içinde yaratılış maddemiz, aslımız olan toprağa koyarak secde etmeye!.. Secde ederek hür olmaya, şahsiyet bulmaya, varoluş hikmetinin sırrını ortaya koymaya!..

* * *

Hayye'ala'l-felah
Hayye'ala'l-felah

“Haydi secdeye! Kalbimizi, beynimizi beşerî bütün çirkinliklerden, arındırıp alnımızı tevazu içinde yaratılış maddemiz, aslımız olan toprağa koyarak secde etmeye!.. Secde ederek hür olmaya, şahsiyet bulmaya, varoluş hikmetinin sırrını ortaya koymaya!..”

Haydi kurtuluşa! Haydi insanlığın kurtuluş mücadelesine! Haydi namazla kurtuluşa; namazla duruluşa, arınışa, yakarışa ve dirilişe..!

* * *

Allahu Ekber
Allahu Ekber

"Ekber" olan, yani "gerçek en büyük" olan sadece ve sadece O'dur. Diğer "en büyük"ler, fânidir, geçicidir, zavallıdır. Tek hâkim, uyulacak, meded dilenecek tek merci O'dur.

"Ekber' olan, yani 'gerçek en büyük' olan sadece ve sadece O'dur. Diğer 'en büyük'ler, fanidir, geçicidir, zavallıdır. Tek hakim, uyulacak, meded dilenecek tek merci O'dur.

* * *

Lâ ilâbe illallah!

Allah'tan başka ilâh, güç, kanun koyucu ve kendisine kulluk edilecek bir başkası yoktur. Bütün korkulardan, endişelerden, sıkıntılardan arınmak için sadece O'na, O'nun hakimiyetine evet! O'nun dışındakilere hayır!

İSTANBUL MEDENİYETİNİN ESTETİĞİ

Her medeniyet, her kültür farklı farklıdır ve kendine has özellikler taşır. Devletler, milletler platformunda cereyan eden etkileşimler neticesi her toplum birbirinden birşeyler alıp, birşeyler vererek kültür alışverişinde bulunurlar. Bu etkileşim neticesi alınanlar da, toplum vicdanında kabul görürse, o toplumun yapısına, hayat felsefesine, değerler manzumesine göre yeni bir form, yeni bir şekil alır.

Türkler de, İslam'la tanışıp şereflendikten sonra onun güzelliklerini kendi medeniyet yapısına göre yoğurup

değişik formlar, şekiller, üslûplar ve makamlar ortaya koymuşlardır. Nasıl ki ezanın okunduğu yer ismi olan ve Arapça nur kulesi anlamına gelen "manara" kelimesini kendi dil yapısının inceliğine uydurup "minare" yapan Türkler, ezanı da İstanbul medeniyetinin ses estetiğine, zarafetine uydurup orjinal makamlar ortaya koymuşlardır.

Bu estetik gelişime göre eski İstanbul'da sabah ezanı, mutlaka sâbâ makamında okunur, ancak arada bir besteniğâr yahut dügâh çeşni katılabilirdi. Öğle ezanı, uşşak yahut beyâti -ki iki makam birbirine çok yakındır- olarak icra edilir, hele ikindi ezanı İstanbul'da mutlaka hicaz olurdu. Akşam ezanı ise İstanbul usûlünce segâh ve dügâh makamında, yatsı ise rast-nevâ okunurdu.

Vakitlere göre makam tercihinin muhakkak ki belli bir hikmet buudu vardı. Buna göre, mesela sabah ezanı sâbâ gibi dirilişi hatırlatıp, insanı hafif hafif ürperten, inceden inceye uyaran yumuşak bir makamda ve ikindi ezanı da hicaz gibi insanı rahatlatan bir makamda okunurdu.

“Arapça nur kulesi anlamına gelen "manara" kelimesini kendi dil yapısının inceliğine uydurup "minare" yapan Türkler, ezanı da İstanbul medeniyetinin ses estetiğine uydurup orjinal makamlar ortaya koymuşlardır.”

SES ÜSTADLARI

Ezanın ruhlara en güzel şekilde nüfuz etmesine yönelik böylesine orjinal makamlar ortaya koyan İstanbul medeniyeti, bu makamları icra edecek birbirinden değerli ses üstadları yetiştirmiştir. Bu billûr sesli üstadların hepsini yâdetmeye sayfalarımız imkan vermeyeceğinden örnek olarak bunlardan sadece birini.. Aksaray Valide Camii baş müezzini Hâfız Cemal Efendi'yi (ö. 1946) anlatmakla iktifa edelim.

Hafız Cemal Efendi, tiz perdeden okuduğu ezanlarıyla meşhûr olmuştu. Arkadaşlarından tarihçi ve mûsikîşinas Ali Rıza Sağman, Hafız Cemal'den şöyle bahseder:

"Yalnız ezan okumak için yaratılmış, ezanda bir Bilâl-i Sânî idi. Mevlid nasıl ki Hâfız Sami'de en ulvi sesini kaybetmiş ise ezan okumak da Hâfız Cemal ile gitmiştir. Cemal Efendi, ezan okumaya başlayınca bütün muhit vecd içinde titrerdi. Ezan bitinceye kadar evler, yollar, meydan mutlak bir sükût içinde kalırdı."

Hafız Cemal Efendi, ezan okumaya başlayınca bütün muhit vecd içinde titrerdi. Ezan bitinceye kadar evler, yollar, meydan mutlak bir sükut içinde kalırdı.

Yurt içinden ve yurt dışından gelip Hâfız Cemal'in ezan ve salâsını dinlemek için Vâlide Camii'nin minaresinin dibinde bekleşenlerin bulunduğu da şifahî rivayetler arasındadır.

Evet, ezanda ses unsuru önemlidir. Güzel bir sesle hakkı verilerek okunan ihlaslı bir ezan, insanı camiin sihirli iklimine çekebileceği gibi, hatta bazen dinin diriltici atmosferine de çekebilir. Tarihî kaynaklar bize ezan sesiyle İslam'la şereflenip hidayete ulaşmış birçok talihli insanın bulunduğunu söylemektedir.

Bununla birlikte kötü bir sesle okunan ezan da insanı hem camiden hem de dinden soğutup uzaklaştırabilir. Onun için anlatırlar ki, bir mûsikî erbabı, tahammül edilmez derecede ezanı kötü okuyan birini yanına çağırıp, "Evladım ezanı niçin böyle okuyorsun?" diye sorduğunda, adamın, "Allah için okuyorum" cevabını vermesi üzerine, mûsikî üstadının gayet hikmetli bir şekilde, "aman, Allah rızası için okuma!" demiş.

Yine aynı şekilde Hz. Mevlâna, Mesnevi'sinde bed

sesin tesiriyle alakalı şu kıssayı anlatır:

Sesi çirkin bir müezzin küfür diyarında beş vakit ezan okurdu. Bir gün elinde hediyelerle bir kafir çıkageldi ve hediyelerini müezzine takdim etti. Müezzin hediyelerin sebebini sorunca da kafir şu cevabı verdi:

"Bir kızım vardı, Müslüman olmak istiyordu. Bu sesin Müslümanların ezanı olduğunu öğrenince Müslüman olmaktan vazgeçti."

YABANCILARIN ÜZERİNDEKİ EZAN TESİRİ

Dış güzelliğini âhenginden, iç güzelliğini de tevhid çağrısı olmasından alan ezan, çağlar boyu sadece Müslümanları değil, gayr-i müslimleri de oldukça etkileyip, çekim alanına almıştır. Büyük şairlerimizden Ali Ulvi Kurucu üstadın:

"Şark mâziler, ezanlarla gelirken yâda,
Kubbeler şehri, geçit resmi yapar ecdâda."

dediği imparatorluk başkenti İstanbul'da, bir dönem Osmanlı donanma komutanı olarak görev yapan Sir Adolphas Slade (Kaptan Paşa), ezanın tesirleriyle alakalı olarak hatırâtında şunları anlatır:

> **"Şark mâziler, ezanlarla gelirken yâda, Kubbeler şehri, geçit resmi yapar ecdâda."**
>
> *Ali Ulvi Kurucu*

"... Akşam karanlığı çökünceye kadar aynı rotada seyrederek güneye doğru yol aldık. Nihayet gece bastırdı; deniz durgun, rüzgar hafif fıska ve gök berraktı. Güverteden denizi ve göğü seyrediyor, sabahleyin başlaması muhtemel savaşın ne gibi sonuçlar doğuracağını tahmine çalışıyordum. Birden İlâhî bir ses yükseldi:

-Allahû Ekber! Allahû Ekber!

Bu sesler bir uçtan diğer uca doğru ufku ve semayı doldurdu. Bunlar donanmanın her gemisinin mizana direği çarmıhına tırmanmış olan müezzinlerin okuduğu ezanlardı. Bu davet nerede olursa olsun, son derece duygulu ve güzeldir. Hayatımda ilk defa deniz üstünde rastladığım bu manzarayı unutmama imkan yoktur!"

Osmanlı ülkesinde ezanı dinleyen Romantik dönem İngiliz şairlerinden Lord Byron'ın da ezanla alakalı değerlendirmeleri oldukça ilgi çekicidir:

"Sessiz bir gecede, eğer müezzinin sesi güzelse, ki çoğu zaman da öyledir, okunan ezanın etkisi bütün Hıristiyanlığın çanlarından daha heybetli, daha vakur ve güzeldir."

Sessiz bir gecede, eğer müezzinin sesi güzelse, ki çoğu zaman da öyledir, okunan ezanın etkisi bütün Hıristiyanlığın çanlarından daha heybetli, daha vakur ve güzeldir.

Lord Byron

Yakın zamanda bir konser vermek için misafir sanatçı olarak ülkemize gelen ünlü Jazz-Funk gitaristi Ottomar Liebert da ezanın lâhutî nağmelerine çarpılanlardan... Liebert, bir gazetedeki mülâkatında ezandan nasıl etkilendiğini şöyle ifade eder:

"Sabah 05.30 sıralarında uyandım. Otel odamdan İstanbul'u seyrederken, bir ses duydum. Sonra bu sesin dalga dalga bütün İstanbul'u sardığını hissettim. O an ki duygularımı anlatmak çok güç.

İstanbul; ezan, martı ve vapur seslerinin birbirine karıştığı çok ilginç bir şehir. Bunun müziğime nasıl tesir edeceğini merak ediyorum. Ezan seslerinin çok tesirinde

kaldım, sakın saygısızlık saymayın, bu sesler bana gitarımı elime alıp çalma hissi verdi. Bana tesir eden ezan sesinin, hayatımda değişikliklere yol açacağını sanıyorum."

Ezanın hikmetinin sadece Müslümanları namaza çağırmak olmadığı aşikârdır. Gökler ötesinin lütuf ve azamet tecellilerine, yerler namına şükran ve kulluğun ilânı mesabesinde olan Ezan-ı Muhammedî'nin bilemediğimiz, sezemediğimiz bambaşka bir cazibesi, çekim gücü olması gerekir.

Bu öyle bir cezbedir ki, bazen rüyalara bile girip insanların hidayetine vesile olabiliyor. Rodoslu mühtedi Yahya'nın kızkardeşinin bir gece rüyasında duyduğu bir ezan sesi ile Müslümanlıkla şereflenmesi bunun apaçık bir örneğidir.

"Ezanın hikmetinin sadece Müslümanları namaza çağırmak olmadığı aşikârdır. Gökler ötesinin lütuf ve azamet tecellilerine, yerler namına şükran ve kulluğun ilânı mesabesinde olan Ezan-ı Muhammedî'nin bilemediğimiz, sezemediğimiz bambaşka bir cazibesi, çekim gücü olması gerekir."

ŞİİRLEŞEN EZAN

Ruhumuzun derinliklerini ışık saçan kelime ve mânâlarıyla dirilişe uyarana ezan, söz üstadları şairlerimize de her zaman ilham kaynağı olmuş, şiirlerine konu teşkil etmiştir.

Pakistan'ın muzdarip şairi Muhammed İkbâl, şu şiirinde ezanın ırk ve memleket farkını kaldırıp, insanları yekvücut haline getirişine vurgu yapar:

Görmüyorum ben burada hayattan bir iz.
Peki nerden geliyor bu ezan sesi?
Rûmî, burası evliya yatağıdır dedi;
Bizi tanımak, toprağımıza aşinâ olmakladır.

Koştum ve gördüm ki kıyamda iki er;
İmam olan Efganlı ona uyansa Tatar.

* * *

Dünya hayatından, onun sözünden-sazından bezen şairler sultanı Necip Fazıl da, iki ezan arasında uyanmak, onun dışında hep uyumak ister:

İki yıldız arası göğe asılı hamak
Uyku uyku... Zamansız ve mekânsız uyumak
Hergün yalnız namazdan namaza uyanayım;
Bir dilim kuru ekmek acı suya banayım
Ve tekrar uyuyayım ve kalkayım ezanla
Yaşaya dursun insan, hayat dediği anla

* * *

Faruk Nafiz (Çamlıbel) ise, mâveradan beklediği müjdeli sesi duyabilmek için ezanı hep secdede karşılamak ister:

Alnımız secdede bulsun bizi her lâhza ezan
Ve hazin ömrümüzün her günü olsun Ramazan
Zikrimiz Arş'-ı geçip ferşe kadar yükselsin
Mâveralardan ümid ettiğimiz ses gelsin.

* * *

Yeni dönem şairlerimizden Salahaddin Batu da, "Sultanahmed'te Öğle" şiirinde ışıl ışıl, hülyalı bir mabet tasviri içinde ezan sesini dinletir:

Bir mavi ışıkta uyumuş çiniler
Avlularında selvi ve şadırvan sesi
Parıltılar vurmuş kemerlere yer yer
Serin çeşmelerle hülya neşesi.

66 Alnımız secdede bulsun bizi her lahza ezan Ve hazin ömrümüzün her günü olsun Ramazan Faruk Nafiz Çamlıbel 99

Çiçekler ışığı serilmiş huzurdan
Revaklar, aydınlık gölgeler billûrdan.
Rüyâ serinliği, selviler nurdan
Ve tâ uzaklardan bir ezan sesi:

* * *

Tevfik Fikret, ateizm bataklığına daha düşmediği gençlik yıllarında kaleme aldığı "Sabah Ezanında" isimli şiirinde ezanı en güzel övgülerle dile getirir:

Allahuekber... Allahuekber
Bir samt-ı ulvi; gûyâ tabiat
Hâmuş hâmuş eyler ibadet
Allahuekber... Allahuekber
Bir samt-ı nalân, güyâ avâlim
Pinhan ü peydâ, nevvar ü muzlim

.....

Etmekte zikri hallâk-ı dâim.
Etmekte ra'şan ra'şan ibâdet

* * *

Ezan-ı Muhamedî'yi en güzel dile getirenlerden biri de Yahya Kemal Beyatlı'dır. Beyatlı şiirinde, Müslümanlığın şiarı olan ezanı bütün cihan coğrafyasına dinletmek ister:

Emr-i bülendsin ey ezan-ı Muhammedî
Kâfi değil sadâna cihan-ı Muhammedî
Sultan Selim-i evveli râmetmeyüp ecel
Fethetmeliydi âlemi Şan-ı Muhammedî
Ervah cümleten görür Allahü Ekberi
Akseyleyince arşa lisan-ı Muhammedî
Üsküp'te kabr-i mâdere olsun bu nev gazel
Bir tuhfe-i bedi'ü beyan-ı Muhammedî

> “
> **Emr-i bülendsin ey ezan-ı Muhammedi**
>
> **Kafi değil sadana cihan-ı Muhammedi**
>
> *Yahya Kemal Beyatlı*
> ”

"1977 yılında İstanbul'da sabahleyin ezan sesiyle uyanmıştım. Minareden işittiğim 'Allahu Ekber' sesi beni sihirledi. Bütün bir gün bu sesin etkisinden kurtulamadım ve bu sesin sihrinden 'Allahu Ekber' şiirim yarandı"

Bahtiyar Vahapzâde (İstanbul/1977)

Allahü Ekber

Allah'a yücelen ulu bir yolun
İlkin pillesidir Allahü Ekber
Hakk'a dananların yüzüne değmiş
Hakk'ın sillesidir Allahü Ekber

Göklerin nidası yücelip yerden
Daim halâs bayrı şerden.
Kudret-i Kâmil'in minarelerden
Gelen neğmesidir Allahü Ekber.

Mekâna, zamana devre o, sultan,
O'dur hakikate kapılar açan,
Müminlik yolunda kalbe nur saçan,
İman şûlesidir Allahü Ekber.

Odundan eriyer sine dağları,
Işığa bürüyor karanlıkları.
Donmuş ümitleri, batmış bakları,
Bir anda ısıtır Allahü Ekber.

Dünyanın ezeli borcudur ona,
O bir penceredir evvelden sona.
Görünmez dünyanın var olduğuna,
İman müjdesidir Allahü Ekber.

O'dur eğriliğe düzün hamlesi,
Pehmin ilk nitası, âhir cümlesi.
Allah'ın sesidir vicdanın sesi,
Vicdanın sesidir, Allahü Ekber.

Sihirlemek: Büyülemek / **Pille**: Basamak / **Danan**: İnkar eden / **Sille**: Tokat / **Halas etmek**: Kurtarmak / **İnam**: İhsan, nimet / **Şule**: Işık / **Ahır**: Son

Yahya Kemal, "Aziz İstanbul" kitabında, şöyle bir tesbitte bulunur:

Gezintilerimde bir hakikat keşfettim. Bu devletin iki manevî temeli vardır: Fatih'in Ayasofya minaresinden okuttuğu ezan ki, hâlâ okunuyor *(sanırım kendi yaşadığı devir için geçerli. İ.R.)* Selim'in Hırka-i Saadet önünde okuttuğu Kur'an ki hâlâ okunuyor!"

Gerçekten de, asırlar boyu İslam'ın bayraktarlığını yapmış bu aziz millet, i'lâ-yı kelimetullah bayrağını eline aldığı ilk yıllardan son Milli Mücadele destanımıza kadar devletin bu iki manevî temeli olan ezan ve Kur'an sesinin susmamasının mücadelesini vermiştir.

Bilecik İstasyonu'nda gözyaşları içinde oğlunu cepheye uğurlayan yaşlı ananın: "Oğlum! Babanı Dimetoka'da, dayını Şıpka'da, ağabeylerini de Çanakkale'de kaybettim. Sen benim son yongamsın. Git, sen de git. Minareler ezansız, camiler Kur'an'sız kalacaksa, sen de git!" şeklindeki şuur dolu yanık ifadelerinden.. muzdarip vatan şairimiz Mehmet Akif'in:

Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli

haykırışlarına ve dualarımıza her dem bir tekerleme halinde yerleşen: "Rabbim! Ezanımızı dindirtme, bayrağımızı indirtme, vatanımızı böldürtme..." yalvarışlarına kadar ezan-ı Muhammedî, uğruna nice canların verildiği, nice kanların döküldüğü sembollerden biri olmuştur.

"Oğlum! Babanı Dimetoka'da, dayını Şıpka'da, ağabeylerini de Çanakkale'de kaybettim. Sen benim son yongamsın. Git, sen de git. Minareler ezansız, camiler Kur'an'sız kalacaksa, sen de git!"

Kainatın yaratılışının, biz insanlar ve bütün mahlûkatın var oluşunun gayesi tevhidin ilânıdır. Ezan da, vahyin telkini ile tevhide çağrı yapan, insana verilmiş en büyük armağanlardan biridir.

Ayrıca ezanın, Kur'an-ı Kerim'de "her türlü hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyucu" (Ankebut, 45) olarak nitelendirilen kulluğun destanı, ibadetlerin en büyüğü olan namazın habercisi olması dikkate alınırsa, ezanın fert ve cemiyetin dînî hayatı açısından ne kadar önemli olduğu anlaşılır.

> **Ezan sesini işittiğin zaman, kıyamet günündeki davetin dehşetini düşün. Ezana süratle icabet için, batın ve zahirin ile hazırlan. Çünkü ezana süratle icabet edenler, o büyük günde lütuf ve mülayemetle davet edilirler.**
>
> *İmam Gazali*

Bugün, yeryüzü coğrafyasının doğudan batıya, güneyden kuzeye bütün yönlerine dalga dalga yayılan ezanın diriltici sadasının ifade ettiği gerçek mânâya ve bu mânânın aksiyona dönüşmesine her zamankinden daha fazla ihtiyaç hissettiğimiz gerçeğini itirafla, yazımızı, hitam-ı misk olarak İmam Gazalî'nin ezan daveti ile alakalı oldukça düşündürücü ifadeleriyle noktalayalım:

"Ezan sesini işittiğin zaman, kıyamet günündeki davetin dehşetini düşün. Ezana süratle icabet için, bâtın ve zâhirin ile hazırlan. Çünkü ezana süratle icabet edenler, o büyük günde lütûf ve mülâyemetle davet edilirler.

Kendi kendine düşün: Eğer ezan sesini rağbet ve sevinçle karşılıyorsan, o hüküm gününde, kulaklarına çınlayacak olan müjde kurtuluş nidasıdır. Bunun içindir ki Peygamberimiz (sav) 'Erihnâ yâ Bilâl! - Ezan ve namaz ile bizi rahatlandır yâ Bilâl!' buyurmuştur."

Namazda Dirilmek

"Sana vahyedilen kitabı oku ve namazı dosdoğru kıl. Gerçekten namaz, hayasızlıklardan ve kötülüklerden alıkoyar."

(K. Kerim, Ankebut, 45)

RUHU GERÇEK ÖZGÜRLÜĞÜNE KAVUŞTURAN BİR İNKILÂP

Allah'a yakınlığın ayrı bir ünvanı sayılan namaz, imandan sonra en büyük hakikattir. Namaz bu hakikatı kavramış bir mü'minin yapacağı ilk tevhid hareketi ve imanın pratik hayata yansımasıdır.

Namaz, kalbimizin nuru, ruhumuzun huzurudur. Ruhumuzun Rabbimizle irtibatını sürdüren namazdır. Bu sebeple namaz ruhumuzu gerçek özgürlüğüne kavuşturan rûhî bir inkılâptır. Namaz aynı zamanda ruhun elbisesidir, namazı giyinmemiş ruhlar çıplak ruhlardır.

Namaz, insanı sonsuzluğun semalarında dolaştırıp melekler âlemine ulaştıran mi'rac enginlikli mübarek bir ibadet ve buudlarımız dışında bir uhrevîleşme ve ebedîleşme temrinatıdır.

Namaz, kainatın en yüce davetidir. Peygamberimiz'in

de (sav) belirttiği gibi "dinin direği"dir. Nefsin cılız ve sahte mantıklar ile kurduğu tuzaklardan şiddetle kaçarak namazda dirilmeye koşan her insan, ebedî saadete namzettir.

Mü'min, Allah'ın kudretini idrak eden ve büyüklüğü karşısında hayranlık duyan insan demektir. Namaz, duyulan bu hürmet ve hayranlığın bütün rûhî melekeler seferber edilerek en tabii ve en münasib hareketlerle dile getirilmesi veya bu hareketlerin tekrarı ile bu duyguların kuvvetlendirilmesidir.

> İman etmek, nasıl ki, insanın yaratılış programında mevcut olan ve kullanmak zorunda olduğu bir anahtar ise, ibadet de insanın temel yapısına şifrelenmiş bir gerçektir.

NİÇİN NAMAZ?

Yaratılmışların en şereflisi olan insan, kainatın gözbebeğidir ve varlıkların içinde çok özel bir yere sahiptir. Yüce Rabbimiz, en seçkin varlık addettiği insanın, kendisini anlaması için, temel yapısını bir takım donanımlarla techiz etmiştir.

İman etmek, nasıl ki, insanın yaratılış programında mevcut olan ve kullanmak zorunda olduğu bir anahtar ise, ibadet de insanın temel yapısına şifrelenmiş bir gerçektir. Ruhu, İlâhî huzura yükseltecek bu sır bilinmediğinden, bazıları çok yalnış olarak ibadeti isteğe bağlı bir fantazi sayarlar. Halbuki iman etmek de, ibadet etmek de insanın temel yaratılış programına nakşedilmiştir. Yani insanın beden ve ruh sağlığını kazanıp huzur-u daimiyi elde edebilmesi ibadet esaslarını yerine getirmekle mümkündür. İnsan, bunun şuurunda olsun veya olmasın her namazda, her hamd niyazında gönüllerin esrarlı

perdelerinden biri açılır ve insan adım adım Allah'ın sonsuz sırrına yaklaşır.

NAMAZ HAREKETLERİNİN MÂNÂ BOYUTU

Namaz, nasıl ki bir ruhî arınmayı sembolize ediyorsa, abdest de fizikî arınmayı sembolize eder ve mü'min, namazda dirilişe geçmeden, Yüceler Yücesi'nin huzuruna girmeden önce, o huzurun büyüklüğünü, azametini düşünerek bedenini temiz olmayan şeylerden ve sezildik-sezilmedik menfiliklerden arındırır. Bu öyle bir arınmadır ki, şuurlu her mü'min, Peygamberimiz'in (sav): "Benim ümmetim kıyamet gününde abdest azalarının parlaklığı ile tanınacaktır. Kim parlaklığının çok olmasını istiyorsa abdest suyunu gücünün yettiği yere ulaştırsın" hadis-i şerifine mazhar olmaya çalışır.

İbadetin kabulü için bir ön şart olan abdest, yani dinî temizlik maksadıyla, eller ağız, burun, yüz, kollar, kulaklar ve ayakların yıkanıp başın mest edilmesi bir dış temizlikten öte, geçmiş için bir tevbe (çünkü bunlar kötülük yapabilen ana uzuvlardır) ve geleceğe azimle, ümitle girme anlamını taşır. Mü'min, abdest almakla, bilerek veya bilmeyerek bu uzuvlarıyla işlediği günahlara tevbe etmiş ve günahlarından arınmış olur. Azimle de, geleceğe yönelik Allah'ın yardımını celp etmiş olur.

> **"Benim ümmetim kıyamet gününde abdest azalarının parlaklığı ile tanınacaktır. Kim parlaklığının çok olmasını istiyorsa abdest suyunu gücünün yettiği yere ulaştırsın."**
>
> *Hadis-i Şerif*

Abdestle fizikî olarak arınan mü'min, ardından temiz bir kıyafetle, temiz bir mekânda ruhen arınıp semavî bir seyahata çıkmak için Rabbinin huzuruna yönelir. Bütün dikkatini, konsantrasyo-

nunu toplayarak ellerini kaldırır ve içinden gele gele "Allahu Ekber: Allah en büyüktür" diyerek Yaratıcısını selamlayıp esas vaziyetini alır.

Mü'min, yüreğiyle duya duya söylediği bu tekbirle çok tanrılı bir çağın tüm sahte, fâni tanrılarına meydan okur.

Mü'min, tekbir hareketiyle zaman ve mekanı ellerinin üzerine koyup ardına atarak kalbinden ve kafasından siler ve yeni bir dünyaya, zamansız bir mekana doğru yola çıkar. İşte mirac bu yolculuğun adıdır.

Mü'min, bu tekbir hareketiyle zaman ve mekânı ellerinin üzerine koyup ardına atarak kalbinden ve kafasından siler ve yeni bir dünyaya, zamansız bir mekâna doğru yola çıkar. İşte mi'rac bu yolculuğun adıdır.

Bilindiği gibi namaz, mi'rac yolculuğunda Efendimiz'e (sav) hediye edilmiş, Efendimiz de, "Ya Rabbi, inanan salihlere de bu mutluluğu lütfet!" diye niyazda bulunmuştur. Allah da (cc), bu Son Nebi'sinin, Habibi'nin niyazını geri çevirmeyerek insanlığın namazla şereflenmesini sağlamıştır.

Ak alınlı, aydın bakışlı mü'min, tekbirle birlikte dimdik ayakta durarak semavî seyahatına, namaza başlar. Bu duruş Allah'ın huzurunda bir saygı duruşudur. Tüm hamdin yalnızca O'na olduğunun hal ve beden diliyle ifadesidir.

Sonra mü'min, kendisini ve bütün varlığı yaratan Rabbi'ne karşı hayranlık ve hürmet duygularını dile getirmeye çalışır, Sübhaneke... "Sen ne yüce ve eşsizsin, sen ne büyüksün Allahım!" diye söze başlar ve şöyle devam eder: "Senin ismin ne mübarek, ne güzeldir. Sen ne yücesin ve senden başka bir ma'bud yoktur Allahım!" diye Rabbini böyle en parlak ve canlı sözlerle selamlayan

mü'min ardından esas maksadına geçer.

Mü'minin maksadı ve Rabbisi'nin kapısını çalmasının birinci sebebi, kendisine bahşedilen sonsuz nimetlere karşı teşekkürlerini bildirmektir. O, "Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun" dedikten sonra dileklerini sunar.

Mü'minin okuduğu, yüreğine yedirdiği, zihnine kazıdığı bu Kur'an, bu Rabbanî mesaj, mi'rac yolculuğunun yakıtıdır. O'ndan gelen ruh, O'na giderken, O'nun kelamını terennüm eder.

Ayakta, Rabbi'nin üzerinde tecelli eden sayısız nimetlerini düşünen mü'min, ardından bu nimetleri veren Sonsuz Kudret Sahibi'nin huzurunda minnet ve şükranla iki büklüm olarak rükûa gider. Bu hareket aynı zamanda bir hayret makamıdır, itaatın zirvesi ve vicdanın kayıtsız şartsız teslimiyetidir.

Kulluğa kilitli mü'min, âdeta bir asâ gibi bükülür ve iliklerine kadar işleyen bir kulluk şuuruyla İlâhî azameti "sübhane rabbiyel âzim: Büyük olan Rabbimi şanına layık ifadelerle yâd ederim" diye mırıldanarak gök kapılarını aralamaya çalışır.

Rükûda, varlığından haberdar olduğumuz veya olmadığımız bütün nimetleri bahşeden Sonsuz Kudret'in huzurunda minnet ve şükranla eğilen mü'min, bu eğilmeyi, bu iki büklüm olmayı da yeterli bulmaz. Hemen doğrulup ayağa kalkar ve tekrar eğilip başını tevazuyla yere koyar. Böylece başıyla da minnetini dile getirmiş olur.

"Mü'minin okuduğu, yüreğine yedirdiği, zihnine kazıdığı bu Kur'an, bu Rabbanî mesaj mi'rac yolculuğunun yakıtıdır. O'ndan gelen ruh, O'na giderken, O'nun kelamını terennüm eder."

Baş, bedenin tümünü de idare eden en kıymetli merkez organdır. Mü'min başını secdeye koyarak şunu ifade etmek ister:

"Ey Rabbim, varlığımın en kıymetli kısmı başımdır. İşte huzurunda başımı dahi yerlere sürüyor, sana olan minnet ve şükrümü en kıymetli varlığımı yerlere koymakla da ifade ediyorum. Şayet başımdan daha kıymetli bir uzvum olsaydı onu da huzurunda yerlere serer, minnet ve şükrümü onunla da ifade etmek isterdim."

Evet, Necip Fazıl üstadın:

"Herşey, herşey şu tek müjdeye
Yoktur ölüm Allah diyene
Canım kurban başı secdede
İki büklüm Allah diyene."

diye şiirleştirdiği, secde namazın en önemli rüknü ve kulluğun zirve noktasıdır. Secde, insanın bütün uzuvlarının yaratılış maddemiz, varoluş hamurumuz olan toprağa yapışması ve kibir alameti olan alnın yere gelmesidir. Secde, kibrini yenemeyen şeytanın kazanma kuşağından kaybetme kuşağına düşmesine sebep olan namaz rüknüdür. Secde, mü'minin Allah'a en yakın olduğu andır.

Secde, bütün uzuvların yaratılış maddemiz olan toprağa yapışması, hem de insanoğlunun kibir alameti olan alnının dahi yere gelmesidir.

Secde, Muhammed İkbal'in:

"Sana ağır gelen o secde var ya
Binlerce secdeden alıp kurtarır seni."

dediği gibi, tek birine, en büyük olana boyun eğerek diğer bütün beşerî boyun eğmelerden kurtaran ve insana gerçek hürriyetin kapısını aralayan sırlı bir anahtardır.

İslam âlimlerinden Muhammed Hamidullah, insanın ibadeti ile tabiattaki varlıkların kendi fıtri hal ve hareketleriyle yaptıkları ibadeti karşılaştırarak şöyle orijinal bir değerlendirmede bulunur:

Kur'an-ı Kerim'de tabiattaki bütün varlıkların Cenab-ı Hakk'a ibadet ettiği bildirilmiştir:

"Görmedin mi, göklerde ve yerde bulunan herşey, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor..." (Hac, 18)

Evet, bu ve birçok ayette belirtildiği gibi güneş, ay ve yıldızlar (namazda birbirini takip eden rek'atlar gibi) doğuş ve batış hareketlerini tekrar ederler. Dağlar (kıyamdaki gibi) dimdik ayakta dururlar. Hayvanlar (namazdaki rükû gibi) eğilmiş olarak kalırlar. Ağaçlar ise ağızları mesabesinde olan kökleriyle devamlı olarak secde halindedirler.

> **"Görmedin mi, göklerde ve yerde bulunan herşey, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor.**
>
> ***K. Kerim Hac. 18***

Canlı ve cansız bütün varlıkların tabii duruşları, şekil itibariyle kıyam, rükû ve secde hallerinden birine ister istemez benzer. Melekler de dahil her varlık, Cenab-ı Hak'ka yalnız bir şekil ile ibadet eder. İnsan ise üstün yaratılışın icabı olarak varlıkların hepsinin ibadet şekillerini kendi ibadeti içinde birleştirerek, Allah'a bütün ibadet şekilleriyle birden ibadet etmektedir. Böylece mü'minin mi'racı olan namaz, bütün mahlûkatın ibadet şekillerini bir araya toplayan bir ibadet olmuş olur.

Bununla birlikte insan, ruhanî kemalâtın zirvesine

tedricen, basamak basamak yükselebileceğinden, ancak kıyam, rükû ve secde gibi merhalelerden geçerek mükemmelliğin son noktası olan İlâhî huzura varabilmektedir. Bu üç ayrı şekil, Allah'ın yüce şanını ve insanın kendi hiçliğini hakkıyla hissettirmek suretiyle ruha lüzumlu tekamülü kazandırır.

HAZRETİ MEVLANA'NIN ENFES DEĞERLENDİRMELERİ

Gönül ustası Hazret-i Mevlâna da, insanı İlâhî huzura ulaştıran tekbir, kıyam, rükû, secde, selam ve duâ gibi namaz rükünlerine oldukça düşündürücü mânâlar kazandırır:

Namaza tekbirle girmek, "İlâhî, biz senin huzurunda kurban olduk" demektir. (Tekbir getirerek kurban kesildiği gibi, tekbirle namaza başlamak da 'Allahım, canımız sana feda olsun' anlamındadır.)

Namaza tekbirle girmek, 'İlahi, biz senin huzurunda kurban olduk' demektir. (Tekbir getirerek kurban kesildiği gibi, tekbirle namaza girmek de 'Allahım, canımız sana feda olsun' anlamındadır.)

Namazda kıyama durmak, Allah'ın huzurunda kıyametteki muhasebeyi hatırlatır. Kul, biraz sonra hakkıyla yerine getiremediği kulluğundan ve işlediği günahlardan dolayı, utancından ayakta durmaya dermanı kalmaz, rükû'a eğilir.

Başı rükû'da iken "Hakk'ın suallerine cevap ver!" diye İlâhî ferman gelir. Kul, rükûdan başını mahcup olarak kaldırır. Ayakta duramaz, yüz üstü secdeye kapanır.

Tekrar ona "Secdeden başını kaldır! Yapmış olduklarından haber ver!" diye ferman gelir. O, yine mahcup bir halde başını kaldırırsa da, tekrar yüzü üstüne kapanır.

O ağır yükün tesirinden dizleri üstüne çöker. Sağa selam verir; peygamberler ve melekler tarafına bakar, onlardan şefaat talep eder. Onlar derler: "Çare ve yardım günü geçti. Çare, ancak dünyada olabilirdi. Orada salih amellerde bulunmadınız, o günler gitti."

Sola selam verir; akraba ve yakınlarının tarafına bakar. Onlardan da bir fayda göremez.

Herkesten ümidini kesince, dua için iki elini kaldırır. "Ya Rabbi, herkesten ümidimi kestim. Kuluna melce ancak sensin. Senin rahmet ve mağfiretine sınır yoktur" der. (Mevlana, Mesnevi, X. 565-573)

NAMAZIN HAKKINI VERMEK

Öbür âlemdeki kurtuluş beratı olan namaz ibadetini, "Gerçek mü'minler kurtuluşa ermiştir. Onlar ki namazlarında huşû içindedirler." (Mü'minun, 1-2) ayetinin ışığında yalnızca kalıbına değil, kalbine de kıldıran gerçek mü'minler namazın zevkini, hazzını tatmışlar ve Allah Rasulü'nün (sav) şu müjdesine nail olmuşlardır:

"Bir kişi vaktinde namaz için kalkar, abdestini mükemmel bir şekilde alır, rükûsunu, secdesini huşûyla yaparsa onun namazı bembeyaz bir sayfa halinde yükselir ve şöyle der:

-Senin beni koruduğun gibi Allah da seni korusun.

Namazı bu şekilde ifa etmeyenin namazı ise simsiyah bir sayfa halinde yükselir ve şöyle der:

> **Bir kişi vaktinde namaz için kalkar, abdestini mükemmel bir şekilde alır, rükusunu, secdesini huşuyla yaparsa onun namazı bembeyaz bir sayfa halinde yükselir.**
> *Hadis-i Şerif*

-Beni zayi ettiğin gibi Allah da seni zayi etsin.

Bundan dolayı sahabe efendilerimiz namaza kendilerini tam vererek onunla özdeşleşmişler, ruh ve gönüllerini namazlaştırmışlardır. Çünkü onlar her dem Efendiler Efendisi'nin (sav) hakkını vererek nasıl namaz kıldığını, Rab karşısında nasıl iki büklüm olduğunu görüyorlardı.

> **“ Peygamber Efendimizi(sav) namaz kılarken gördüm. Göğsünde ağlamaktan dolayı değirmen gürültüsü gibi bir ses vardı. ”**

Hz. Muhammed'in (sav) kutlu ashabından biri, Hak Nebi'nin namazını söyle anlatıyordu: "Peygamber Efendimiz'i (sav) namaz kılarken gördüm. Göğsünde ağlamaktan dolayı değirmen gürültüsü gibi bir ses vardı."

Yine aynı şekilde Efendimiz'in (sav), gönlünün bütün duyarlılığı ile Hak karşısında temenna duruşunu görerek yetişen Hz. Ali'nin (kv) de namaz vakti girince hâli değişir, rengi atar ve titrerdi. Bu büyük insana, niçin böyle hâlden hâle, renkten renge girdiği sorulduğunda o:

"Bilmez misiniz ki, bu vakıt Allah'ın (cc) yer ve göklere teklif edip de onların yüklenmekten kaçındıkları bir emanetin eda vaktidir! Ben bu emaneti (yani insanlık ve onun gereği olan namazı) yüklenmiş bulunuyorum. Yüklendiğim bu İlâhî emaneti en güzel, en ideâl bir şekilde yerine getirip getiremeyeceğimi de bilmiyorum" cevabını veriyordu.

Namaz şuuruna ermiş, aynı kutlu zincirin halkalarından Hâtem-i Esamm(ks) da namazı nasıl eda ettiğini şöyle ifade ediyor:

"Namaz vakti yaklaştığında abdest azalarımı iyice yıkayarak güzel bir abdest alırım. Sonra gelir namaz

kılacağım yere dikilirim. Her bir uzvum karar ve sükûnet bulur. Kâbe'yi iki kaşım arasında, makamı sadrımda, Allah'ı üzerimde kabul ederim. O, kalbimde ne varsa bilmektedir. Sonra ayaklarımı sırat üzerinde, cenneti sağımda, cehennemi solumda, ölüm meleğini de arkamda farz ederim. Ve bu namazıma sanki son namazım imiş gibi niyet ederim. Sonra ihsan üzere, sanki Allah'ı görürcesine bir tekbir alırım. Kıraatımı tefekkürle yaparım, rükûu tevazu ile secdeyi tazarru ile yaparım.

Bunları tam yapmış olarak otururum. Reca üzere teşehhüd ederim, sünnet üzere selam veririm. Sonra bu namazımı ihlasla tamamlarım. Havf ve reca arasında yaşarım. Namazımı böyle kılmaya sabırla devam ederim."

> **"Namazıma sanki son namazım imiş gibi niyet ederim. Sonra ihsan üzere, sanki Allah'ı görürcesine bir tekbir alırım. Kıraatımı tefekkürle yaparım, rükuu tevazu ile secdeyi tazarru ile yaparım.**
>
> *Hatem-i Esamm*

NAMAZIN TESİR GÜCÜ VE KAFİRLERİN KORKUSU

Böylesine hakkı verilerek, ruh ve gönüle içirilerek kılınan bir namazın insanları etkilememesi düşünülemez. Bunun için namaz, başta peygamberimiz döneminde olmak üzere hep müşrikleri en çok korkutan şeylerin başında olagelmiştir.

Hz. Ebubekir'in (ra) evinin avlusunda, sürekli gözyaşları içinde kıldığı namazlar, en katı yürekli putperestleri dahi yumuşatıyor, bir çok insanda sonu hidayetle noktalanan derin izler bırakıyordu. Kadın-erkek, çoluk-çocuk demeden birçok Mekke'li, bu, peygamberimizin "sıddık" ünvanlı arkadaşının namazda okuduğu Kur'an'ı dinlemek için evinin önünde gruplar oluşturuyor

ve müşrik liderler, onun bu ibadetini savaş sebebi sayıp koruyucusu İbni Duganne'ye şikayet ediyorlardı.

Aynı şekilde Ammar bin Yasir de, evinin önündeki avlusunda namaz ibadetini yerine getiriyor ve müşrikler, namazda okunan Kur'an'dan insanların etkilendiklerini gördükleri için onu, kendisine eman veren Ebu Cehil'e şikayet ediyorlardı.

> "Camiye girdiğim zaman mü'minlerin melekler gibi saf saf durduklarını gördüm ve içimden bir ses işittim. Bu ses 'eski İsrailoğulları peygamberleri tarafından geleceği haber verilmiş olan cemaat işte budur' diyordu adeta.
>
> *Said bin Hasan*

NAMAZIN HİDAYETE KAPI AÇIŞI

1298 yılında Müslüman olarak Said bin Hasan adını alan ünlü bir Yahudi âliminin hidayetine cuma namazı sebep olmuştur. Bu Yahudi din alimi şiddetli sancılar çektiği günün birinde, bir camiye gider. Gerisini kendinden dinleyelim:

"Camiye girdiğim zaman mü'minlerin melekler gibi saf saf durduklarını gördüm ve içimden bir ses işittim. Bu ses 'eski İsrailoğulları peygamberleri tarafından geleceği haber verilmiş olan cemaat işte budur' diyordu âdeta. İmam o anda şu ayeti okuyordu: 'Şüphesiz Allah adaleti, iyiliği, yakınlara vermeyi emrediyor. Her türlü hayasızca tavrı, akl-ı selime aykırı davranışı ve dengesizliği yasaklıyor. Ve size böylece öğüt veriyor ki, belki üzerinde kafa yorarsınız.'(Nahl, 90)

İbadet başlayınca görünmez bir güç içimdeki duyguları harekete geçirdi. Çünkü o anda namaz kılan mü'minlerin safı sanki insanların değil de meleklerin safı gibi göründü. O mü'minlerin tam bir alçakgönüllülükle

yaptıkları rükû ve secdelerde Allah'ın yüce varlığından işaretler görünüyordu. Ta içimden kopup gelen bir ses 'Eğer Yüce Allah İsrailoğullarına geçmiş asırlar içerisinde iki kez hitapta bulunduysa, hiç kuşkusuz bu ümmete de her ibadet sırasında hitapta bulunuyor' diyordu. Ve sonunda aklen kanaat getirdim ki Allah beni Müslüman olarak yaratmıştır."

NAMAZ KAHRAMANLARI

Mü'min bir namaz kahramanıdır. Namazla beslenir, namazla coşar, namazla derinleşir, namazla kemiyet ve keyfiyet sınırlarının üstüne çıkıp sonsuzlaşır.

Ömrünü böyle hep ibadet atkıları üzerinde bir dantela gibi örüp, ibadetin güzelliklerine koşan mü'min, sonunda Efendiler Efendisi'nin (sav) hadis-i şerifindeki şu müjde ile müjdelenir:

"Kul bana fazla ibadet ile mütemadiyen yaklaşır (O derece yaklaşır) ki, nihayet ben onun işiten kulağı, gören gözü, duyan kalbi olurum. Benimle işitir, benimle duyar, benimle görür."

Şairler Sultanı'nın:

Namaz, sancıma ilaç, yanık yerime merhem
O'nsuz edebî hayat benim olsa istemem!

dediği gibi, Cenab-ı Hakk'ın insanımıza, namazı her derde deva kabul ederek, ona hiçbir zaman doymayan, doymak şöyle dursun, her namaz hitamında "daha yok mu?" diyebilen namaz şuuruyla dopdolu bir ömür nasip etmesi niyazı ile...

"Kul bana fazla ibadet ile mütemadiyen yaklaşır (O derece yaklaşır) ki, nihayet ben onun işiten kulağı, gören gözü, duyan kalbi olurum. Benimle işitir, benimle duyar, benimle görür."

Hadis-i Şerif

BÖLÜM 2

Düşüncenin Renkleri

"Ey Allahım, bizi boş işlerle uğraşmaktan sakındır ve bize eşyayı olduğu gibi göster. Gözlerimizi cehalet perdesinden kurtar ve bize eşyanın mahiyetini göster. Bize olmayanı varmış gibi gösterme ve varlığın güzelliğini yokluk perdesiyle gizleme. Şu görünen âlemi, Senin güzelliğini yansıtan bir ayna kıl; bizi Sen'den alıp götüren bir örtüye çevirme. Şu kainatı, bizim için bir cehalet ve körlük sebebi değil, bir bilgi ve feraset kaynağı kıl. Senin cemaline olan uzaklığımız, kendi nefslerimizden kaynaklanır. Bizi bizden kurtar Allahım; Sen'in marifetine ulaştır."

Molla Câmi

Pazartesi Düşünceleri

"Bir Günlük Tefekkür"

Düşünceleriniz ne ise, hayatınız da odur.
Hayatınızın gidişini değiştirmek istiyorsanız,
düşüncelerinizi değiştirmelisiniz.

Marcus Aurelius

Saat sabahın beşi. Henüz iki yaşını doldurmamış kızımın desibeli bir hayli yüksek ağlamasıyla uyanıyorum. Aman Allahım! Ses dayanılır gibi değil. İçimden "fe sabrun cemil"ler çekip sabah namazı için abdest almaya koyuluyorum. Su, insanın elini donduracak kadar soğuk. Başımı mes ederken: "Acaba abdestin sadece farzlarını mı yapsam?" diye içimden geçirdiğimde bir gün önce okuduğum batılı bir doktorun söyledikleri aklıma geliyor ve titreyerek ellerimi kulaklarıma götürüyorum. Şöyle diyordu doktor Ceramius Rolland:

"Müslümanların, ibadetlerinden evvel, temizlendikleri sırada, kulaklarının arkalarını niçin soğuk su ile ısrarla yıkadıklarının sırrına yeni erdim.. kulak arkasının günde birkaç defa soğuk su ile yıkanması beynin sağlığı, dengesi bakımından vazgeçilmez bir şart, hatta sara hastalığına karşı en büyük deva."

Öyle ya sünnet-i Ahmediye'de hiçbir mesele yoktur ki birçok hikmeti bulunmasın. Ama acı olan, bu güzellikleri ve bu hikmetleri kendi ehl-i kıble ilim adamlarımızdan değil de batılılardan öğrenmek...

Kızımın kulak tırmalayan konserini duymamak için salona kaçıyorum. Elhamdülillah şimdi biraz daha iyi... Kulak-ses armonisi öyle güzel ayarlanmış ki, mesafenin uzamasıyla seslerin azalması hakikaten harikulâde bir nimet. Ya sadece belli frekanstaki sesleri duyabilmemiz! Şöyle bir düşünün: Cansız maddelerin esneme ve genleşmesinden doğan gürültüler, ayrıca bunları oluşturan atomların içindeki parçacıkların vızıldamaları, gezegenlerin hareketinden kaynaklanan kozmik gürültü, vücudumuzda her an hiç durmadan devam eden; kalbimizin atması, damarlarımızda sürekli dolaşan kan nehirleri, midedeki besinlerin asitler tarafından parçalanması vs... Ya bütün bunları duyabilseydik! Düşünmesi bile korkunç!

İnsanlar, dağların zirvelerini, denizlerin dalgalarını, büyük ırmakları ve engin okyanusları görmek için seyahat ederler. Fakat bunun yanısıra en büyük mucize olan kendi varlıklarını görmeden bu dünyadan göçüp giderler.

Saint Augustin

İşe gitmek üzere hazırlık yapıyorum. Bu arada kahvaltı da hazır. Çayımı yudumlarken çay kaşığıma batırdığım bir parça balı da kızımın ağzına götürüyorum. O ise başını sağa sola kaçırarak burun kıvırıyor. Oysa şu bir kavanoz balı yapabilmeleri için bir arı kolonisinin yaklaşık 50 milyon çiçeğe konması gerektiğini bir anlatabilsem. Ne mümkün!

Elimde çanta, hızlı adımlarla caddeyi arşınlayıp, bol bol egzoz dumanı yutarak belediye otobüsünün kapı aralığına sıkışabiliyorum. Yol üzerinde yeni dev beton kulelere inşaat alanı açmak için kesilip sütun gibi yere uzanmış güzelim ağaçları görünce içim burkuluyor. Sanki onlar lisan-ı halleriyle:

"Ey insanoğlu! Benim bir saatte iki kilo zehirli gazı emdiğimi biliyor musun? Aynı zamanda iki kilodan fazla da, hayat için lüzumlu oksijeni salgıladığımı, bir hektar çam ormanının yaklaşık otuziki ton tozu yutarak zararsız hale getirdiğini hiç duydun mu? Bu yüzden benim, senin sağlıklı bir şekilde hayatını devam ettirmen için en tabii ve en tesirli hava filtresi olduğumu biliyor musun? Bizleri kesip yok etmekle şehirleri yaşanmaz hale getirip kendi sonunu hazırladığını hiç düşündün mü?" diyorlar.

İbn-i Ârabî'nin, "ebd'a min men kân - bundan daha güzeli olmaz", dediği dünyaya sığamayan insanoğlu, Küllî İrade Sahibi'nin ihya ettiği muhteşem yeryüzü coğrafyasını cüz'i irade sahibi olarak ifnâ etme yarışında sanki... İçimden, Kur'anî tâbirle, "İçimizdeki beyinsizler yüzünden bizleri helak etme Allahım!" diye mırıldanıyorum.

Biz, bitkilerin canlı olduğunu düşünüyoruz. Onların suyu, kanlarıdır. Doğar, büyürler. Aynı gerçek ağaçlar için de geçerlidir. Her şey ölür. Her şey öldüğüne göre her şey canlıdır. Her şey canlı olduğu için, her şeye hediyeler vermek, gönüllerini hoş etmek gerekir.

Ralganar Benson (Kızılderili, Pomo Kabilesi)

Otobüsten inip hızla yoluma devam ediyorum. Karşımda bütün haşmetiyle bir mabet... İçinde bulun-

duğum çağın bulanıklığından mâzinin berraklığına sığınıyorum. Cami haziresini dolduran mezar taşları da ayrı bir ulvî dekor teşkil ediyor.

Ecdâd diyorum, medinelerini inşa ederken ne güzel, ne hikmetli düşünmüş. Her cami çevresindeki bu ulvî işaret taşları; günahlarla, dünya meşgaleleriyle, koşuşturmacalarla yüz yüze olan insana âhiretin varlığını, burada misafir olduğumuzu hatırlatarak doyma bilmez hırslarımızı dizginliyor. Çağdaş medeniyet(!) ise hırslarımızı dizginleyip hayatın mânâsını kavrayarak varlık sancısı çekmemizi hatırlatacak her faktörü ortadan kaldırmakta çok mahir davranmış. Bize her dem ölümü hatırlatan kabristanları şehrin dışına atarak bayramdan bayrama ziyaret edilecek mekânlar haline getirmiş.

Her nefis ölümü tadıcıdır.

Kur'an-ı Kerim
(Âli İmran, 185)

Saata bakıyorum. Eyvah işe geç kalmışım. Ama hafızam yine duraksamama sebep oluyor. Feridüddin-i Attar'ın Tezkiretül Evliya'sındaki Bişr-i Hafî'nin anlattıkları geliyor aklıma. Şöyle diyor Bişr:

"Mezarlıktan geçip gidiyordum. Birden kabirdekilerin durumu bana göründü. Onlan mezarın dışında toplanmış, birşeyler kapışırcasına taksim ederken gördüm. Yaklaşıp sordum:

- Size ne oluyor böyle? Nedir bu taksim ettiğiniz?

Biri cevap verdi:

- Bir müddetten beri bu yoldan kalp ehli, şuurlu bir mü'min geçiyor, mezarları görünce hemen İhlaslar oku-

yor, Fatihalar hediye ediyor. Bazen de Yasinler okuyarak bizlere bağışlıyor. Onun hediyesi bizlere sevaplar şeklinde geliyor, biz de şu anda onu bölüşüyoruz."

Hafızam bu düşüncelerle meşgûlken, karşımda çoğu bakımsızlıktan yan yatmış mezartaşları da sanki boynu bükük bir eda ile dua taleb ediyorlar. Ellerimi açarken gözyaşlarıma da hâkim olamıyorum.

Ve korkunç bir kamyon klaksonuyla tekrar 20. yüzyıla geri dönüyorum. Kavşakta, karşıya geçebilmek için yeşilin yanmasını bekliyorum. Yeşili kim beklemiyor ki, hele kalpleri karartan, beton kentlerinde yeşil moda renk. Öyle bir çağda yaşıyoruz ki artık literatürümüze "kişi başına düşen yeşil alan" tâbirleri girdi bile.

Bunları düşünürken ayağıma çarpan bir baston darbesiyle arkama bakıyorum. Âmâ bir ihtiyar, kendisini karşıya geçirmemi istiyor. Kolundan tutup yardımcı oluyorum. Yürürken "Maddî körlüğün, manevî körlüğün yanında bir sultanlık olduğunu, birincisinin isyanı olmazsa mükâfatının büyük olduğunu, ikincisinin ise âhiretinin zindan hayatı olacağını" söylüyorum. İhtiyar büyük bir tevekkülle, kendisine takdir edilen rolü sabırla güzel oynamaya çalıştığını ifade ediyor. Belli ki gün görmüş biri...

Kimi verğiler,
gerçekte mahrum bırakılmanı; mahrum bırakılman da
gerçekte sana verildiğini gösterir.

Ataullah İskenderi

Ve sonunda işbaşı yapıyorum. "Bir ziyaretçiniz var? diyorlar. Eski bir dost. Epeydir görüşemediğimiz dostum, öksürükle arkadaş, erken çökmüş bir nikotinzede idi.

Şimdi ise karşımda zinde, gençleşmiş biri duruyor. Merakımı yenemeyip sebebini soruyorum. Sigarayı bıraktığını söylüyor. Çok seviniyorum ve Efendimiz'in (sav), "Hicretlerin en faziletlisi Allah'ın sevmediği şeyleri terketmektir" hadis-i şerifini hatırlatıyorum, gülüşüyoruz.

Günün yoğun mesai temposu içinde vaktin nasıl geçtiğini anlayamıyorum. Öğleye doğru bir telefon! Karşımdaki ses, bir yakınımızın çocuğunun vefat ettiğini ve cenazesinin öğle namazına müteakip kaldırılacağını bildiriyordu. "İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciun."

Abdest alıp cenazeye yetişiyorum. Babasına başsağlığı dileyip, samimiyetimizden cesaret alarak Epiktetos'un sözlerini hatırlatıp metanet tavsiyesinde bulunuyorum:

"Her ne hakkında olursa olsun, 'onu kaybettim' deme, fakat 'onu geri verdim' de... Çocuğun mu öldü? Onu geri verdin. Tarlanı mı elinden aldılar? Onu geri verdin. Lâkin elinden alan kötü bir adamdı. Onu sana verenin şu veya bu şekilde geri almasının ne ehemmiyeti var. Onu sana emanet edip, sende bıraktığı müddetçe, yolcuların otelden faydalandıkları gibi faydalan. Çünkü dünya bir misafirhânedir."

Cenaze namazından sonra kabristanın yolunu tutuyoruz. Geçici istirahatgâh için yer hazırlanmış. Kabristan imamı Yasin suresini tilavet ediyor. Aklıma birden Muhammed İkbâl'in:

"Ey Müslüman! İki cihan saadetinin kaynağı olan Mukaddes Kitab'ınla bütün alâkanı kesmiş gibisin. Ancak öleceğinden, kolayca ölmen için başucunda Yâsin okunuyor. Demek Allah'ın sana hayat vermek için indirdiği Kitab'ı sen, yaşamak değil, sadece ölmek için okuyor-

sun... Ne yazık" sözleri geliyor.

Bu arada çocuğun akrabalarından birinin hıçkırıklar içinde: "Hayata doyamadan gitti" sözünü işitiyorum. Fesübhanallah. Doymak mümkün mü ki, doyup da gitsin. Doymak burada değil ki... Burası acıkmanın yeri.

Siz hiç kafesi açılan bir kuşun ağladığını gördünüz mü? Ölüm, İşte o kafesin açılışıdır.

Haluk Nurbaki

Sâbiyi, Rabbi ile başbaşa bırakıp geri dönüyoruz. Arabada, mevtanın yakınlarından olan ve konuşmalarından tüccar oldukları anlaşılan üç-beş kişi, belli ki gündelik hayatın koşuşturmacalarından kendilerini kurtaramamışlar olsa gerek, hiç ölmeyecekler, hiç oraya eller üzerinde gelip, amelleriyle başbaşa bırakılmayacaklarmış gibi dünyevî lakırdılarına devam ediyorlar.

Bu havayı dağıtmak lazım diye düşünüyorum içimden. Ne söyleyeyim.. ne söyleyeyim, diye düşünürken birden beynimde bir şimşek çakıyor. Dolmuşun önünde oturan tanıdık bir büyüğümüze sesleniyorum: "Süleyman ağabey!" diyorum. "Biliyor musun, polis artık bütün hırsızları rahatlıkla yakalayabiliyormuş." Bu münasebetsiz fakat ilgi çekici lakırdıya dolmuştaki herkes kulak kesiliyor birden. "Ya öyle mi! Peki nasıl yakalıyorlarmış?" diye merakla soruyor Süleyman ağabey. "Mezarlıkları mekân tutuyorlarmış ağabey" diyorum. Süleyman ağabey birşey anlamıyor. Soruyor sâfiyâne: "Nasıl yani?" Onlara Behlül Dânâ Hazretleri'nin bir kıssasını anlatıyorum tane tane...:

"Yolsuzun biri, arkadaşlarıyla oturan Behlül'ün yüzüne bir avuç kül saçmış ve Behlül daha ne olduğunu

anlayamadan da başından külahını aldığı gibi kayıplara karışmış. Belhül üstünü başını, yüzünü gözünü sildikten sonra doğru mezarlığın yolunu tutmuş.

Arkadaşları, ters yöne giden Behlül'e seslenmişler:

-Hey dîvâne, külahını çalan adam şu tarafa gitti. Sen ise mezarlıktan yana koşuyorsun deyince, onları şöyle bir süzen Behlül:

-Ne tarafa giderse gitsin, sonunda geleceği yer orası, diyerek taşı gediğine koyuvermiş."

Kıssa bitince Süleyman ağabeye tekrar sesleniyorum: "Öyle değil mi Süleyman ağabey! Allah'ın kendilerine kulluk yapmaları için verdiği ömrü, gerektiği şekilde kullanmayanlar bir nevi hırsız olmuyor mu? Bunlar eninde sonunda mezarlıkta yakalanmıyorlar mı ömrü verene!"

Süleyman ağabey mânâlı mânâlı başını sallıyor. Dolmuşun içine ise çıt yok. Sanki herkes dilini yuttu.

Zaman su gibi geçiyor. Vakit akşama yaklaşmış. Eve gitmeden, akşamki sohbete tanıdık bir esnafı davet ediyorum. İşlerinin çok yoğun olduğunu, geç vakte kadar çalışacağını bahane ediyor. Aslında iman hizmetlerini bilen biri fakat dünya hırsını dizginlemekte zorlananlardan. Bu günlerde kıssa anlatma merakım mı depreşti nedir bilinmez, onu da bir kıssa ile ırgalama niyetindeyim.

"Satın aldığı bataklık bir araziyi aylarca çalışarak ekilebilir hale getiren adam gayet mutlu, tek gözüyle tarlaya bakarak:

- Ey tarla, şimdi asıl sahibini buldun, der. Bunun üzerine tarla dile gelip cevap verir:

- Ey insanoğlu, seninle beraber üzerimden doksan

dokuz tek gözlü geçti, Beni bırakıp toprağa karışan çift gözlülerin hesabını var sen yap!"

Birçok kimseler varisleri kavga etsinler diye mal toplamaya çalışır.
Hz. Ali (kv)

Haklısın der gibi başını sallıyor. Ardından tevekkülsüzlüğünü ifade sadedinde Efendimiz'in (sav) şu hadisini hatırlatıyorum: "Eğer sizler, Allah'a hakkı ile tevekkül etmiş olsanız, O, aynen sabahleyin yuvalarından aç olarak çıkıp, akşamleyin yuvalarına tok olarak dönen kuşları rızıklandırdığı gibi sizi de rızıklandırır."

Adamcağız mahcubiyetinden başını biraz daha gövdesinin içine çekiyor. Dozajımı artırıyorum: "Bacon'ın güzel bir sözü var, o sözü çerçeveletip buraya asmak lazım" diyorum. "Neymiş o?" diyor, merakla...

"Servetin batırdığı insan sayısı, kurtardığından çok fazladır." Sonunda pes ediyor: "Tamam söz, çaya yetişeceğim."

Oradan hızla ayrılıp beton şehrin yalnız kalabalıklarına karışarak hâne-i saadetimin yolunu tutuyorum.

Eve geldiğimde afacanın cıvıl cıvıl karşılamasıyla içeri giriyorum. Kabristanın tesirini hâlâ üzerimden atabilmiş değilim. Sofra hazırlanmış, nimetler beni seyrediyorlar, ben de onları. Bugün tuhaflığım üzerimde. Ağzıma götürdüğüm her lokma sanki sitemle soruyor: "Beni hangi yolda kullanacaksın? Sabrın, şefkatin, merhamet ve hayırhahlığın mı artacak? Yoksa gaddarlık, hıyanet ve rezaletlerin yardakçısı mı edeceksin?" Başucumda cevap

bekleyen bu suallere verecek karşılık bulamıyorum. Onun için de, yediğim ekmekten, içtiğim sudan utanıyorum.

Allahım, Sen ki bize hayatta
o kadar çok şey verdin, merhamet et de bir şey daha ver;
bize, bütün bu nimetlere karşı nimet ve şükran
duygusu taşıyan bir kalp ihsan et.

George Herbert

Bir köşeye çekiliyorum. İçime karamsarlık duyguları hâkim, afacanın ayaklarıma dolanması bile beni neşelendiremiyor.

Kendimi avutabilmek için (nasıl bir avutma ise!) TV kumandasına, bebeğin yalancı meme ihtiyacı gibi yapışıyorum. Zapping nimeti (!) sayesinde global köyümüzün dört bir yanına sanal ziyaretler eyliyorum. Sonunda bir kanaldaki havadislerde karar kılıyorum.

Haberlerin ekserisi "insan köpeği ısırdı" cinsinden... Öyle ya çağdaş dünyanın haber mantığına göre: "Köpek insanı ısırırsa haber olmaz, çünkü bu tabii bir şeydir, ama insan köpeği ısırırsa işte o gerçek haberdir(!)"

Bu akşamki gerçek haberleri(!) sunan spiker bayan, belediye işçilerinin grevinden dolayı toplanmayan çöplerin hastalık yayma tehlikesi olduğunu söylüyor.

Oysa o sırada televizyonlarda haber değeri olmayan şeyler cereyan ediyor; bir lokantacı yamağının çöp bidonunun kenarına bıraktığı bayat ekmeklerden köpekler rızıklanıyor. Aynı ekmek parçacıklarından etrafta uçuşan güvercinler de nasipleniyor. Diğer taraftan da, güvercinlerin gagalarıyla alamadığı küçük taneleri karıncalar yuvalarına taşıyor. Daha ufak taneleler ise bizim görme

sınırımızın dışında cereyan ediyor; milyarlarca bakteri de onlardan gıdalanıyor. Bütün kainatı kuşatan rızık verme ve temizlik gerçeği yani rezzakiyet ve kuddusiyet hakikatının sayısız örneklerinden biri olan bu hadise hiç bir zaman "haber değeri" yakalayıp gündeme gelemiyor.

Spiker hanım haber okumaya devam ediyor; "Bakırköy'de elektrik kontağından çıktığı sanılan yangın mahalle sakinlerine korkulu anlar yaşattı."

Oysa o sırada Hâfîz-i Rahîm, sayısız yangın sebebi karşısında, dünya üzerindeki milyarlarca insanı koruyordu. Ama bunların haber değeri yoktu.

Aynı anda hasta çocuğuna ilaç parası bulamadığı için kıvranan Ayşe teyzenin yürek yangınının da haber değeri yoktu.

Yine o anda, milyonlarca kilometreye uzanan alevleriyle devâsa bir alev topunu andıran güneşten gelen sıcaklığın bizleri yakıp kavurmadan, ihtiyacımız nisbetinde gelip Celal ve Cemal'in, kahr ve lûtfun eşsiz bir örneğini sergilemesinin de bir haber değeri yoktu.

Güya avunmak için açtığım televizyon avutmuyor, tam tersine zihnime bir yığın soruların üşüşmesine sebep oluyor. O sırada refikam elinde kahve ile gelip akşamki randevumu hatırlatıyor.

Televizyon yayıncıları,
arızalardan dolayı sık sık özür dilerler.
Yapılan kötü proğramlardan ise hiç bir zaman...

Otto Preminger

Aslında gitmek için pek keyfim yok. İçimdeki "kötü ben" gitmemek için ayak diretiyor, uğraşıyor. İndirdiği

"sol" kroşeler pek fayda vermeyince, bu sefer "sağ"dan çalışmayı deniyor. Başlıyor vesvese üflemeye:

"Şimdi, gittiğin yerde, sana olan hüsn-ü zanlarından dolayı bazı şeyler sorup, cevaplarını almaya çalışacaklar. Oysa sen tam olarak bilemediğin ve hakkıyla yaşamadığın şeyleri nasıl anlatacaksın? Önce bilgi dağarcığını iyice doldur, sonra bir şeyler yapmaya kalkarsın."

Buna karşılık sağımdaki "iyi ben" ona karşı gardını almış cevap veriyor:

"Peki ya gitmesen ne olacak? İmam Şafiî'nin, 'Kendini hakla meşgul etmezsen bâtıl seni istila eder' sözü tecelli edecek Allahu âlem. Cenab-ı Hakk'ın sana bahşettiği kadarını anlatmakla vazifeli değil misin? Hz. Mevlâna: "Bir mum diğer bir mumu tutuşturmakla ışığından birşey kaybetmez' dememiş miydi. Şanlı Sahabi, Efendimiz'den (sav) öğrendiği bir ayetle cihanın en ücra köşelerindeki susamış gönüllere koşmuyor muydu? Herşeyi bilmek de zaten mümkün değil. İlim deryası Hz Ali (kv) bile 'Bilmediklerimi ayağımın altına alsaydım başım göğe değerdi' dememiş miydi!"

Bu düşünceler beni biraz rahatlatıyor.

Vazifesini hakkıyla yerine getirmemiş olanın
vicdan yarasına ne mazaretin devası,
ne ilacın şifası fayda getirmez.

Hz. Mevlana

Yatsı ezanının lâhutî sesiyle kendime geliyorum. Nur kulesinden yankılanan huzur çağrısı içimi ısıtıyor. Namaza yetişme kaygısıyla acele dışarı fırladığımda şemsiyemi

almadığımı farkediyorum. Ve rahmet damlalarının yüzüme öpücükler kondurmasına ister istemez müsaade ederek camiye giriyorum.

Bakıyorum, saf saf olmuş pırıl pırıl gençler, içime inşirah doluyor. Namazdan sonra bunları çay içmeye davet etmeyi düşünüyorum. Sonra kendi kendime, "Gerek yok ki, bunlar zaten caminin yolunu bulmuş insanlar" diye düşünürken Zübeyr Gündüzalp'in altın bir vecizesi tedai ediyor: "Arşa değme kabiliyetinde olanların ayakları altına omuzlarımızı koyarız."

Namazdan çıkıp sırılsıklam vaziyette davetli olduğum evin kapısını çaldığımda, ev sahibi: "Şemsiyeniz yok muydu, ıslanmışsınız?" demesi üzerine bir Allah dostunun dediği gibi cevap veriyorum: "Şemsiye alsaydım iyi olurdu, fakat başıma taş yağmayıp yağmur yağdığına şükrederek buraya geldim."

Bazı kimseler
güllerin dikeni olduğundan yakınırlar.
Ben, dikenlerin gülü olduğuna şükrederim.

Alphonse Karr

İçeri giriyorum, salon hayli kalabalık, pırıl pırıl bir gençler topluluğu. Kısa bir tanışma faslından sonra vaktimizi zâyi etmeme düşüncesiyle hemen kitaba sarılıyoruz. Okuduğumuz nuranî tefsirin Şafiî ismine mazhar mübarek kelimeleri atmosferimizi şifalandırıyor.

Ardından ev sahibinin cömert ikramlarını, lezzetlerin ardındaki Mün'im-i Hakîki'yi düşünerek insaniyet mertebesine çıkarıyoruz.

Bu arada bir genç soruyor: "İnsanların bazısı zengin bazısı fakir. Biz niye zengin değiliz. Onların bahtiyar hallerine imreniyoruz?"

Kısa bir cevap aklıma geliyor: "Bahtiyarlık da, bedbahtlık da, imtihan süresince belli olmaz. Âkıbetini bilmediğimiz bir kimsenin dünyevî imkanlarına imrenmemiz akıl kârı değil ki!"

Ve Efendimiz (sav) döneminde yaşamış "Çok fakir bir insan iken kazandığı zenginlik kendisine hayır yerine şer getiren Sa'lebe..." misalini anlatıyorum.

Başkalarının bahtiyarlığına imrenme.
Çok kimseler var ki
senin hayatına gıpta ediyorlar.
Molla Cami

Ve uzayıp giden tatlı sohbet...

Vakit hayli ilerlemiş. Gecenin geç saatinde eve geliyorum. Başımı yastığa koyarken, rahmet damlalarının penceremdeki mûsikîsini işitiyorum. Bitmez tükenmez hazinesinden her sene aynı miktar yağmuru hiç eksiltmeden lütfederek arzımızı yeşillendiren Rabbim'in bu engin cömertliği karşısında:

"Ya Rabbi, sultanlığının azametine, Zât'ının celâline layık olan hamd sana mahsustur" demekten kendimi alamıyorum. Bu güzel hamdi de, yine güzeller güzeli Efendimiz'in (sav) hadislerinden öğreniyorum.

Şöyle anlatıyor Kainatın Efendisi (sav): "Allah'ın kullarından biri: 'Ya Rabbi, sultanlığının azametine, Zât'ının celâline layık olan hamd sana mahsustur' dedi.

İki melek bu sözün sevabını yazmakta öylesine müşkül duruma düştüler ki, ne yapacaklarını bilemediler. Bunun üzerine Allah'ın (cc) huzuruna çıkarak: "Ey bizim Rabbimiz, bir kul öyle bir şey söyledi ki, onu nasıl değerlendireceğimizi bilemiyoruz" dediler.

Kulunun ne dediğini en iyi bilen Allah (cc): "Kulum ne dedi?" Buyurdu. Melekler cevaben:

"Sultanlığının azametine, Zât'ının celâline layık olan hamd sana mahsustur" dedi, dediler.

Allah (cc) buna karşılık meleklere: "Kulumun söylediği gibi aynen yazınız. Benim huzuruma geldiğinde onun mükafatını ben vereceğim, buyurdu." *(Sünen-i İbni Mace, sh. 36)*

Ve ben tarifsiz bir huzur çağlayanı içinde, penceremden her bir meleğin bir yağmur tanesini indirip yeryüzünü rahmete garkedişini tahayyül ederek dalıp gidiyorum...

Tohumun Duası

"Ey dal, kabuğunu yarıp
nereye gidiyorsun böyle?
Yoksa Allah'a mı?"

Hz. Mevlana

TOHUM TOPRAĞA DÜŞTÜ

Ve bir tohum, yeryüzü toprağına düştü, olmazları olduran O'nun izniyle...

Dal olup, yaprak olup, ağaç olup gökyüzüne doğru boy atmak için niyaz etti tohum Rabbine, dua dua yalvardı kendi lisanınca: "Ey Rabbim!" dedi. "İzin ver de, Senin güzeller güzeli isimlerinin nakışlarını kendi istidadımca üzerimde göstereyim. Gören gözlerin hayran nazarlarına arz edeyim."

Renksiz ve şekilsiz birkaç gramlık tohumun, çatlamış, kupkuru toprağın altındaki "su.. su.." yakarışları yankılandı kainat semasında.

Su çok uzaklardaydı. Su acıydı, su tuzluydu, su kullanışsızdı. Onun için bu âb-ı hayat, herşeye gücü yeten, herşeye sözü geçen birinden istenmeliydi. Ve öyle yaptı

tohum. Toprağın karanlıklarından ak dualar, ak niyazlar yükseldi yerin ve göklerin Rabbi'ne...

Dualara, niyazlara cevap veren Merhametlilerin En Merhametlisi, uzaklardan.. çok uzaklardan, 150 milyon kilometre öteden güneş denilen nur topunu su getirmesi için tohumun imdadına koşturdu. Güneş, merkezindeki 15 milyon derecelik kavurucu ısısından ve ışığından emredildiği kadarını gönderdi denizlerin, okyanusların yüzüne. Ve su ısındı, tuzlarından arındı, buharlaşarak gökyüzüne doğru yolculuğa başladı.

"Toplan" emrini aldı bulutlar, Semanın Sahibi'nden. Şekil şekil, küme küme toplandılar gökyüzünde. Ve rüzgar girdi devreye uğultulu sesiyle. Rabbisinin hedef gösterdiği yere taşıdı bulutları şevkle.

Şimşeğe "çak" emri ulaştı Göklerin Sahibi'nden. Şimşek çaktı ve gök gürültüsü müjdeledi Rabbin rahmetini bütün görkemiyle...

Gökyüzü rahmet damlalarıyla şehrayine döndü birden. Yağmurlar, meleklerin ellerinde görünmez bir ordu halinde süzüle süzüle indiler, öpücükler kondurdular toprağın bağrına nazikçe.

Ve hep birden "bu tohuma can ver, hayat ver Rabbimiz" diye yalvardılar, yakardılar. Toprak canlandı, ölüler dirildi, tohum filize durdu.

Güneş de, ışığıyla, ısısıyla dualara eşlik etti Âlemlerin Rabbi'ne...

Bir hayat fışkırdı toprağın bağrından ter ü taze, göklere kanat çırptı, selam durdu.

“Gökyüzü rahmet damlalarıyla şehrayine döndü birden. Yağmurlar, meleklerin ellerinde süzüle süzüle indiler, öpücükler kondurdular toprağın bağrına nazikçe. Ve hep birden 'bu tohuma can ver Rabbimiz' diye yalvardılar. Toprak canlandı, ölüler dirildi, tohum filize durdu.”

Ve her sabah güneşin sımsıcak ışıltılı tebessümüyle uyandı fidan. Ve görünmez tankerlerin yeryüzünden göklere kanatlandırdıkları tonlarca sudan nasibini aldı hiç eksiksiz...

Ve o mini mini fidan, dallarıyla semayı, Semanın Sahibi'ni selamladı, yapraklardan elleriyle dua dua büyümeyi, gelişmeyi, ağaç olmayı dilendi.

Varlığın Sahibi duaları, dilekleri kabul buyurdu ve güneş nice ışık yılı uzaklıklardan sessizce süzüldü yüzlerce, binlerce yapraktan içeri. Ve beşer zekasının hiçbir zaman gerçekleştiremeyeceği muhteşem bir fabrika çalışmaya başladı içten içten, sessiz sessiz...

Varlığın Sahibi duaları, dilekleri kabul buyurdu ve güneş, nice ışık yılı uzaklıklardan sessizce süzüldü yüzlerce, binlerce yapraktan içeri. Ve beşer zekasının hiçbir zaman gerçekleştiremeyeceği muhteşem bir fabrika çalışmaya başladı içten içten, sessiz sessiz...

GÖRÜNMEZ FABRİKALAR

Kumaşlar, lifler dokundu görünmez, sırlı tehgahlarda, renk renk, desen desen... Boyalarla, motiflerle, kokularla, tadlarla bezendi dallar, yapraklar, meyveler...

Ve ağaç, kendisine analık eden toprağın şefkatli bağrına sıkı sıkıya tutundu, kök saldı derinliklere...

Kökler, rızık aradılar toprağın karanlık derinliklerinde kıpır kıpır... Önlerine çıkan koca koca kayaları bile ipek gibi yumuşak kök uçlarıyla, Sonsuz Güç Sahibi Rabbi'nin izniyle paramparça ettiler ve âb-ı hayat çıkardılar toprağın kara bağrından.

Donanımlarına yerleştirilen harikulâde pompa sistemleri sayesinde, yer çekimiyle boğuşa boğuşa gürültüsüz,

patırtısız yeraltındaki su zerrelerini metrelerce yükseklikteki ağacın zirvesine, dalların uçlarındaki yapraklara kadar taşıdılar.

Ve ağacın duası hiç bitmedi, hiç eksilmedi. Ölüm tedaicisi her kıştan sonra bahar naraları atarak yeniden yeşeren yüzlerce dalını, binlerce yaprağını semaya açtı. Geceler, gündüzler boyu durmaksızın Rabbini zikretti, Rabbini yüceltti.

Evet, güneşten ışık gönderildi, sıcaklık gönderildi. Gökten yağmur indirildi, toprağa beşiklik yaptırıldı ve dallar meyveye durdu.

Gün be gün, saat be saat ağacın dallarına taht kuran yüzlerce, binlerce meyve olgunlaştı, renklendi, süslendi, kokulandı, tadlandı ve birkaç gramlık bir cansız çekirdekçikten binlerce mucizeyi sundular yeryüzünün sakinlerine...

“Gün be gün, saat be saat ağacın dallarına taht kuran yüzlerce, binlerce meyve olgunlaştı, renklendi, süslendi, kokulandı, tadlandı ve birkaç gramlık bir cansız çekirdekçikten binlerce mucizeyi sundular yeryüzünün sakinlerine...”

NİMETTEN MÜN'İM-İ HAKİKİ'YE...

Ve insanoğlu bu lezzetli, şifalı meyve paketçiklerini topladı, ambalajladı ve sevketti yeryüzünün dörtbir yanına.

Mağaza mağaza, vitrin vitrin, tezgah tezgah sergilendi bu şeker şerbet nimetler.

Mini mini bir çekirdekten kocaman bir ağaca, oradan da leziz bir meyveye uzanan bu uzun ve muhteşem serüvenin sonunda sadece bir aracı olarak yer alan insan, meyvelerin üzerine bir fiyat koydu ve müşterilerine karşılığını almadan vermedi.

Bir genç, bu nimetlerin hakiki sahibi olmayıp sadece

aracılık vazifesini üstlenen manava, istediği fiyatı ödedi ve ağacın meyvelerinden satın aldı.

Meyve ağacının "bismillah diyerek hazine-i rahmet meyvelerini ellerine doldurup bizlere tablacılık ettiğininin" şuurunda olan ve bu meyvelerin hakiki sahibi, yaratıcısı olan Mün'im-i Hakiki'nin de bir fiyat, bir karşılık istediğini bilen genç, meyvenin yaratıcısının adını zikrederek tadına baktı.

Ardından, meyvenin meydana geliş serüveninin muhteşemliğini ve bu muhteşemliğin ardındaki Muhteşem Kudreti düşündü ve sonunda "Elhamdülillah" diyerek O'na şükranlarını arzetti.

Aynı anda o ağacın meyvelerinden biri, başka bir beşerin kursağından içeri girdi. Fakat meyvenin yaratıcısı, hakiki sahibi unutuldu ve teşekkürler sadece aracıya takdim edilerek imana ve ubudiyete yakışmayan ateşten kelimeler döküldü ağızdan: "Aldığın meyveler çok güzelmiş, teşekkür ederim."

Evet, şükranlar yalnış yere arz edildi. Tıpkı padişahın hediyesini alıp, ona teşekkür edeceği yerde, onu getiren postacısına teşekkür eden bedbaht divane gibi...

Yine o sırada "nimet"lerin "mal", "rızık"ların "tüketim maddesi"ne dönüştüğü bir çağın şükürsüz kullarından bir başkası da, o meyvelerden bazılarını beğenmeyerek çöpe döktü.

Ve yine aynı zaman dilimi içinde o meyvelerden satın alan başka biri de, yalnızlığın mahrem sığınağına çekilmiş, cevşenden şu mânâ-

"Ey sayısız nimetlere karşı bütün varlıklar tarafından şükredilen, her şükredildiğinde nimetleri artıran ve kendisine teşekkür edilenlerin en hayırlısı olan Meşkur, Sen her türlü noksan ve kusurdan münezzehsin. Senden başka ilah yok ki, bize imdad etsin."

nâlı satırları mırıldandı:

"Ey sayısız nimetlere karşı bütün varlıklar tarafından şükredilen, her şükredildiğinde nimetleri artıran ve kendisine teşekkür edilenlerin en hayırlısı olan Meşkûr, Sen her türlü noksan ve kusurdan münezzehsin. Senden başka ilah yok ki, bize imdad etsin."

Ve yine o sırada, billûr sesli bir hafızın dilinden şu ayetler yankılandı mabedin sessiz duvarlarına:

"Gökten su indiren O'dur. Sonra Biz onunla her çeşit bitkiyi çıkarırız. O bitkiden bir filiz, ondan da büyüyüp birbirinin üstüne binmiş taneler, başaklar çıkarırız. Hurma ağacının tomurcuklarından sarkan salkımlar, üzümlerden bağlar çıkarır, zeytin ve nar bitiririz. Onlardan kimi birbirine benzer, kimi benzemez. Her birinin meyvesine bir ilk meyve verdiğinde, bir de tam olgunlaştıkları zaman bakın. Şüphesiz bütün bunlarda, iman edecekler için birçok dersler vardır." (En'âm Suresi, 99)

Eski Bir Günlükten Satır Araları

(Ağustos Tedaileri)

● 20 Ağustos 1994, Cumartesi

Gün ilerleyip Ağustos sıcakları bastırmadan balkonumun bir köşesine çekilip seher serinliğinin bereketinden istifade etme niyetindeyim. Kütüphâne dolaplarından birinin kapağını aralayıp vefalı kadim dostlarım ile yüz yüze geliyorum. Acaba hangisi ile sohbete başlayıp hemdem olsam diye düşünürken elim gayr-i ihtiyarî Cumhuriyet devri yazar ve şairleriyle yapılmış bir röportajlar derlemesine gidiyor. (Diğer kitaplarım gönül koymamışlardır inşâ-âllah!) Sayfaları karıştırırken Said Faik'le 1953'de yapılmış bir röportaja gözüm takılıyor.

Sormuşlar bu meşhûr edibe: "Sizce yaşamak nedir?" diye. Şöyle cevap veriyor yazar:

"Balık tutmak, kahvede oturmak, yanımda çok sevdiğim köpeğim, insan tanımak, Beyoğlu'nda bir aşağı

bir yukarı dolaşmak, arada içmek, hikaye yazmak, velhasıl hiçbir şeye bağlanmadan avare gezmek bütün gün. İşte ben böyle hayattan zevk alırım, buna yaşamak derim."

> "Düşünme, Arzu et sade! Bak, böcekler de öyle yapıyor. *Orhan Veli*"

Abasıyanık'ın bu cevabı sanki koca bir devrin hayat felsefesini özetliyor. İçim burkuluyor, acımadan edemiyor insan. Cahit Sıtkı, Orhan Veli gibilerin durumu Abasıyanık'tan farklı mı sanki!

Hiçbir şeye inanmayan, sadece zevklerine, iç güdülerine göre yaşayan II. Meşrutiyet sonrası Cumhuriyet neslinin edebiyattaki ilk temsilcileri onlar.

"Düşünme,
Arzu et sade!
Bak, böcekler de öyle yapıyor."

diyen Orhan Veli nesli, maalesef bizim yitik neslimiz... Dayanacakları, tutunacakları hiç bir mukaddesleri olmayan, ufuksuz, hayalsiz, idealsiz bir nesil..!

"Bir elinde ayna, öbüründe cımbız ile dünyayı hiç umursamayan" ve "rakı şişesinde balık olmak isteyen" bir nesil..!

Evet, hedonizmin uyuşturucu etkisi, çağlar boyunca, ideallerini ve ruhlarını kaybetmiş dünyaperest toplum ve fertleri, ahtapotun kolları gibi sarmalamış ve yavaş yavaş sonlarını hazırlayarak tarihin derinliklerine gömmüştür.

Ruhlarını yoksullaştırıp, cesetlerini semizleştiren çok çeşnili sofraların başında saatlerce tıkındıktan sonra midelerindekileri kusup sonra tekrar sofraya oturan hedonist Romalıları kimse hayırla yâd etmiyor bugün. Roma'nın yeni temsilcisi maddeci, modern batının durumu da ondan pek farklı değil.

Düşünen bir batılının, kendi toplumunun "yarınsız hayatlar"ı adına şu çığlıkları ister istemez sefih Roma'yı hatırlatıyor insana:

"Yaşamak, sevmek, çalışmak, üremek ve ölmek! Niçin? Sabahleyin neden ve kimin için yataktan kalkmak? Toplumumuz artık bunu bilmiyor. İnsanımız, sanki ne kökü ne de inşa edecek bir geleceği yokmuş gibi sadece şimdiki zamanı yaşıyor. Fakat hiçbir toplum böyle hayat süremez. Oysa toplumumuz böylesi bir hayat sürmeyi deniyor.

Medya, onca zamandır birikerek gelmiş ahlakî tecrübemizi bir çırpıda silip atıyor. Bizler ideâlsiz bir hayata teslim olmaya mahkûm ediliyoruz. Gündelik anlamsız şarkıların ve saçma sapan eğlence anlayışının esiri durumundayız. İdeâllerimizi kovup attık. Ama bunu şimdi pahalı ödüyoruz. Çünkü yarınsız hayatlar sürüyoruz."

Evet, sığ zevklerin esaretine girmeden hayatı bir ideâle endeksleyerek yaşamak, ömür emanetini Zamanın Sahibi'ne teslim ettikten sonra hayırla yâdedilmek, ölümünün sana bayram, başkalarına mâtem olacak şekilde neticelenmesi ne büyük bir saadet.

El Mütenebbi'nin: "Öldükten sonra da adının dillerde dolaşmasına çalış, çünkü dünyada hayırla anılmak insan için ikinci bir ömürdür" dediği gibi fânîde bâkîleşebilmek çok önemli.

Zaten dünya denilen geçici konak da, şairin:

"Lisan-ı hâl ile erbâb-ı câha dehr-i dûn söyler
Efendi pek dayanma, köhnedir bu kâşane-yi âlem!"

> **Öldükten sonra da adının dillerde dolaşmasına çalış, çünkü hayırla anılmak insan için ikinci bir ömürdür.**
>
> ***El Mütenebbi***

(Bu alçak dünya, o kasıla kasıla yürüyenlere hâl lisanı ile şöyle söyler: Efendi, pek güvenip dayanma, çöküverir bu dünya sarayı.)

dediği gibi dünyaya ev sahibi gibi yerleşmek pek akıl kârı değil, ancak kiracı gibi yerleşmeli ki daha sonra bırakıp gitmesi kolay olsun.

• • •

• 22 Ağustos 94, Pazartesi

Yorgun argın işten gelip, evimin huzur dolu sükûnetine kendimi atıyorum. Çok geçmiyor ki, karşımdaki sihirli beyaz cam bana bakıyor, ben ona bakıyorum ve hipnozlanmış gibi elim kumanda düğmesine gidiyor.

> **“Dünyaya ev sahibi gibi yerleşmek pek akıl kârı değil, ancak kiracı gibi yerleşmeli ki daha sonra bırakıp gitmesi kolay olsun.”**

Günlük hayatın tekdüzeliği içindeki gerçeklere karşı beyaz camın aldatıcı düş dünyası beni yine kandırıyor. Hayatın yakalanamayan arfı değerlerini, beyaz camın hazır hayalleriyle avutmak için parmaklarım tuşlar arasında gezinirken gözüm bir habere takılıyor. Bir ödül merasiminin görüntüleri var ekranda. Tanıdık bir sîmaya verilen ödülden bahsediyor spiker, seviniyorum. Öyle ya hep yabancıların aldığı ödülleri gıpta ile seyredecek değiliz ya! Biraz da bizim insanımız ödül kazanmalı değil mi! Fakat haberin detayları kulağımda yankılanmaya başlayınca sevincim kursağımda kalıyor ve ister istemez yüz hatlarım geriliyor.

Oldukça varlıklı, vergi rekortmenlerimizden bir işadamımıza, ülkemizdeki aile planlamasına olan katkılarından dolayı veriliyordu bu ödül. Oldum olası aklım ermez şu nüfus kontrolü meselesine...

Yeryüzünde yaşayan insanların, dünya nimetlerinden aldıkları pay yüzdesini düşürmemek için, yaşaması muhtemel olanların doğmasına her vasıta ile engel olmaları hangi vicdânî ölçüye sığar. Eşref-i mahlûkat olarak dünyaya gözlerini açan mini mini bir bebeği beslemek için sarfedilmesi gereken paraların, ana rahmindeki canın doğmaması için sarfedildiği bir dünyada bir çarpıklık yok mudur?

“Eşref-i mahlukat olarak dünyaya gözlerini açan mini mini bir bebeği beslemek için sarfedilmesi gereken paraların, ana rahmindeki canın doğmaması için sarfedildiği bir dünyada bir çarpıklık yok mudur?”

"Ağılda oğlak doğunca derede otu biter" diyen Kaşgarlı Mahmud'un sözündeki tevekkül sırrını ve Rezzakiyet tecellisini idrak edemeyenlere bunu anlatmak ne mümkün!

Hele hele dünyadaki açlık tehlikesini bahane ederek aile planlamasını öğretmek gayesiyle binbir fedakarlıkla (!) Türkiyemize gelen bâtıl zihniyetli batılı barbarların, Anadolumuzu dolaşırken, bölücü gayelerle bazı köyleri kasten es geçip sadece belli inancı taşıyan insanların köylerini kısırlaştırmaya kalkmaları hangi iyi niyetle izah edilebilir.

Batı toplumu hergün biraz daha ebterleşiyor. Alınan bütün tedbirlere ve cazip teşviklere rağmen batıda nüfus artışı eksilerde seyrediyor. Çünkü nefsânî arzularını doyasıya yaşamak isteyen batılı ferdiyetçi kadın, anne olmak istemiyor. Anneliğin, çilesine, zahmetine, fedakârlığına katlanmak onun için hiçbir mânâ ifade etmiyor. Ve yalnızlığını da, satın aldığı evcil hayvanlarla oyalanarak gidermeye çalışıyor. Süpermarketlerdeki köpek maması reyonlarının her geçen gün biraz daha büyümesi ihtiyar batı medeniyetinin küçülmesi anlamına geliyor.

Geçenlerde boyalı basınımızın bir köşesine sıkıştırılan "ABD'nin Houston eyaletinde 'kiralık rahim' diye bir ilân astıran kadına 300 kadar gönüllü müracaat etti" şeklindeki haber, batının temel direklerinin temellerinden çatırdadığını gösteren kıyamet habercisi, tüyler ürpertici bir örnek!

"Medeniyet, eğer insanın kalbinde değilse, hiç bir yerde değildir" diyen George Duhamel elhak çok doğru söylemiş.

Medeniyet, eğer insanın kalbinde değilse, hiçbir yerde değildir.
George Duhamel

...

● 23 Ağustos 94, Salı

İşyerimdeki yapraklı takvim bugün 23 Ağustos'u gösteriyor. Üstünde de küçük bir not: "Tarihte Bugün: 23 Ağustos 1514 Çaldıran Zaferi."

Evet, Ağustos benim en çok sevdiğim aylardan biri. Çünkü Ağustos bir zaferler ayı: Otlukbeli, Çaldıran, Mercidabık, Malazgirt, Mohaç, Kosova, Kurtuluş Savaşı...

Bir, Ağustos içinde inci gibi sıra sıra serpilen bu zafer koleksiyonlarını ve bir de, devletlerarası arenadaki bugünkü içler acısı figüranlığımızı düşünüyorum ve yine gamlanıyor gönlüm.

Şairin:

"Yine gam yükünün kervanı geldi
Çekemem bu derdi bölek seninle"

dediği gibi, hüznümü paylaşacak kimseler arıyorum. Bulamayınca da vefalı dostum kalemime sarılıp günlüğümün sayfalarına gömülüyorum.

Evet, Ağustos deyince Çaldıran'ı, Çaldıran deyince de

o Çaldıran Bahadırı Koca Yavuz'u hatırlamamak ne mümkün!

Ey Koca Sultan! Bir bilsen, sendeki iç derinliğine, âbidliğe, zâhidliğe, aksiyonerliğe ve fetih ruhuna bugün ne kadar muhtacız.

Bir bilsen, senin mirasyedi evlatların olan bizler, senden sonra içimizi fethetmeyi beceremeyip, dışımızı fethetmeyi de çoktan unuttuğumuzu ve üç kıta, yedi iklime yayılan mirasını har vurup harman savurarak Anadolu coğrafyasına sıkışıp kaldığımızı...

Ey büyük ruh, sen nasıl bir ruh taşıyordun ki, Çaldıran sahrasında koca Safevi ordusunu yerle bir ettiğinde gururlanmak hakkın olduğu halde, tevazu kanatlarını yere serip:

"Düşmen-i siyehdil çe dân in hâlet
Feth-i leşker-i mâ zuhûr-i llâhist"

(Kara gönüllü düşman benim askerimin zaferlere ulaşmasının, Allah'ın yardımından başka bir şey olmadığını ne bilsin?)

diyebildin. Ne olur bu ruhu, bu hassasiyeti benim neslime de kazandır.

> **"Biz bunca meşakkate alkış uğruna katlanmadık. Halis niyetimiz Rıza-i İlahidir.**
> *Yavuz Selim*

Ve sen, nasıl bir ruh taşıyordun ki, bir nefhada Kuzey Afrika'dan, Orta Doğu'ya kadar memalik-i Arab'ı fethedip, şehr-i İstanbul ufuklarında gözüktüğünde, fatihlerini alkışlayıp bağırlarına basmak üzere yollara dökülen İstanbul halkına "Biz bunca meşakkate alkış uğruna katlanmadık. Halis niyetimiz Rıza-i İlâhîdir" deyip gururunu Üsküdar topraklarına gömerek gece vakti sessizce sandalla sarayına süzülüverdin. Ne olur bu kendini aşmanın sırrını benim neslime de öğret!

Ve sen, nasıl bir ruh taşıyordun ki, dünya nimetleri ayaklarının altına serilmişken tahta kaşıkla tek çeşit yemek yiyip, herhangi bir saraylıdan farkedilmeyecek kadar sade giyinebiliyordun ve bunun sebebini soranlara da:

"Vezirlerin ve beylerin süslü giyinmeleri, padişahlarına saygıdan ileri gelir. Biz kime şirin görünmek için süslü giyinelim ki? Bizim Padişahımız (Allah cc) vücudun dışına değil, içindeki cevhere (iman) bakar" hikmetli cevabını verebiliyordun.

“Vezirlerin ve beylerin süslü giyinmeleri, padişahlarına saygıdan ileri gelir. Biz kime şirin görünmek için süslü giyinelim ki? Bizim Padişahımız (Allah cc) vücudun dışına değil, içindeki cevhere (iman) bakar.”

Yavuz Selim

Sen ki, hani o korkunç Tih çölünde ordunu peşine takmış, bakışların bir noktaya mıhlanmış vaziyette kızgın kumlar üzerinde tevazu kanatlarını yere indirip bir iz sürercesine yürüyordun ve vezirlerin: "Hünkârım, ne olur atınıza binseniz" diye yalvarıyorlardı da sen yine binmiyordun ve vecd içinde gözlerin dolu dolu: "Nasıl binerim..! görmüyor musunuz? Resulullah Efendimiz (sav) önümüzde bize yol gösteriyor" diyerek velâyetini gözler önüne seriveriyordun.

Evet, Kutlu Nebi (sav), kutlu yolun sadık yolcusu olan sana görünmeyecekti de kime görünecekti ki!

Sen ki, hayatını O'nun yoluna adamamış mıydın ve hayatının en mutlu gününün:

"Der reh-i Kâbe-i maksud be ümmid visal,
Ey hoş-an rûz ki tabût büved malmil-i mâ."

(Kâbe yolunda Hz. Muhammed'e (sav) kavuşma ümidi ile üzerine oturduğum malmilimin tabut olduğu gün, ne hoş bir gün olacaktır.)

diyerek, Efendimiz'in (sav) mübarek köyüne yüz sürmeye giderken o yolda Rabbin huzuruna kavuşmak olduğunu söylüyordun.

Ve, birçoklarının seni, otağını ev-bark edinip at sırtında sekiz seneye cihan fethini sığdıran bir fatih olarak bilmesine rağmen asıl sen, aysberg gibi görünmeyen yönünle iç'in fatihi değil misin? Ve çoklarının bilmediği o eşsiz Divanı'nda Muhammed Mustafa (sav) aşkıyla:

"- *Âlemin güzelliği Mustafa'nın (sav) yanağının gülündendir. İki âlemin nurları Mustafa'nın (sav) cemalindendir.*

- Mustafa (sav) aşkının hararetli pazarında, yüz baş bir habbeye, yüz can yarım arpaya satılır.

- O'nun yolunun toprağı olan bir dilenci, padişahlar padişahıdır. O'nun esiri olan her kul âzat olmuştur.

- Aşkın kemâlinin tecellisi olan bu aydınlık, Mustafa (sav) nurlarının bir parıltısından başka birşey değildir.

- Tûba ağacı, Mustafa'ya (sav) kurban etmek için başını eline almış onun yolunda mahvolmuş bir halde durup yürüyüşünün yüksek nablini hayran hayran seyrediyor.

- Cebrail şimdi göklerden niçin inmiyor biliyor musun? Mustafa'nın (sav) sözünden utandığı için.

- O'nun aşkı ile gönlü mahzûn olan her sîne ne bahtiyardır. Mustafa'nın (sav) yoluna kurban edilen can ne aziz bir candır.

66 Mustafa (sav) aşkının hararetli pazarında, yüz baş bir habbeye, yüz can yarım arpaya satılır. Yavuz Selim 99

- O'nun dergahından uzak yaşadığım için yaşamaktan bıktım usandım, kan ağlamaktan âdeta gam denizinin üzerinde yüzen bir çöpe döndüm."

diyerek gözlerini ceyhun etmiyor muydun?

Ey yıllarca hasretiyle yanıp kavrulduğumuz kahraman, büyük ruh, edep ve haya insanı! Sen ölürken bile ayrı güzeldin. Reis-ül-küttab Hüseyin'in "Bedayi-ül Vakayi" adlı eserindeki şu tablo ne müthiştir Allahım:

"Nâşı yıkanırken sağ eli ile iki kere setr-i avret ettiğini müşahede ederek her biri hayret edip tekbir ve salâvat getirdiler."

Ey kalem, seni zaptetmek çok zor, zor ama burada duralım ve "bu mukaddes yolun dönülmez davacısı" Hazreti Yavuz'un ruhunu fatihalıyalım ve kahramanlarımızı yaşadığımız çağa taşıyıp, ete kemiğe büründürebilme dileği ile günlüğümüzü kapatalım.

BÖLÜM 3

İtici Güç Olarak Geçmiş

Mâzisiz bir hal tasavvur edilebilir, fakat mâzisiz bir gelecek tasavvuru imkansızdır.

...

Sıçrayıp ufuk değiştirmek bile ancak bir zemine basarak mümkündür. Bu zemin geçmişimizdir; onunla kuracağımız sağlıklı ilişki geleceğimizi belirleyecektir.

A. Hamdi Tanpınar

Kahramanlarımızı Yaşadığımız Çağa Taşıyabilmek

Önce ölür kahraman,
sonra doğar çağlara.

Talat Sait Halman

Büyük devlet olma, büyüklüğe sıçrama ve tarih sahnesinin başrol oyuncuları arasında yer alıp dünya muvazenesinde güçlü bir ses olma derdindeki her millet için kahramanlar vazgeçilmez varlıklardır. Milletler, kahramanlarıyla varolur, onlarla diriliş soluklar, onlarla yükselir ve onlarla sonsuzluğa ererler. Çorak topraklara benzeyen kahramansız toplumlar ise bu sahnenin figuranları arasında yer alıp mat olmaya mahkûmdurlar.

Bir toplumu diriltip yeniden inşa ile geleceğe yelken açtıracak kahramanları da; tarih ve neseben bağlı bulunduğu daha önceki cemiyeti doğurur, emzirir, büyütür ve ruh vererek şekillendirir. Daha sonra da bu kahramanlar, ait olduğu toplumu geleceğe taşıyıp meşcereliğinde yetiştiği toprağın ve toplumun hakkını vererek borçlarını öderler.

> Bazı toplumlar vardır ki, tarihi; bir 'kahramanlar tarihi' denebilecek kadar doğurgan ve zengindirler. Tıpkı bizim milletimizin tarihi gibi... Tarihinde, kahramanların böylesine resmi geçit yaptığı ikinci talihli bir millet göstermek de oldukça zordur.

Toplumlar çeşit çeşittir; toprakları hiç kahraman bitirmemiş nice kısır toplumlarla birlikte tek bir kahramanın omuzunda geleceğe yükselen toplumlar da vardır. Bunun yanında bazı toplumlar da vardır ki, tarihi; bir "kahramanlar tarihi" denebilecek kadar doğurgan ve zengindir. Tıpkı bizim milletimizin tarihi gibi... Tarihinde, kahramanların ve kahramanlıkların böylesine resmi geçit yaptığı ikinci talihli bir millet göstermek de oldukça zordur.

Peki ama daha son asra kadar, tarih sahnesinde boy göstermemizle birlikte bütün zaman dilimlerimizi fâsılasız ziynetlendiren bu kahramanlar neredeler? Nasıl sır oldular? Bugünün kahramanları nerede? Niçin yeni kahramanlar çıkaramıyoruz? Nesil mi bozuldu? Genetik yapımıza mı birşeyler oldu? Toprak mı kısırlaştı? Kahramanlığın tipolojisi mi değişti? Yoksa onlar var da, biz mi göremiyoruz? Sorular.. sorular.. cevapsız sorular! Belki de cevabından rahatsız olacağımız sorular..!

Edebiyatımızın mülhemun kalemlerinden Sezai Karakoç da, bizler gibi yaşadığı çağın kuraklığından, kısırlığından yakınanlardandır. Üstad, *"Çocukluğum"* isimli şiirinde, kahramanlara olan özlemini enfes bir şekilde şöyle dile getirir:

Babamın uzun kış geceleri hazırladığı cenklerde
Binmiş gelirdi Ali bir kırata

Ali ve at, gelip kurtarırdı bizi darağacından
Asya'da, Afrika'da, geçmişte, gelecekte

Biz o atın tozuna kapanır ağlardık
Güneş kaçardı, ay düşerdi, yıldızlar büyürdü
Çocuklarla oynarken paylaşamazdık Ali rolünü
Ali güneşin doğduğu yerden battığı yere
kadar kahraman

Ali olmak bir sedef her çocukta
Babam lâmbanın ışığında okurdu
Kaleler kuşatırdık, bir mümin ölse ağlardık
Fetihlerde bayram yapardık
İslam bir sevinçti kaplardı içimizi

Peygamberin günümüzde küçük sahabileri
biz çocuklardık
Bediri, Hayberi, Mekkeyi özlerdik,
sabaha kadar uyuyamazdık

Şimdi hiç birinden eser yok
Gitti o geceler o cenk kitapları
Dağıldı kalelerin önündeki askerler
Çocukluk güzün dökülen yapraklar gibi

Evet, var olma iddiasındaki her toplum için kahramanlar çok önemlidir, çünkü kahramanlarını yaşadığı zaman dilimine taşıyamayan milletler tarihin inşasında aktif rol oynayamazlar. Onlar, başkalarının yapacağı bir tarihin figüranları ve milletlerarası satranç oyununun piyonları olabilirler ancak...

O halde "Tarih kitaplarımızın Ömer'ini, Ali'sini, Hamza'sını, Mus'ab'ını bugüne nasıl taşıyacağız?" "Çocukluğumuzun Osman Gazi'sini, Fatih'ini, Yavuz'unu, Zembilli'sini, Pîrî Reis'ini bugün nasıl yaşatacağız?" sorulan daha da anlam kazanıyor bu ebter çağda.

Hz. Âdem'in salih evladı olan Habil'i temsil eden yeryüzünün hakiki mirasçıları olarak, bir zamanlar elimizden alınan başrol oyunculuğuna yeniden sahip olmak, yeryüzü coğrafyasını "iki kişi için küçük gören" müthiş ufku yeniden yakalamak istiyorsak, "Tarihimizin oluşumunda en müessir sâikler ve şahıslar kimlerdi?" "Bu necip milletin bağrında var olma aşk ve heyecanını hangi vatan evlatları uyandırdı?" "Bu topraklarda millî ruh bestesini hangi kahramanlar seslendirdi ve bunlar hangi iç ve dış donanımla çağlar ötesinden bugüne ses verebildi?" gibi sorular zincirinin cevaplarını bulmak ve bu cevapların karşılığı olan ışık adamları hayırla yâd etmek zorundayız.

> "Ruh ve ideal erozyonuna uğramış bir cemiyette herşey 'ben' merkezli ve ufuksuz bir eksende cereyan edip, bencil 'bir'ler yanyana gelemediği için gelecek adına bir ümit beklenemez."

Bundan çok daha önemlisi de, bu yitik kahramanların bugünkü karşılıklarını ve kahramanlık için bugüne tekabül eden "olmazsa olmaz"ları arayıp bularak hayata geçirebilmektir.

Bu niçin önemlidir? Çünkü milletler, zamanın paletleri altında ezilerek ruh ve ideâllerinde yozlaşmaya uğrayınca kendilerine her sahada rehberlik edip ufuk gösterebilecek kahramanlarını yetiştiremezler. Yetiştiremeyince de, gün be gün devleşen beşerî problemlerinin altında ezilip bunalıma düşerler. Bu durumda, bu bunalımdan kurtulup bir ümit kapısı bulabilmek için de bir yerlere sığınma ihtiyacı hissederler. Bu son raddede toplumları iki sığınak karşılar: Geçmiş (arkaizm) ve gelecek (fütürizm).

Ruh ve ideâl erozyonuna uğramış böyle bir cemiyette herşey "ben" merkezli ve ufuksuz bir eksende cereyan edip, bencil "bir"ler yanyana gelemediği için gelecek adına bir ümit beklenemez. Geriye ise bu cemiyetin sığı-

nabileceği tek alternatif kalmıştır; geçmişin ihtişam dolu melankolisi...

"Arkaizm" olarak isimlendirebileceğimiz bu durum, adına millet denilse bile bir araya gelemeyen ruhunu yitirmiş bencil "bir"leri bekleyen çok tehlikeli, sinsi bir pusudur. Bu arkaik tavır, çağa ve çağın meselelerine güç yetiremediğinden dolayı onun baskısına tahammül edemeyen insanları, geçmişe sığınmaya ve geçmişin değerleri ve kazanımlarıyla avunmaya yöneltir. Fakat öyle veya böyle kendine has bir dinamizmi olan çağdan ve onun baş döndürücü gelişiminden kopanların ise statikliğin kucağına düşmesi mukadderdir. Geçmişin aynasında kendini büyük görerek tatmin eden cemiyet, reele gözünü kapayıp mâzideki figürlerin esaretiyle "biz, bir zamanlar ne idik! Ne muhteşem bir devletimiz ve medeniyetimiz vardı!" sloganlarıyla devamlı hazineden yiyerek herşeyini yitirir.

Oysa hayat dinamiktir, bitevî akıp giden zaman nehirinde hiçbir şey eskisi gibi olamaz ve geri getirilemez. Çağın çok süratli hareket eden dinamizminin dişlileri arasında ezilmek istemiyorsak, geçmişten çıkıp geleceğe uzanan varlık sarmalı içinde, geçmişin kıymetlerini ileri hamlelerin binek taşı yapabilecek bugünün kahramanlarına ihtiyacımız var. Bunun için de çağı iyi tanımak ve tanımlamak ve "mişli geçmiş" zamanın değil, "şimdiki" zamanın kahramanlarının vasıflarını bulmak ve hayata geçirmek zorundayız.

Evet, eskiden asırlara sığabilecek değişim ve gelişimler şimdilerde yıllara sığdırılabiliyor. Güç ve kudret kavramının dolayısıyla kahramanlığın

"Çağın dinamizminin dişlileri arasında ezilmek istemiyorsak, geçmişten çıkıp geleceğe uzanan varlık sarmalı içinde, geçmişin kıymetlerini ileri hamlelerin binek taşı yapabilecek bugünün kahramanlarına ihtiyacımız var."

dinamikleri (bir takım evrensel eskimezler olsa da) çok değişti. Kas gücünün yerini bilgi aldı.

Bu çağın Ulubatlı'sı, Malkoçoğlu'su olabilmek için surlara tırmanmak, kale fethetmek değil, belki de düğmelere hükmetmek gerekiyor.

Tek tek fert planında insanlar ne kadar güçlü, akıllı ve bilgili olurlarsa olsunlar, güçlerini urganlaştırmasını bilip akıllarını kollektifleştirebilen daha az güçlü ve daha az akıllı ve daha az bilgililer, ideal birliği ve takım ruhuyla bugünün kahramanları olmaya daha yakın adaylar. Bu zaman diliminin kahramanları ferdi gayretlerle, lokal başarılara değil, ayrı ayrı "1"leri yanyana, omuz omuza kaynaştırma başarısı gösterip "1111" yaparak, toplumsal etkinliğe en çok katkıda bulunanlar kabul ediliyor artık.

66 Bugünün kahramanları ferdi gayretlerle, lokal başarılara değil, ayrı ayrı '1'leri yanyana, omuz omuza kaynaştırma başarısı gösterip '1111' yaparak, toplumsal etkinliğe en çok katkıda bulunanlar kabul ediliyor artık. 99

Sanayi sonrası dönüşümü yaşayıp adını tarifte güçlük çektiğimiz bu çağda, kahramanlık ruhunun anahtar kavramları, metafizik değerler, bilgi, teşebbüs, rekabet ve takım ruhu gibi dinamiklerden geçmektedir.

Eğer biz, hiçbir zaman eskimeyen vahiy kaynaklı değerlerimizi, hikmet yörüngeli bilgiyi, umumun menfaatini endeksleyen teşebbüsü ve hayra kanalize olmuş rekabeti ve bunları gerçekleştirebilecek takım ruhunu bir potada yoğurup ete kemiğe büründürerek aşka ve enerjiye dönüşterebilirsek bu çağın kahramanları, şu an için kuraklıktan kırılan mahzun Anadolu coğrafyasının cidarlarını zorlayıp filiz vererek çiçek açabilecektir.

Türkiye'yi de 21. ve sonraki yüzyıllara bu, kendi inanç, gelenek ve kültürel değerleri ile barışık, ilim aşkıyla yanıp tutuşarak bilgi üreten, müteşebbis ve ülke menfaatleri adına yarışma ihtirası taşıyan inançlı kahramanları taşıyacaktır.

Bu kahramanlardan yoksun coğrafyalar, değer, kültür, ürün ve hizmet de üretemezler. Üretim gücü olmayan bu sabit coğrafyaların da ufuk coğrafyaları, dolayısı ile de insanlık adına her dem geleceğe nakşedebilecekleri motifleri olamaz.

Tarih Laboratuvarından Bir

"Makam ve Liyakat" Dersi

"Bir devletin değeri,
onu oluşturan fertlerin
değerine eşittir."

Stuart Mill

BİR LABORATUVAR OLARAK TARİH

Bir toplumun tarihi, sürekli çalışan bir laboratuvar hükmündedir. Bu laboratuvar neticeleri çarpıtma ve saptırmaların etkisi altında kalınmaksızın, önyargısız ve ideolojik şablonculuk formatının dışında incelendiği takdirde görülür ki, "geçmiş" sadece geçmişte kalmanın ötesinde "halde" de vardır ve "gelecekte" de varolmaya devam eder.

Hayatın değişen vak'aları karşısında geçmişte nasıl tavırlar alınıp ne tür kararlar verildiğini ve bu tavır ve kararların ne gibi neticeler doğurduğunu araştırmak, tarihe bir "deney" olarak bakmak yani tarihi anlamaya çalışmaktır. Tarihteki bu kompleks sebep-netice münasebetlerini kavramaya çalışmak insanın düşünme melekesini geliştirir ve bugünün meselelerinin çözümüne yönelik çok önemli sağlıklı ve geniş açılı bir bakış açısı kazandırır.

Eskilerin "kaht-ı rical" diye isimlendirdikleri seviyeli insan, liyakatli idareci kıtlığı bunalımının had safhada yaşandığı günümüzde "insan ne kadar geriye bakarsa, o kadar ileriyi görür" vecizesinden hareketle geçmişimizi tarih laboratuvarının analizine açıp, bir zamanlar kendi yazdığı oyunu kendi sahneleyip oynayan ve üç kıtada ve yedi iklimde, aşk ile iman, insaf ile adalet, akıl ile mantığın bir teknede yoğrulmasıyla insanî ağırlıklı bir medeniyet kurup ardında silinmez izler bırakan Osmanlı Kerim Devleti'nin bu dâsitanî başarısının altında yatan dinamiklerden "makam ve liyakat" (hassas) dengesini mercek altına alalım istedik.

> "Şerefü'l-mekan bi'l-mekin (Bir makamın şerefi, orada oturandan gelir.)"

ŞEREFÜL-MEKÂN Bİ'L-MEKÎN

Evet eskimeyen eskiler, "Şerefü'l-mekân bi'l-mekîn" ibaresini hat levhası olarak talik ettirip resmi dairelerdeki makam odalarına asarlar ve bu düsturu icraatlarına yansıtırlarmış. Bu sözün mânâsı da; bir makamın şerefi, orada oturandan gelir, yani bir makamı dolduran insan bilgi, beceri ve dirayetiyle o makama şeref verir, demektir. (Şimdilerdeki 'ye kürküm ye' hesabı makamdan şeref alındığı gibi değil.)

Gerçekten de bir makam, o makama getirtilecek liyakatli, ehil insan ile değer kazanır. Bundan dolayı ancak liyakat kesbeden kabiliyetli insanların o makama getirilmeleri hem sistemin sağlıklı işlemesi hem de devletin bekası adına çok önemlidir.

Bir devre "Türk asrı" mührünü vuran Sultan Süleyman

da 46 yıllık hükümdarlığı boyunca devletinin bekası adına bu makam-liyakat münasebetinin ölçüsünü çok iyi ayarlayan ve bunun sistematiğini yerleştiren dâhi bir devlet adamıdır.

KANUNÎ'DEN BALİ BEY'E LİYAKAT DERSİ

Sınır boylarında birçok başarılara imzasını atan büyük akıncı komutanlarından Bali Bey (Koca Bali Paşa), Hicri 926 (Miladi 1519-20) tarihinden itibaren Belgrad Muhafızlığına getirilmiştir. Aynı zamanda Kanunî'nin halasının oğlu da olan Bali Bey, bölgedeki savaşlarda, bilhassa Macaristan, Almanya ve Polonya seferlerinde gösterdiği yararlılıklardan sonra Kanunî Sultan Süleyman'a bir mektup yazarak kendisine bir tuğ verilmesi talebinde bulunur. (Osmanlı sisteminde Sancak Beyi'ne yani bugünkü anlamda Tümgeneral'e bir tuğ verilirdi.)

"Devlet-i Aliyye-i Şahane" hükümdarı Koca Kanunî ne yapar dersiniz? Acaba, "Bre Bali Beg, sen bilmezmisün ki makam istenmez verilür" diyerek kestirip atar, hatta hiddetlenip vazifesinden azl mi eder, hatta ve hatta iyice gadaplanıp kellesini mi alır? Hayır, asla! Bu tavır, 14. Louis'in şahsıyla özdeşleşen "L'etat c'est moi-devlet benim" ifadesindeki despot garp mantalitesine uysa da, Hakan-ül berrîyn-vel-bahrîyn (karaların ve denizlerin hakanı) gibi muazzam ünvan ve iktidarına rağmen emanetullah hükmündeki teb'asıyla kadı huzuruna çıkacak kadar âdil ve hakperest bir İslam şark yönetim anlayışına hiç mi hiç uymaz.

> **Muazzam ünvan ve iktidarına rağmen emanetullah hükmündeki teb'asıyla kadı huzuruna çıkacak kadar adil ve hakperest bir yönetim anlayışına sahiptir Kanuni.**

> Kanuni'nin Bali Bey'e gönderdiği mektup sanki yedi iklime hükmeden bir süper gücün hükümdarının muhatabını titreten mektubu değil, talebesini hüsn-ü ahlakla terbiye eden bir hocanın mektubudur adeta.

Batılıların üzengisini öpmek için yarıştıkları Muhteşem Süleyman, Sultan II. Bayezid'in kızı Şâh-zâde Sultan'ın büyük oğlu Bali Bey'in bu makam talebine Osmanlı diplomasi dilinde adı "hatt-ı hümayun" olan bir cevabî mektup gönderir, ama ne mektup?!

Mektup, sanki yedi iklime hükmeden bir süper gücün hükümdarının, muhatabını titreten mektubu değil, talebesini hüsn-ü ahlakla terbiye eden bir hocanın veya evladına şefkatle nasihat edip geleceğe hazırlayan bir babanın mektubudur âdeta.

Evet, makam (rütbe) talebinde bulunan komutanına ibretli, ibretli olduğu kadar da düşündürücü şu satırlarla bir liyakat dersi verir Muhteşem Süleyman:

BİR HATT-I HÜMAYUN Kİ...

"İftihar ul-havass il-mukarrebin mu'temid ül-mülûki ve's-salatin katilu'l kefereti ve'l-müşrikin Lala-i zi itibarum Gazi Bali Beg'e

Tevki-i refi-i humayunum (padişahın yüce buyruğu) vasıl olıcak. Malum ola ki tarafınuzdan irsal olunan (gönderilen) mektub vusul bulub (ulaşıp) kıraet olunduktan (okunduktan) sonra mefhum-ı malumumuz olmuşdur. On sekiz pare kal'a feth itmişsün. Otuz bin kızak Tersane-i âmireme gönderüb altmış bin baş göndermişsün. Berhûdar olasun. İki cihanda yüzün ak, ekmeğüm sana helal olsun. Bir tuğ reca eylemüşsün.

Ya Gazi Bali Beg, daha bir tuğ zamanı degüldür.

Gerçi sen bize bu hizmeti ve eyüliği eyledün. Ben dahi senün eyüliğün mukabelesinde size üç eyülik eyledük.

Biri budur ki, size 'Emirü'l Müminin' hitabetiyle hitab eyledük.

İkincisi budur ki, sana hil'at-i fahire gönderdük.

Üçüncüsü, Hazret-i Rasulü Ekrem Sall-Allahu eleyhi vesellem efendimüzün tuğın virdük.

Seni bu üç nesne ile ta'zim ü tekrim eyledük (ululadık). Bunların üzerine asla bir ihsan olmaz. İmdi sen dahi bu eyüliklerin şükrini yirine getürmeye sa'y eyleyesün (çalışasın) ve her işi Allah'dan bilesün ve zinhar (katiyyen) nefsüne gurur getürmeyesün. 'Kendü kılıncum ile bu kadar memleket feth eyledüm' dimeyesün.

Memleket Allah'undur. Saniyen Hazret-i Peygamberündür. Salisen emr-i Hak ile Halifenündür ve Beg olmak iki kefelü bir terazidür. Bir kefesi Cennet bir kefesi Cehennemdür. Şunlardan olagör ki gözleri uyur ise kalpleri uyanukdur. Cümlenin ser-çeşmesi (başı) adldir. Anı idegör ki bir günün ibadete sayulur. Hak subhanehu ve Teala cümlemüzi adil kullarından eyleye. Ser'asker ve Beglik hesabiyle hükmün yüridüği yerlerde olan zulm ü ta'adiden (tecavüzden) Ruz ı mahşer'de bize itab olur ise senün damenüne (yakana) yapışam. Ola ki ol günde şermsâr (mahcûb) olmayub yakanı selamet ile alasun ve bir âdemi hizmete kullanmak murad idünürsen zinhar zâhir i haline itimad eylemeyesün. Çok kimseler var ki elinde fursat olmadığı vakit salah yüzini gösterirler. Eline fur-

66 İmdi sen dahi bu eyüliklerin şükrini yirine getürmeye sa'y eyleyesün (çalışasın) ve her işi Allah'dan bilesün ve zinhar (katiyyen) nefsüne gurur getürmeyesün. 99

sat girdüği vakitde Nemrud olur.

Velhasıl âdemleri tecrübe ile kanaat etmeyüb behemehal aldanmayasün. Göz kulak tutasun. Kaçan Begler ve vekiller eyü âdem olsa reayanun hakki hali eyü olur. Reaya Beglerün çerağı gibidür her kimün dikilür hali yaman olur ve bazı kimseler vardur ki gündüz saim (oruçlu) gice kaimdürler (namaz kılarlar). Amma putperestlerdür. Şundandır ki mala muhabbed idenlerdür. Halkı mal sevmekten özge azdırıcı nesne olamaz.

İmdi sen daha fâni olan şeye meyl ü muhabbet eylemeyesün. Nimeti amme-i ibadullah üzerine mebzul (bol) idesün. Kerem elin açasun. Hased üzere olmaktan begayet (pek çok) ihtiraz idesün (sakınasın). Nisabımız mahsuli harcümüze vefa itmez (gelirimiz giderimizi karşılamaz) deyü bî-huzur olmayasun. İhtiyac ü zaruret vâki olur ise buraya bildiresün. Mevcud bulunan hazineden sana üç dört yüz kese harçlık virmeye aczim yoktur. Fetholunan kal'alerün emvalü erzaklarını Beyt-ül-mâl-i müslimin içün ahz ü kabz (istimlâk) eylemeyesün. Zinhar rıza-yı humayunum yokdur. Beyt-ül-mâl içün bir mikdarını alub bâkisi Asker-i İslam'un hakkıdur ve askere riayet eyleyesün.

“Nimeti amme-i ibadullah üzerine mebzul (bol) idesün. Kerem elin açasun. Hased üzere olmaktan begayet (pek çok) ihtiraz idesün (sakınasın).”

İhtiyarlarını baba bilesün. Daha aşağıların kardeş bilesün. Daha aşağıların oğul bilesün. Oğullarına merhamet ve şefkat idesün. Karındaşlarına ikram eyleyesün. Babalarına ta'zim ve tekrim (hürmet) eyelesün. Asker-i İslam'a bir vech ile müzayeka (sıkıntı) çekdüremeyesün. Ve ol diyarlarda mütemekkin olan (oturan) ibadullah fukarasın gözleyesün. Sadakaya muhtac bulunanlarun beyt-ül-mâl-i müsliminden kisvetlerin (elbise) ve

harclerin ve zahirelerin göresün. Fukara Hak Teala'nın kulıdur. Beyt-ül-mâl-i müslimin ibadullah hakkıdur ve sadat-ı kiramdan (seyyidlerden) mütemekkin olmış var ise ism ü resmi ile asitaneme (payitahta) arz idüb bildiresün. Miri tarafından vazife tayin olunub Evlad-ı Resule bir vech ile müzayeka çekdirmeyesün ve reaya fukarasına ester ve süri saf zahirelerinden maada yarım akçe teklif ve rencide olınduğına kat'a rızam yokdur ki bizim reayamuzun rahat-ı halini küffarun reayası görüb reşk eylesünler (kıskansınlar). Meyl ü muhabbetleri bizüm canibimize olsun ve kıdvet ül kuzatı vel mekarim madinül fazlı vel kelam mevlana Mustafa Efendi'yi ordu kadısı nasbedüb gönderdim. Varduka kemal-i mertebe şer-i şerife itaat ve inkıyd idesün. Nucum ul ulema-i mascumun muktezasınca hatir-i atirin rencide eylemeden begayet ittihaz idesün. Zira ulema vâris-i enbiyadur ve bazı kura vakf murad eylemişsün. Vallahil azim feth olınan kurâlarun (köy ve kasabaların) cümlesin vakf bağlarsan makbulümdür. Vakfı murad olınan kuralarun müfredat defterleri gönder ve senden sonra nesl-i Osmaniyye evledından gelen padişahla ve vüzera-yı izam ve mir-i miran ve mir-i liva ve kuzat ve bil cümle ehl-i İslam'dan her kim ki senün evladuna riayet eylemeye lânetullahi aleyhim ecmain üzere olsun. Ruz-i mahşer'de davacısı olub husumet iderüm.

“Miri tarafından vazife tayin olunub Evlad-ı Resule bir vech ile müzayeka çekdirmeyesün.”

İmdi ya Gazi Bali Beg sen dahi etek der-miyan idüb (ortaya koyup) din-i mübin uğrına ve umur-ı saltanata bezl-i makdur sarfidesün (elinden geldiği kadar gayret edesin). Yigidün bahadırlarun saklayasun. Atun yüğriğin besleyesün ve kılıcun hıfzedesün.

Kerem bâbın güşad eylelesün (açasın). 'Ni'mel Mevla ve ni'mennasir' zikrini tekrardan hâli olmayub zahir erenlerün bâtın erenlerün himmetlerini yoldaş kılub 'ud'u rabbakum tazarruan ve hufya' ayetin boynuna hamail (muska) idüb ve benüm hayr-i duam mülahza eyleyüb Hak sübhanehu ve teala uğurun açuk eyleye ve ada-i din üzerine daima Asker-i İslam ile seni muzaffer eyleye. İki cihanda yüzün ak ola. Şöyle bilüb Emr-i Şerifümle âmil olasun. Sene 983 (1532)"*

(*) DTCF Kütüphanesi İ. S. Sencer yazmaları 1/2555 numarada kayıtlı risalede yer alan bu mektup/batt-ı hümayun.

> "Tarih felsefesi açısından ciddi bir şekilde tahlil edilmesi gereken ve devlet yöneticilerinin sık sık okumaları gereken bu mektup, zirvelere taht kurmuş bir devletin zihniyet esaslarının ipuçlarını taşımaktadır."

Evet, tarih felsefesi açısından ciddi bir şekilde tahlil edilmesi gereken ve bugün devlet yönetiminde bulunanların makamlarına asıp sık sık okumalarının lüzumuna inandığım bu mektup, zirvelere taht kurmuş bir devletin zihniyet esaslarının ipuçlarını taşımaktadır.

Kanaat-i âcizânemce de, Kanunî Sultan Süleyman'ın "muhteşem"liği, gerçekleştirdiği kıtalar aşırı fetihlerden ziyade bu mektubun muhtevasındaki iç derinliğinde aranmalıdır.

HASSAS BİR MAKAM - LİYAKAT TERAZİSİ

Köklü bir devlet geleneğine sahip Osmanlı çınarını hikmetli icraatlarıyla sağlamlaştıran Kanunî'nin 46 yıllık bereketli iktidarı böyle hassas yönetim anlayışı örnekleriyle doludur.

Koca Cezayir ülkesi ile Akdeniz'i bir Türk gölü haline getiren ve kudretli donanmasını Devlet-i Osmaniye'ye

gözünü kırpmadan bağışlayan büyük denizci Barbaros Hayreddin, Sultan Süleyman tarafından karşılandığında büyük iltifatlara lâyık görüldü. Ama Kanunî, böyle büyük hizmetlerde bulunan bir şahsiyet için bile devlet teşkilatını, idarî sistemini zorlamaya lüzum görmedi ve ona vezirlik (büyük-amiral) verilmedi. Bu dâhi denizci beylerbeyi (oramiral) sıfatıyla hayata gözlerini yumdu.

Yine aynı şekilde Divan-ı Hümayun, Cerbe zaferi ve daha sonraki benzer başarılarından dolayı Piyale Paşa'ya vezir payesi vermek istediğinde, Sultan Süleyman bu terakkiyi pek süratli gördü ve vezir payesindeki selahiyet ve hürmeti haleldâr etmek korkusuyla o rütbeyi vermedi. Kanunî, bununla beraber Piyale Paşa hakkında iltifat-ı şahane göstererek Kaptan'ın liyakatını, torunu Gevher Sultan ile evlendirerek mükafatlandırdı.

"Divan-ı Hümayun, Cerbe zaferi ve benzer başarılarından dolayı Piyale Paşa'ya vezir payesi vermek istediğinde, Kanuni bu terakkiyi pek süratli gördü ve vezir payesindeki hürmeti haleldar etmek korkusuyla o rütbeyi vermedi."

TİRYAKİ HASAN PAŞA'NIN ÜZÜNTÜSÜ

Bu "makam-liyakat dengesi, Osmanlı'nın kuruluşundan klasik döneme kadar çok iyi korunarak dengelenmiştir. Sonraki yıllarda bu dengelerdeki bozulmalara parelel olarak sistem sarsılmaya başlamış ve ehliyetsiz kişilerin yavaş yavaş iş başına getirildikleri görülmüştür.

Sultan III. Mehmed döneminin, Enderun'dan yetişme önemli şahsiyetlerinden olan ve devlet hizmetlerinde uzun yıllar çalışıp kademe kademe ilerleyerek yükselmiş olan Tiryaki Hasan Paşa, son olarak da uhdesinde bulunan Kanije Kalesi'ni dâhiyane manevralarla savunup, düşmanı

püskürtmesiyle büyük bir ün kazanmış ve Sultan III. Mehmed tarafından, bu başarısından dolayı vezirlik ünvanı ile taltif edilmişti.

“İslam Halifesi'nin Hatt-ı Hümayunu, Kanije Muhasarası gibi küçük bir hizmete mükafat olmaya başladı. Buna üzülmeyeyim de neye üzüleyim!”

Herkese nasip olmayacak böyle bir makama getirildiğine sevineceği yerde oldukça üzülen Hasan Paşa'nın, neden üzüldüğü ise gerçekten oldukça düşündürücü ve ibret vericidir.

Tiryaki Hasan Paşa'nın üzüntüsünün sebebini şair Faizî şöyle anlatıyor:

"-Bir gün, Paşa Hazretleri'nin yanına gittim. Yüzünde o derece üzüntülü bir ifade vardı ki; Kanije muhasarasının en tehlikeli zamanlarında bile kendisini o günün onda biri kadar üzüntülü görmemiştim. Bu durumu, Allah korusun İstanbul'da kötü bir hadisenin meydana geldiğine yordum ve üzüntüsünün sebebini sordum. Verdiği cevapta:

"-Daha ne olacak!.. Kanije'de ettiğimiz küçük bir hizmete karşılık bize vezirlik rütbesi vermişler ve 'Hatt-ı Hümayun' göndermişler. Halbuki, Kanunî Sultan Süleyman, Makbul İbrahim Paşa'yı tam bir selahiyetle kendi yerine tayin ettiği zaman bile onun eline bu kadar iltifatlar ihtiva eden bir mektup vermemişti.

Rahmetli Piyale Paşa, Yavuz Sultan Selim Hazretleri'nin damadı olduğu ve deniz muharebelerinde bütün Hıristiyan hükümdarlarının donanmalarına karşı büyük bir zafer kazandığı ve Sakız Adası'nın fethi gibi nice muvaffakiyetler elde ettiği halde kendisine vezirlik çok görülmüştü.

İslam Halifesi'nin Hatt-ı Hümayunu, Kanije Muha-

sarası gibi küçük bir hizmete mükafat olmaya başladı. Buna üzülmeyeyim de neye üzüleyim! Faizî, demişti.

Rahmetlinin saltanatın şanına o derece hürmeti vardı ki, devletin iltifatını kendinden bile kıskanırdı..."

(Günümüzün bol keseden makam, mansıp dağıtan devair-i devletlülerine ithaf olunur.)

> "Tarihin hiçbir döneminde Osmanlı yönetim kurumu gibi böylesine uzun süre sadece sağduyunun egemenliğinde olan ve bu yüzden de orijinal, planından ve hedefinden sapmayan bir başka siyasi kurum olmadığına inanmak gerekir.
> *A. Howe Lybyer*"

GARPLILARIN ORİJİNAL DEĞERLENDİRMELERİ

Klasik dönemdeki bu Osmanlı yönetim anlayışı Osmanlı ülkesinde bulunan batılı seyyah ve diplomatların da oldukça dikkatlerini çekerek hayranlık uyandırmış ve müşahedelerini orijinal değerlendirmeler ile hâtırâlarına aktarmışlardır.

İşte size düşündürücü birkaç değerlendirme:

Batılı tarih araştırmacılarından Albert Howe Lybyer, Kanunî dönemindeki başarıyı çok iyi analiz ederek şu neticeye varır:

"Sistem en başından en sonuna kadar, liyakatı ödüllendirecek, kabiliyet ve gayret gösterdiğinde yükselecek biçimde düzenlenmişti. Yükselme kesinlikle tesadüfî veya otomatik değildi. Her aşamada büyük bir titizlik ve akıllılıkla gerçekleştirilirdi.

Tarihin hiçbir döneminde Osmanlı yönetim kurumu gibi böylesine uzun süre sadece sağduyunun egemenliğinde olan ve bu yüzden de orijinal, planından ve hedefinden sapmayan bir başka siyasî kurum olmadığına inanmak gerekir. Kabiliyeti olanlar için her türlü imkan açıktır. Sultan Süleyman, her mevkideki insana yükselme

yolunu gösterir. Bu kişiler kabiliyetleri ve meziyetleri oranında yükselme imkanına sahiptirler."

> **“Devletten müstakil hiçbir otorite yoktur. Hiçbir kimse resmi vazifesinin getirdiğinden başka bir şekilde otoriteye sahip olamaz. Kıymet yalnız hizmet mevkiindedir. Mülkiyet bir iktidar kaynağı değildir.”**
>
> *Fernard Grenard*

Fransız tarihçi Fernard Grenard da Osmanlı idarî zihniyetindeki nirengi noktalarını çok iyi yakalayarak şu tesbitlerde bulunur:

"Devletten müstakil hiçbir otorite yoktur. Hiçbir kimse resmi vazifesinin getirdiğinden başka bir şekilde otoriteye sahip olamaz. Kıymet yalnız hizmet mevkiindedir. Mülkiyet bir iktidar kaynağı değildir.

Zenginlik, verilen vazifeyi takip etmekte; vazife, halkın hürmet ve itaatini çekecek bir ihtişama lâyık olacak şekilde zenginlik getirerek şereflendirmektedir. Servet de vazife gibi geçicidir, devlet tarafından müsadere edilerek yahut kaynağı kesilerek kaybedilebilir, eriyip bitebilir. Devletin yüksek memuriyetlerinden çoğu menşeleriyle iftihar eden çoban yahut köylü çocukları tarafından işgal edilmektedir."

1553 yılında Amasya'da Sultan Süleyman ile görüşen Avusturya elçisi Ogier Ghiselin de Busbecq de, Devlet-i Âli'nin yükseliş dinamiklerini çok iyi kavradığını şu orijinal gözlem neticelerinden anlıyoruz:

"Osmanlı hükümdarının huzurunda iken büyük bir kalabalık vardı. Bu mecliste herkes şahsî kabiliyeti, ehliyet ve liyakati sayesinde bulundukları mevkilere getirilmişlerdir. Filancanın neslinden geldiği için hiç kimseye diğerlerinden üstün bir rütbe verilmez. Herkes, işi olan memuriyet derecesine göre saygı ve itibar görür. Bu sebeple merasimlerde önde bulunmak, diğerlerinin yerine

göz dikmek gibi kavgalar yoktur.

Vazife ve memuriyetler herkesin liyakat, seciye, kabiliyetlerine göre bizzat Sultan tarafından verilir. Bunu yaparken ne şahsın zenginliğine, ne nüfuz ve şöhretine, ne rica ve dostluklara aldırış etmez. Böylece her işe, o işin ehli adamlar tayin olunur. Şahsî kabiliyeti sayesinde herkes en yüksek mevkilere kadar gelebilme şansına sahiptir. Çobanlıktan gelmiş olsalar dahi, mâzideki durumlarından dolayı bir eksiklik duymadıkları gibi, ebeveynlerine ne kadar az borçlu olurlarsa bununla o kadar çok iftihar ederler.

Türkler, üstün meziyetlerin, kabiliyetlerin doğuştan geldiğine, bir miras olarak ecdattan intikal ettiğine inanmazlar. Bunun, kısmen Allah vergisi, kısmen de say-ü gayretin mükafatı olduğunu kabul ederler.

Tembel, pısırık olanlar, kötü niyetliler için yükselme yolları kapalıdır. Türklerin giriştikleri her işte başarı kazanmalarının ve gün geçtikçe devletlerinin hududlarını biraz daha genişletmelerinin sebebi bu olsa gerek."

"Topkapı Sarayı'nda Yaşam" kitabının yazarı J. B. Tavernier ise, Osmanlı devlet yapısında rütbe kazanmanın batı krallıklarında olduğu gibi asalet ile ilgisi bulunmadığını şu ifadeler ile vurgular:

"Osmanlı Devleti'nde bir kişiye görev, asil kanı için değil, kişiliği değerlendirilerek verilir.

Çoğu kez İmparatorluktaki önemli rütbelere sahip olanların, Sultan Süleyman devrinde büyük

“Türkler, üstün meziyetlerin, kabiliyetlerin doğuştan geldiğine, bir miras olarak ecdattan intikal ettiğine inanmazlar. Bunun, kısmen Allah vergisi, kısmen de say-ü gayretin mükafatı olduğunu kabul ederler.”

O. G. de Busbecq

yankılar uyandıran Sadrazam Rüstem Paşa gibi, bir çobanın oğlu oldukları bile görülmüştür. Böylece soylarına hiçbir şey borçlu değil, fakat her şeyi eğitimlerine borçlu olduklarını kabul ederler."

MİRASÇININ AĞIR SORUMLULUĞU

Kıtalar ve okyanuslara uzanan coğrafyaların renklerinin asırlar süren zaman dilimi içinde ciddi bir emekle harmanlanmasıyla oluşan köklü bir geleneğe, köklü bir kültüre, köklü bir yönetim anlayışına, özetle köklü bir tarih mirasına sahibiz.

> "Kendi devrinin realitesi içinde tahlil edilen tarih laboratuvarının deney neticeleri, tam olarak kavrandıktan sonra nelerin idealize edilmesi gerektiğini, bugünümüze ve yarınımıza nelerin ışık tutabileceğini daha iyi anlayabileceğiz."

Bundan dolayıdır ki, milletçe varlık ve bekamızın, tarih sahnesinin başrolünde yer alıp, büyük devletliğe tekrar sıçrayabilmemizin tarihimizle, tarihî değerlerimizle sımsıkı alâkalı olduğu su götürmez bir gerçektir.

Bugün milletçe maruz kaldığımız "kaht-ı rical"in, içtimai sıkıntıların, yozlaşmanın ve kokuşmuşluğun çözüm ipuçları tarih laboratuvarının bize sunduğu tahlil, tenkit ve tecrübe birikimlerinde saklı.

Yaşadığımız devrin şartları içinde değil de, kendi devrinin realitesi içinde tahlil edilen bu tarih laboratuvarının deney neticeleri, tam olarak analiz edilip kavrandıktan sonra nelerin idealize edilmesi gerektiğini, bugünümüze ve yarınımıza nelerin ışık tutabileceğini daha iyi anlayacak ve yaralarımıza neşter vurup gelecekle alâkalı plân ve hedeflerimizi daha berrak olarak ortaya koyabileceğiz.

Tarihimizin mirascısı olan bugünün kuşakları da, geçmişin idealize edilmesi gereken bu bereketli birikimlerini nemâlandırmakla, yeni yeni terkibler meydana getirmekle, sonra da bütün bunların gerçek sahibi olan gelecek nesillere intikal ettirmekle mükellefler.

Gelecek ile aramızda köprüler kuracak olan bu ağır ve ağır olduğu kadar da önemli mükellefiyet, bunu kaldırabilecek tarih şuuruna sahip, ideallerinden sapma göstermeyen, içiyle ve dışıyla donanımlı güçlü omuzları beklemektedir.

Osmanlı'da Kitabın Anatomisi

"Bir El Yazması Asırlara Nasıl Meydan Okur?"

BİZİM DÜNYAMIZIN DEĞERLER MANZUMESİ

Her çağın, her toplumun, her medeniyetin değerler manzumesi farklı farklıdır. Kaynağını Ana Kitab'ın "Oku!" emrinden alan bizim dünyamızın değerler manzûmesini anlayabilmek için mâzinin füsûnlu iklimine uğrayıp tarih sayfalarında şöyle bir göz gezdirdiğimizde şair el-Mütenebbî'nin ifadeleri içinde şunu görürüz:

"Dünyada en güzel yer rahvan atın sırtı;
Zaman içinde en hayırlı dost ise kitaptır."

Evet, "Oku!" emri etrafında örgülenen bir medeniyette elbette ki kitabın çok önemli bir yeri vardır. Bırakın kitabı, bilginin kaydedildiği kağıdın bile bizim kültürümüzdeki yeri apayrıdır. Memalik-i Osmaniye'yi ziyaret eden Garplı seyyahlar hâtıralarında:

"Osmanlı ülkesinde, üzerinde dinî bir metin olsun veya olmasın yerde bir kağıt parçası göremezsiniz. Onu

hemen mukaddes bir şey imiş gibi alıp bir duvar kovuğuna yerleştirirler" deyip hayretlerini gizleyemediklerini görürüz.

Garplı seyyahlar hayretlerinde, şaşkınlıklarında haklıdırlar, zira bir medeniyeti anlayabilmek için o medeniyeti meydana getiren, o medeniyeti ayakta tutan değerler manzumesini anlamak gerekmektedir.

İşte bu cümleden olarak, ham bir kağıdın "hamdım pişdim elhamdülillah" dercesine çile çıkarır gibi çeşitli merhalelerden süzülerek kemale erip üzerine düşünce nurlarının akmasına ehil hale gelmesine kadar geçirdiği safhalar gerçekten göz kamaştırıcıdır.

"Devlet-i Osmani'nin klasik çağında ham kağıt, önce yumurta akı, nişadır, nişasta, kitre, arap zamkı ve üstübeçli karışımlarla 'ahar'lanır, daha sonra 'akik' gibi yüzeyi iyi cila tutan taş mührelerle cilalanıp parlatılarak terbiye edilirdi."

KAĞIDIN ÇİLELİ SERÜVENİ

Herşeyin el emeği, göz nuru ve alın teri ile üretilip, "kağıt fabrikası" gibi teknoloji çağrışımlı kelimelerin bilim-kurgu kitaplarında bile yer almadığı Devlet-i Osmanî'nin klasik çağında ham kağıt, önce yumurta akı, nişadır, nişasta, kitre, arap zamkı ve üstübeçli karışımlarla "ahâr"lanır, daha sonra "akik" gibi yüzeyi iyi cila tutan taş mührelerle cilalanıp parlatılarak terbiye edilirdi.

Evliya Çelebi, meşhûr Seyahatnâme'sinde şehr-i İstanbul'da bu zahmetli iş ile uğraşan ikiyüzden fazla kağıtçı esnafı olduğunu söylemektedir.

Çileli bir emekle terbiye edilen bu kağıtlar, daha sonra kenarları "kalemkeş" ve "cedvelkeş" denilen biri kalın, biri ince olmak üzere altın çizgilerle çerçevelenir ve

hattatların göz nuru döküp sanat şaheserlerini ortaya koymalarına hazır hale getirilirdi.

Diğer taraftan da neft, çıra isi, keçi kılı isi ve bezir yağı isinden binbir zorlukla elde edilen hakiki siyah mürekkepler mütefekkirlerin emrine verilir ve onlar da terbiye edilmiş bu boş kağıtlara, kamış kalemin gıcırtıları arasında düşünce nurlarını aktararak anlam ve değer kazandırırlardı.

BİREYSEL DÜŞÜNCENİN YAYILMASINI SAĞLAYAN ŞERHLER

Okuyucularının kitapta ele alınan konular hakkındaki düşüncelerini, yorum ve eleştirilerini ilave edebilmeleri için kağıdın yapraklarının marj kısımlarını geniş bırakmak yerleşik gelenekti.

El yazmalarına bırakılan bu genişce marjlara "şerh"ler düşülerek metin hakkında gerekli açıklamalar, ilaveler, itirazlar yapılır, daha sonraki okuyucuların önemli ayrıntılarda uyarılması sağlanırdı. Böylece, bu renkli düşünce kırıntılarıyla kolektif bir birikim oluşarak kitaba ek bir değer daha katılmış olurdu.

Bu önemsiz gibi görünen detay işlem, matbaa gelmeden önceki dönemde kişisel düşüncenin Osmanlı toplumunun düşünen kesimi içinde serbestçe yayılmasını temin etme gibi çok önemli bir fonsiyonu ifa ederdi.

Klasik Osmanlı döneminin sahhafları da, kenarlarına bol bol şerhler düşülmüş bu kıymetli el yazmalarımızın elden ele dolaşmasını ve böylece bireysel düşüncenin serbestçe yayılmasını sağlarlardı.

“El yazmalarına bırakılan genişce marjlara ‘şerh’ler düşülerek metin hakkında gerekli açıklamalar, itirazlar yapılır, daha sonraki okuyucuların uyarılması sağlanırdı. Böylece, bu renkli düşünce kırıntılarıyla kolektif bir birikim oluşarak kitaba ek bir değer daha katılmış olurdu.”

Kağıt yaprakları, üzeri duygu ve düşüncelerle bezenip anlam kazandırıldıktan sonra renkli iplikle nakış gibi örülen şirazelerle birbirine dikilir ve bunu, başlı başına bir sanat dalı olan ciltleme takip ederdi.

Cilt kaplaması ise, meşin denilen koyun derisi veya sahtiyan tâbir edilen ince keçi derisinden itina ile yapılır, daha sonra da bir sanat şaheseri güzelliğindeki bu el yazması kitaplar tâliplerinin nazarına arz edilirdi.

> Osmanlı kadim kültüründe kişilerin övünmesi söz konusu değildir. Hele hele yazılı övünme adeta ayıp sayılır. İnsanın fani oluşu, adının anılmasına engel gibi düşünülür. Zira kalıcı olan eserdir.

Klasik Osmanlı kültüründe bilginin en kadim taşıyıcısı olması hasebiyle apayrı bir değeri olan kitabın, muhtevası ile fizikî varlığı (kağıdı, yazısı, mürekkebi, süslemesi, cildi) estetik bir bütün oluşturur ve bugün maalesef ancak müze ve müzayedelerde görebildiğimiz yüzyıllara meydan okuyan muhteşem bir sanat eseri meydana gelirdi.

YAPTIRANA BİN ŞÜKÜR

Fakat gelin görün ki, Osmanlı klasik çağından bugünlere ulaşabilen eserlere baktığımızda, bu harikulâde sanat eserlerinin ne müellifinin, ne tezhibcisinin, ne de ciltcisinin vs. doğru dürüst ismini bulamazsınız. İçinde yaşadığımız imaj ve reklam çağı insanına oldukça garip gelen bu durum tamamen bir medeniyetin hayat felsefesi ile izah edilebilir.

Osmanlı kadim kültüründe kişilerin övünmesi söz konusu değildir. Hele hele yazılı övünme âdeta ayıp sayılır. İnsanın fâni oluşu, adının

anılmasına engel gibi düşünülür. Zira kalıcı olan eserdir. Bundan dolayı birçok el yazması eserde müellif, mütercim, müstensih, müzehhip, mücellit vs. emek sahiplerinin isimlerine rastlanılmaz. Eğer müellif, kitabının diğer benzerlerinden ayırt edilebilmesi için mutlaka birşey yazması gerekiyorsa büyük bir tevazu içinde ve ezile-büzüle yalnızca isim ve künye yazmakla yetinir.

Yine aynı şekilde, bu kendini aşkın insanların, kullanmak zorunda kaldığı isimlerinin yanına "se'vedehû" (müsvedde yaptı, karaladı), "ez'afûl küttap" (yazıcıların en zayıfı), "müznib" (günahkâr) gibi kulluk şuurunu yansıtan sıfatlar kullandıklarını görürüz.

66
Bu kendini aşkın insanların, kullanmak zorunda kaldığı isimlerinin yanına 'se'vedehu' (müsvedde yaptı, karaladı), 'ez'aful küttap' (yazıcıların en zayıfı), 'müznib' (günahkar) gibi kulluk şuurunu yansıtan sıfatlar kullandıklarını görürüz.
99

Bu, ahiret endeksli dünya görüşüne göre, sanatçı, gerçekleştirdiği sanatın kendisine Allah'ın bir lütfu olarak bahşedildiğine inanmıştır. Onun için bir sanatçıya: "Üstad, elinize sağlık, iyi yapmışsınız" denildiğinde o hep: "Yaptırana bin şükür" diyerek tevazuyu hiçbir zaman elden bırakmaz.

Evet, şark İslam medeniyeti, fert ve toplum hayatını bütün yönleriyle düzenleyen İlâhî orijinli bir sistemdir. Dünya görüşü, hayat felsefesi ve kültürü bu eksende oluşmuş ve toplumun dokusuna işleyerek gelenekselleşmiştir.

Böyle bir toplumun müellifinden müzehhibine, mücellidinden müstensihine kadar bütün hüner ehli kişileri de, kendilerini "hiç" edip, binbir emekle ortaya koydukları şaheserlerle "hep" olmasını bilmişlerdir.

Söğüt'ün Döl Yatağından Yeni Ufuk Coğrafyalarına

Bazı ülkeler yıldızlar gibidir.
Söndükten sonra bile, yüzyıllarca
parlamaya devam ederler.

Jean Giraudox

Yeni bir tarih yazılıyor, diriliş erlerinin tarihi.. bir anlamda geleceğin yeniden doğuş tarihi...

Söğüd'ün bağrından doğup kanatlanan kelebeklerin metamorfozuyla oluşan evrensel bir patlama öncesinin sancı sesleri, imana ve irfana açık ferasetli kulaklarda yankılanıyor. Tıpkı 7-8 asır önce hiç kimsenin ummadığı, hayaline bile getirmediği Anadolu coğrafyasının ücra bir yerinde.. Söğüd'ün döl yatağında ulu bir çınar tohumunun toprağın cidarlarını zorlayarak "ben geliyorum" diye fışkırması gibi...

Bu, toprağa çok sağlam kök salıp semaya doğru muhteşem boy verişin altında "Asr-ı Saadet'i ve onun vahiy kaynaklı medeniyet felsefesini çok iyi kavrama"nın yattığına hiç kuşku yok. Öyle olmasaydı bir avuç aklı ergin ve ufku engin alperenin başlattığı bu devran dört

asrı zirvede olmak üzere altı asır yeryüzü coğrafyasında silinmez izler bırakabilir miydi!

Bu perspektiften bakılıp yorumlandığında Osmanlı devlet-i ebed müddet kurucu gazilerinin tarih sahnesine adım atmadaki espirisi, zamana ve mekâna hükmetme aşkıyla yola çıkan bu asrın Ertuğrulları, Osmanları, Orhanları ve Hüdavendigârları için güzel bir prototip oluşturduğu söylenebilir.

> **Osmanlı'nın kurucu gazisi Osman Bey'in köklü bir devlet kurma yolunda izlediği yol ve takip ettiği strateji, 'tarihi bir misyon eda ettirilen günümüz düşünce ve aksiyon erleri' için düşündürücü ayniyetler taşımaktadır.**

Osmanlı Kerim Devleti'nin kurucu gazisi Osman Bey'in köklü bir devlet kurma yolunda attığı temel, izlediği yol ve takip ettiği strateji, "tarihî bir misyon eda ettirilen günümüz düşünce ve aksiyon erleri" için düşündürücü ayniyetler, benzerlikler taşımaktadır.

Öncelikle, bir kutlu dirilişin tohumunu atmakla muştulanan bu Türkmen Beyi, çok iyi yetişmiş, kâmil sıfatlarla donanımlı dâhi bir kişiliktir. Hedefini çok iyi tesbit eden bu kalp, ruh ve strateji adamı, otağını kurduğu Söğüt yaylalarından 30 yıl boyunca bağlı bulunduğu Selçuklu payitahtı Konya'yı hiç endişeye sevketmemiş, hiç din kardeşlerinin iç çatışmalarına bulaşmamış ve elinde tuttuğu küçük beyliğin Selçuklu-Bizans sınırındaki stratejik konumunu çok iyi değerlendirip gözünü Anadolu coğrafyası yerine Bizans ufuklarına dikerek hayatı boyunca hep tekfurlarla yaka paça olmuştur.

Fransız tarihçisi Fernard Grenard'ın: "İnsanlık tarihinin en hayrete değer ve en büyük oluşumlarından biri" diye yorumladığı bu mucizevî kuruluşu gerek batılı kral-

lar, gerek doğulu sultanlar ancak Orhan Gazi devrinin son yıllarında kavrayabilmişlerdir.

Emrindeki insanlara ve teb'asına kendini çok sevdirip kalplere kapı açan engin ruhlu bu Osmanlı Bey'inde fanatiklikten, bağnazlıktan eser yoktur. Gibbons'un: "Osman Gazi öyle bir şahsiyet idi ki, kendisine rekabet edebilecek olanlar bile maiyetinde seve seve hizmet ederlerdi. O, orta kıratta adamların yaptığı gibi, rakiplerini aradan çıkarmak ve etrafında yalnız kendisinden aşağı simaları toplamak suretiyle üstünlüğünü ortaya koyma ihtiyacı duymazdı" dediği gibi bu gerçek dava adamı, gönüllerini kazanıp saflarına kattığı Gazi Mihal ve Evranos Paşa gibi Hıristiyan isimli komutanların isimlerini bile değiştirmemiş ve onlara güven ve değer vererek ön saflarda vazife vermiştir.

> **“Osman Gazi öyle bir şahsiyet idi ki, kendisine rekabet edebilecek olanlar bile maiyetinde seve seve hizmet ederlerdi. O, orta kıratta adamların yaptığı gibi, rakiplerini aradan çıkarmak ve etrafında yalnız kendisinden aşağı simaları toplamak suretiyle üstünlüğünü ortaya koyma ihtiyacı duymazdı.**
>
> *Gibbons*
>
> **”**

Hayatı boyunca hep gönülsüz, dupduru bir hayat yaşamış bu mütevazı insan yüzbinlerin gönüllerinde taht kurmasını bilmiştir.

O, alabildiğine engin bir iç derinliğine sahip olmasına rağmen, her gerçek lider gibi kendisini siyanet kanatları altına alacak bir mânâ büyüğü bulmuş ve çekim alanından hiç çıkmamıştır.

Nasıl ki; her Fatih kendine bir Akşeyh, her Yavuz da bir Zembilli buldu ise, o da Edebalısı'nı bulmuş ve:

"Ey oğul! Beysin... Bundan sonra öfke bize, uysallık sana... Gücengenlik bize, katlanmak sana... Geçimsizlikler, çatışmalar, uyumsuzluklar, anlaşmazlıklar bize, adalet sana... Kötü söz, şom ağız, haksız yorum bize, bağışlamak

sana... Ey Oğul! Bundan sonra bölmek bize, bütünlemek sana... Üşengeçlik bize, uyarmak, gayretlendirmek, şekillendirmek sana...

Ey oğul! Sabretmesini bil. Hiçbir şey vaktinden önce çiçek açmaz. Şunu da unutma! İnsanı yaşat ki, devlet yaşasın. Ey oğul! Yükün ağır, işin çetin" diyen şeyhinin buyruklarını kendine ışıktan rota kılarak devlet-i ebed müddetin temellerini çok muhkem atmıştır.

Sahip olduğu kâmil vasıflarla insanları gönüllerinden zincirlemesini becerebilen bu hak eri, oluşturduğu sinerji ile birleri bin yapmasını bilmiş ve rolünü bir başkasına devretme zamanı geldiğinde de "insanlar içinde bir insan" olarak yeryüzü sahnesinden çekilmiştir.

“Ey Oğul! Bundan sonra bölmek bize, bütünlemek sana... Üşengeçlik bize, uyarmak, gayretlendirmek, şekillendirmek sana... Ey oğul! Sabretmesini bil. Hiçbir şey vaktinden önce çiçek açmaz.
Osman Gazi”

* * *

Aradan asırlar gibi uzun bir zaman dilimi geçmesine rağmen aynı misyonu temsil eden bugünün alperenleri için "Söğüd'ün bağrındaki bu diriliş sistematiğinden.. metodolojisinden.. felsefesinden" alınacak çok dersler vardır.

Evet, dairevî cereyan eden zaman, bir çok işaretleriyle büyüklüğe sıçrama sırasının bu aziz millete geldiğini göstermektedir. Bunca zamandır uğradığı mazlumiyetler, mağduriyetler karşısında bunalan, direnen ve bilenen bu çilekeş millet, devletler muvazenesindeki yerini almaya doğru geleceğe emin adımlarla pişe pişe, olgunlaşa olgunlaşa yürümektedir.

Bu yolun başındaki Gülendam Kamet de, birgün gökler haritasını Picasso gibi mücerret çizip aşacağımızın

müjdesini vermektedir.

Her (H)'ye "hizmet", Her (A)'ya "Allah" deme şuuruna eren Nebevî ruhu özümsemiş bu misyon gençliği, şerrin simgesi Kabil'e kaptırdıkları Hazreti Adem'in (as) mirasını geri alıp, fikir ve ideâl yumurtalarını yeryüzünün bağrına bırakacaklardır.

Dört mevsim meyve veren bu velûd insanlar, dünyanın toprağına sahip olmanın çok ötesinde, onun ruhuna yeni bir maya tutturma peşindedirler.

İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sav), duru gönüllerin rüyalarında gamze çakıp "buzullar boş" mesajı ile kanatlanan bu yüreği ergin, dimağı açık insanlar, ana rahmindeki bebelerin bile üzerimizde hakkı olduğunun şuuruyla, insanlığın kaderine yön verme yolunda vazifelerini yapıp, adsız, namsız, şansız "gerçek kahramanlar" olarak sahneden çekileceklerdir. Tıpkı, son hak dinin evrensel mesajlarını ufuklara ulaştırma düşüncesiyle yeryüzüne dağılan 130 küsur bin sahabeden yalnızca onbininin isminin bilindiği gibi...

“Her (H)'ye 'hizmet', Her (A)'ya 'Allah' deme şuuruna eren Nebevi ruhu özümsemiş misyon gençliği, şerrin simgesi Kabil'e kaptırdıkları Hz. Adem'in (as) mirasını geri alıp, fikir ve ideal yumurtalarını yeryüzünün bağrına bırakacaklardır.”

Evet, yeni, yepyeni bir dünya doğuyor ve zaman "bir kutlu doğum sancısıyla kıvrım kıvrım"dır. Yıldızımız yeniden hilâlin ortasına girmiş inanca akortlu gönül gözlerini kamaştırmaktadır.

Ne saadet bunun idrakinde olanlara...

Ne saadet bunun idrakinde olup, metafizik gerilimini aksiyona dönüştürebilenlere...

ALBATROS
KİTAPLARI

edeb yâ hû

ibrahim refik

Edeb üzre olan fânî cihanda. Muzaffer oldı hem bunda hem anda.

Behiştî

Kültür tarihimizde
"İstanbul beyefendisi,
İstanbul hanımefendisi" sıfatıyla
iz bırakan, edebe mazhar
nezih şahsiyetlerin, galiz bir söze
veya küfüre muhatap olunca,
"sizi küfür edecek kadar
küçük bir mevkiye
düşürdüğüm için özür dilerim"
diye cevap vermeleri edeb eksenli
ne kadar muhteşem bir davranıştır.

Evet ütopik arayışlar
içinde değiliz.
Referansları çok sağlam bir
vahiy medeniyetinin mirasçılarıyız.
Onlar bize, soy hafızamızdan silinmeyecek
harikulâde bir edeb mirası bıraktılar.
Bu mirasın, asırların imbiğinden
süzüle süzüle ruh kodlarımıza yerleştiğini
ve tekrar yaşatılabileceğini düşünüyoruz.
Onun için, bu çağın alperenlerinin
yapması gereken de,
bütün gönül gümrüklerini açan
evrensel bir pasaport olan edeb ile
kendilerini taclandırmaları olsa gerek.

internetten sip@riş için
www.kitapyurdu.com

€ 6.56
Yeterinsaat Sirketi 42

ISBN 975-8540-02-5